

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદીત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહીં. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

સી.આર.એ. ૭૭ સન ૨૦૧૬

[૨૦૧૬] ૧૧ એસ.સી.આર. ૫૬૦

પૂજા પાલ

વિરુદ્ધ

ભારત સંઘ અને અન્ય

(ફોજદારી અપીલ ક્રમાંક ૭૭ સન ૨૦૧૬)

જાન્યુઆરી ૨૨, ૨૦૧૬

[વિરુદ્ધ ગોપાલા ગૌડા અને અમિતાવા રોય, ન્યાયમૂર્તી શ્રીો]

ભારતનું સંવિધાન – અનુચ્છેદ ૨૦, ૨૧ અને ૩૨ – ઉપચારાત્મક હસ્તક્ષેપ
– હત્યા – સ્થાનિક / રાજ્ય પોલીસ એજન્સીઓ સિવાયની કોઈ અન્ય સંસ્થાને
તપાસ સોંપવી – અપીલકર્તાના પતિને જાહેર સ્થળે, ઉજાળા દિવસે, ગોળી મારી
હત્યા કરવામાં આવી – મૃતક ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્ય વિધાનસભાના કાર્યરત
એમ.એલ.એ. હતા અને તેમણે થોડા મહિના અગાઉ યોજાયેલી પેટારૂંટણીઓમાં

પ્રતિવાદી નં. ૫ ને પરાજિત કર્યા હતા – બનાવ પછી તરત જ અપીલકર્તાએ નોંધાવેલી એફ.આઈ.આર.માં, તેણે પ્રતિવાદી નં. ૫ ને હુમલાખોર તરીકે નામે દર્શાવ્યો હતો, જેમણે અન્ય લોકોની સાથે મળી અપીલકર્તાના પતિના માથામાં ગોળી મારી હતી – તે સમયે, પ્રતિવાદી નં. ૫ ના ભાઈ પ્રતિવાદી નં. ૪ સંસદના સભ્ય હતા – અપીલકર્તાનો આક્ષેપ કે પ્રતિવાદી નં. ૪ તેના પતિનો ખાત્મો કરવા રચાયેલી સાજિશમાં સંકળાયેલા હતા – અપીલકર્તાએ આ બનાવની સી.બી.આઈ. દ્વારા તપાસ કરાવવા માટે રિટ અરજી દાખલ કરી હતી, આ આધારે કે રાજ્ય વહીવટીતંત્ર અને ખાસ કરીને પોલીસ આ ગુનાના આચરણમાં સંકળાયેલી હોવાનું માનવામાં આવતું હતું અને કાયદા મુજબ જરૂરી પગલાં લેવામાં તેમની નિષ્ક્રિય અને ઉદાસીન વૃત્તિ હતી – વડી અદાલતે નામંજૂર કરી – ઠરાવ્યું: જો તપાસ અસરકારક ન હોય, હેતુસભર ન હોય, નિષ્પક્ષ ન હોય અથવા વાજબી ન હોય, તો ન્યાયમાં ભંગ ન થાય તે માટે સત્ય બહાર લાવવા, જરૂરી માનવામાં આવે ત્યારે, સંબંધિત પરિસ્થિતિ મુજબ વધુ તપાસ અથવા પુનઃતપાસ કરવાનો આદેશ આપવો અદાલતોની ગૌરવપૂર્ણ ફરજ બને છે – એકસરખા અને સર્વવ્યાપક પ્રયોગરૂપે લાગુ પડે તેવી કોઈ કઠોર માર્ગદર્શિકાઓ કે સખત નિયમો નિર્ધારિત કરી શકાય તેમ નથી – નિર્ણય સંબંધિત તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓ પર આધારિત હોવો જોઈએ – વર્તમાન તથ્યોમાં, નીચલી અદાલતોને ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમો ૩૧૧ અને ૩૯૧ તથા પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૬૫ સાથે વંચાતી સત્તા ઉપલબ્ધ હોવા છતાં, અને કેસની સુનાવણી બાકી હોવા છતાં, આ કેસની અસાધારણ વિશેષતાઓને ધ્યાનમાં રાખી તેમજ પક્ષકારોને ન્યાયના ઈનકારની કોઈ શક્યતા ન

રહે અને તેથી પણ વધુ મહત્વનું એ કે વ્યાપક જનસમુદાયનો વિશ્વાસ સ્થાપિત અને જળવાઈ રહે, તે હેતુસર સી.બી.આઈ.ને આ બનાવમાં નવી સિરેથી તપાસ હાથ ધરવાનો આદેશ આપવામાં આવ્યો – સી.બી.આઈ.એ છ મહિનાની અંદર નીચલી અદાલત સમક્ષ અહેવાલ રજૂ કરવો – ત્યારબાદ નીચલી અદાલતે છ મહિનાની અંદર સુનાવણી ચલાવી પૂર્ણ કરવી – ફોજદારી કાયદો – તપાસ.

ન્યાયના વહીવટ – ન્યાયતંત્ર – તેના હેતુ અંગે – નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યું છે: કાયદાની અદાલતે સત્ય અને ન્યાયની શોધમાં સક્રિય સહભાગી બનવું આવશ્યક છે અને તેમાંથી એવી અપેક્ષા રાખવામાં આવતી નથી કે તે માત્ર એવી કાર્યવાહી દરમિયાન ઔપચારિક વિધિનું નિર્વહણ કરે, જેમાં અનિવાર્ય અંતની પૂર્વકલ્પના થતી હોય અને જે ન્યાયના ઉપહાસનું સૂચન કરતી હોય.

અપીલ મંજૂર કરતાં, અદાલતે

ઠરાવ્યું કે: ૧.૧. મૂળભૂત રીતે, ન્યાય માત્ર કરવામાં આવવો જ નહિ પરંતુ થયો હોવાનું પણ દેખાવું આવશ્યક હોવાથી, રાજ્ય પોલીસ દ્વારા તપાસ કરવામાં આવી હોવા છતાં, કોઈપણ નિષ્પક્ષ એજન્સી દ્વારા વધુ તપાસ અથવા પુનઃતપાસ કરવાનો આદેશ આપવા અદાલતના અવશિષ્ટ અધિકારક્ષેત્રનો અવલંબ અનિવાર્ય રીતે ત્યારે લેવો પડે છે, જ્યારે તપાસનો કારભાર સંભાળતી કાનૂની એજન્સી પહેલેથી જ અસફળ જણાય અથવા તે પોતાના કાર્યો નિષ્પક્ષ, સાર્થક અને ફળદાયી રીતે નિભાવવા સક્ષમ નથી એવી ધારણા થાય કે એવો અનુમાન થાય. ન્યાયનું હિત સર્વોપરી હોવું જોઈએ તેથી, કાનૂની અદાલત પોતાને રાજીનામું આપેલા અને

નિષ્ક્રિય દર્શક તરીકે ઘટાડી શકતી નથી અને, સ્પષ્ટપણે અન્યાયી હોય એવા પૂર્વાનુમાનિત પરિણામોની સામે, ખામીયુક્ત તપાસ હોવા છતાં, પૂર્વનિર્ધારિત નિષ્કર્ષ નોંધવા માટે માત્ર ઔપચારિકતાઓ શાંતિથી પૂર્ણ કરી શકતી નથી. એવી સ્થિતિમાં ન્યાય પોતે જ બલિ બની જાય. જો કે યોગ્ય, ન્યાયસંગત, નિષ્પક્ષ અને અસરકારક તપાસનો અભાવ છે અને તેનાથી તેની વિશ્વસનીયતા તથા ભરોસાપાત્રતા ખૂંદાય છે એવી અદાલતની સંતોષપ્રાપ્તિ વધુ તપાસ અથવા પુનઃતપાસ માટે આદેશ આપવાની પૂર્વશરત છે, તો પણ આરોપપત્રનું રજૂ થવું માત્ર તે કારણસર અથવા વિચારણાની લંબિત સ્થિતિ કોઈ રીતે પ્રતિબંધક અડચણ બની શકતી નથી. સત્ય બહાર લાવવા અને પક્ષકારોને ન્યાય અપાવવા માટે વધુ તપાસ અથવા પુનઃતપાસની જરૂરિયાત છે કે નહીં તે નક્કી કરવા, સંબંધિત હકીકતો તથા સંલગ્ન પરિસ્થિતિઓનું એકાગ્રતાપૂર્વક મૂલવણી અને વિશ્લેષણ કરવું આવશ્યક છે.

[ફકરો ૭૬] [૬૦૪-ડી-એચ; ૬૦૫-એ]

૧.૨. ભારતના બંધારણની કલમો ૨૦ અને ૨૧ દ્વારા પરિકલ્પિત ન્યાયસંગત નીચલી અદાલતી પ્રક્રિયામાં ન્યાયસંગત તપાસનો પણ સમાવેશ થાય છે, તે બાબત ન્યાયિક રીતે સ્વીકારવામાં આવી છે. જો કે, ગુનાની શોધખોળ અને ન્યાયનિર્ધારણના ક્ષેત્રો સ્પષ્ટપણે પરિસીમિત થયેલા છે, તેમ છતાં જો તપાસ અસરકારક ન હોય, હેતુપૂર્ણ ન હોય, નિષ્પક્ષ ન હોય અથવા ન્યાયસંગત ન હોય, તો ન્યાયનો ભંગ થતો અટકાવવા અને સત્ય બહાર લાવવા માટે, જરૂરી માનવામાં આવે ત્યારે, પ્રકરણાનુસાર વધુ તપાસ અથવા પુનઃતપાસ કરવાનો આદેશ આપવો અદાલતોની ગાંભીર્યપૂર્ણ ફરજ બનશે. સર્વત્ર અને સર્વસામાન્ય રીતે લાગુ પડે તેવા

કડક માર્ગદર્શકો અથવા અચલ નિયમો તે રીતે નિર્ધારિત કરી શકાતા નથી અને નિર્ણય સાથે જોડાયેલા તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓને આધીન રહેવાનો છે, જેનો મુખ્ય પ્રેરક તત્વ ન્યાયના હિતની પ્રગતિ રહે છે. [પરા ૭૯] [૬૦૫-ઈ-એચ]

ઝાહિરા હબીબુલ્લા એચ. શેખ અને અન્ય વિરુદ્ધ ગુજરાત રાજ્ય અને અન્ય (૨૦૦૪) ૪ એસસીસી ૧૫૮ : ૨૦૦૪ (૩) એસસીઆર ૨૪૩; પશ્ચિમ બંગાળ રાજ્ય અને અન્ય વિરુદ્ધ કમિટી ફૉર પ્રોટેક્શન ઑફ ડેમોક્રેટિક રાઇટ્સ, વેસ્ટ બંગાળ અને અન્ય (૨૦૧૦) ૩ એસસીસી ૫૭૧ : ૨૦૧૦ (૨) એસસીઆર ૯૭૯; બાબુભાઈ વિરુદ્ધ ગુજરાત રાજ્ય અને અન્ય (૨૦૧૦) ૧૨ એસસીસી ૨૫૪ : ૨૦૧૦ (૧૧) એસસીઆર ૮૫૭; મોહમ્મદ હુસૈન ઉપનામ જુલ્ફિકાર અલી વિરુદ્ધ રાજ્ય (દિલ્હીની એનસિટી સરકાર) (૨૦૧૨) ૯ એસસીસી ૪૦૮ : ૨૦૧૨ (૧૦) એસસીઆર ૪૮૦; ભારતી તામાંગ વિરુદ્ધ ભારત સંઘ અને અન્ય (૨૦૧૩) ૧૫ એસસીસી ૫૭૮ : ૨૦૧૩ (૧૪) એસસીઆર ૫૨૫; પશ્ચિમ બંગાળ રાજ્ય અને અન્ય વિરુદ્ધ સંપત લાલ અને અન્ય (૧૯૮૫) ૧ એસસીસી ૩૧૭ : ૧૯૮૫ (૨) એસસીઆર ૨૫૬; વિનિત નરૈન અને અન્ય વિરુદ્ધ ભારત સંઘ અને અન્ય એક (૧૯૯૬) ૨ એસસીસી ૧૯૯ : ૧૯૯૬ (૧) એસસીઆર ૧૦૫૩; ભારત સંઘ અને અન્ય વિરુદ્ધ સુશીલ કુમાર મોદી અને અન્ય (૧૯૯૮) ૮ એસસીસી ૬૬૧; કોમન કોઝ, અ રજિસ્ટર્ડ સોસાયટી વિરુદ્ધ ભારત સંઘ અને અન્ય (૧૯૯૯) ૬

એસસીસી ૬૬૭ : ૧૯૯૯ (૩) એસસીઆર ૧૨૭૯; સચિવ, માઈનર
ઈરિગેશન એન્ડ રૂરલ એન્જિનિયરિંગ સર્વિસિસ, યુ.પી. અને અન્ય
વિરુદ્ધ સાંગૂ રામ આર્ય અને અન્ય (૨૦૦૨) ૫ એસસીસી ૫૨૧;
દિશા વિરુદ્ધ ગુજરાત રાજ્ય અને અન્ય (૨૦૧૧) ૧૩ એસસીસી
૩૩૭ : ૨૦૧૧ (૯) એસસીઆર ૩૫૯; કે.વિરુદ્ધ રાજેન્દ્રન
વિરુદ્ધ સુપરિન્ટેન્ડન્ટ ઓફ પોલીસ, સીબીસીઆઈડી સાઉથ ઝોન,
ચેન્નાઈ અને અન્ય (૨૦૧૩) ૧૨ એસસીસી ૪૮૦ : ૨૦૧૩ (૯)
એસસીઆર ૧૯૯; હુસૈનારા ખાતૂન અને અન્ય વિરુદ્ધ હોમ સેક્રેટરી,
બિહાર રાજ્ય (૧૯૮૦) ૧ એસસીસી ૮૧ : ૧૯૭૯ (૩) એસસીઆર
૧૬૯; અબ્દુલ રહેમાન અંતુલાય અને અન્ય વિરુદ્ધ આર.એસ.
નાયક અને અન્ય એક (૧૯૯૨) ૧ એસસીસી ૨૨૫ : ૧૯૯૧ (૩)
સપ્લી. એસસીઆર ૩૨૫; પી. રામચંદ્ર રાવ વિરુદ્ધ કર્ણાટક રાજ્ય
(૨૦૦૨) ૪ એસસીસી ૫૭૮; વકીલ પ્રસાદ સિંહ વિરુદ્ધ બિહાર
રાજ્ય (૨૦૦૯) ૩ એસસીસી ૩૫૫ : ૨૦૦૯ (૧) એસસીઆર
૫૧૭; કાશ્મીરી દેવી વિરુદ્ધ દિલ્હી એડમિનિસ્ટ્રેશન અને અન્ય એક
૧૯૮૮ (સપ્લી.) એસસીસી ૪૮૨ : ૧૯૮૮ એસસીઆર ૭૦૦;
ગુદાલુરે એમ.જે. ચેરિયન અને અન્ય વિરુદ્ધ ભારત સંઘ અને અન્ય
(૧૯૯૨) ૧ એસસીસી ૩૯૭ : ૧૯૯૧ (૩) સપ્લી. એસસીઆર
૨૫૧; પંજાબ એન્ડ હરિયાણા વડી અદાલત બાર એસોસિએશન,
ચંડીગઢ તેના સચિવ મારફતે વિરુદ્ધ પંજાબ રાજ્ય અને અન્ય

(૧૯૯૪) ૧ એસસીસી ૬૧૬ : ૧૯૯૩ (૩) સપ્તી. એસસીઆર ૯૧૫; ઈન્દર સિંહ વિરુદ્ધ પંજાબ રાજ્ય અને અન્ય (૧૯૯૪) ૬ એસસીસી ૨૭૫ : ૧૯૯૪ (૩) સપ્તી. એસસીઆર ૫૭૩; રૂબાબુદ્દીન શેખ વિરુદ્ધ ગુજરાત રાજ્ય અને અન્ય (૨૦૧૦) ૨ એસસીસી ૨૦૦ : ૨૦૧૦ (૧) એસસીઆર ૯૯૧; કે. સારવનન કરુપ્પાસામી અને અન્ય એક વિરુદ્ધ તમિલનાડુ રાજ્ય અને અન્ય (૨૦૧૪) (૧૦) એસસીસી ૪૦૬ : ૨૦૧૪ (૭) એસસીઆર ૧૧૪૯; સુદીપા લેંકા વિરુદ્ધ ઓડિશા રાજ્ય અને અન્ય. (૨૦૧૪) ૧૧ એસસીસી ૫૨૭ : ૨૦૧૪ (૩) એસસીઆર ૬૯૩; જેનિસન વિરુદ્ધ બેકર (૧૯૭૨) ૧ ઓલ ઈઆર ૯૯૭; કર્નેલ સિંહ વિરુદ્ધ મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય (૧૯૯૫) ૫ એસસીસી ૫૧૮ : ૧૯૯૫ (૨) સપ્તી. એસસીઆર ૬૨૯; રામ બિહારી યાદવ વિરુદ્ધ બિહાર રાજ્ય અને અન્ય (૧૯૯૮) ૪ એસસીસી ૫૧૭ : ૧૯૯૮ (૨) એસસીઆર ૧૦૯૭; કરતાર સિંહ વિરુદ્ધ પંજાબ રાજ્ય (૧૯૯૪) ૩ એસસીસી ૫૬૯ : ૧૯૯૪ (૨) એસસીઆર ૩૭૫; મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય વિરુદ્ધ ભૂરાજી અને અન્ય (૨૦૦૧) ૭ એસસીસી ૬૭૯ : ૨૦૦૧ (૨) સપ્તી. એસસીઆર ૧૨૮; મનુ શર્મા વિરુદ્ધ રાજ્ય (દિલ્હીની એનસિટી) (૨૦૧૦) ૬ એસસીસી ૧ : ૨૦૧૦ (૪) એસસીઆર ૧૦૩; બિહાર રાજ્ય અને અન્ય એક વિરુદ્ધ જે.એ.સી. સલ્દાન્યા અને અન્ય (૧૯૮૦) ૧ એસસીસી ૫૫૪ : ૧૯૮૦ (૨) એસસીઆર

૧૬; વિનય ત્યાગી વિરુદ્ધ ઇરશાદ અલી @ દીપક અને અન્ય (૨૦૧૩) ૫ એસસીસી ૭૬૨ : ૨૦૧૨ (૧૩) એસસીઆર ૧૦૦૫; સમાજ પરિવર્તન સમુદાય અને અન્ય વિરુદ્ધ કર્ણાટક રાજ્ય અને અન્ય (૨૦૧૨) ૭ એસસીસી ૪૦૭ : ૨૦૧૨ (૫) એસસીઆર ૧૦૭૪; રતિરામ અને અન્ય વિરુદ્ધ મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય (૨૦૧૨) ૪ એસસીસી ૫૧૬ : ૫૦૭૨ (૩) એસસીઆર ૪૯૬; નેશનલ હ્યુમન રાઈટ્સ કમિશન વિરુદ્ધ ગુજરાત રાજ્ય અને અન્ય (૨૦૦૯) ૬ એસસીસી ૭૬૭ : ૨૦૦૯ (૭) એસસીઆર ૨૩૬; મારિયા માર્ગારિદા સેકવેરા ફર્નાન્ડિસ અને અન્ય વિરુદ્ધ ઇરાસ્મો જેક ડિ સેકવેરા (મૃત) તેમના એલ.આર. દ્વારા (૨૦૧૨) ૫ એસસીસી ૩૭૦ : ૫૦૭૨ (૩) એસસીઆર ૮૪૧; રીતેશ તેવારી અને અન્ય એક વિરુદ્ધ યુ.પી. રાજ્ય અને અન્ય (૨૦૧૦) ૧૦ એસસીસી ૬૭૭ : ૨૦૧૦ (૧૧) એસસીઆર ૫૮૯; જોન્સ વિરુદ્ધ નેશનલ કોલ બોર્ડ (૧૯૫૭) ૨ ઓલ ઇઆર ૧૫૫(સીએ) વિનોદ કુમાર વિરુદ્ધ પંજાબ રાજ્ય (૨૦૧૫) ૩ એસસીસી ૨૨૦ : ૨૦૧૫ (૧) એસસીઆર ૫૦૪ મનોહર લાલ શર્મા વિરુદ્ધ પ્રિન્સિપલ સેક્રેટરી અને અન્ય (૨૦૧૪) ૨ એસસીસી ૫૩૨ – ઉલ્લેખિત.

ફોજદારી તપાસ – પૉલ બી. વેસ્ટન અને રેનેથ એમ. વેલ્સ દ્વારા
મૂળભૂત દષ્ટિકોણો – નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો.

૨.૧. તથ્યો તરફ ફરીએ તો, જાહેર જનતાની નજર સમક્ષ ખુલા દિવસે અપીલકર્તાની પતિની થયેલી ભયાનક અને નીચ કક્ષાની હત્યા વિવાદાસ્પદ નથી. આગ્રેય શસ્ત્રો વડે કરાયેલા જાનલેવા હુમલા અને તેમના અંધાધૂંધ ઉપયોગના પરિણામે, અપીલકર્તાની પતિ (રાજુ પાલ) સાથે અન્ય બે વ્યક્તિઓ પણ ગોળીબારનો ભોગ બન્યા. નોંધો પરથી એવું જણાય છે કે આ ઘટનાથી પહેલાં પણ તેમના જીવ પર હુમલાના પ્રયત્નો કરવામાં આવ્યા હતા, પરંતુ સુરક્ષા રક્ષકોના સમયસર હસ્તક્ષેપને કારણે તેઓ બચી ગયા હતા. તેમના દ્વારા વધારાની સુરક્ષા માગતા રજૂઆતો કરવામાં આવી હતી અને તેમની હત્યા પછી, અપીલકર્તા તેમજ રાજુ પાલના પક્ષના ઉચ્ચ પદાધિકારીઓએ તપાસ સી.બી.આઈ.ને સોંપવા માટે, અન્ય સાથે, રાજ્યપાલ અને રાજ્યના મુખ્યમંત્રી સમક્ષ સતત અપીલ કરી હતી, તે પણ નોંધોથી સાબિત થાય છે. [ફકરો ૯૦] [૬૦૯-જી-એચ; ૬૧૦-એ]

૨.૨. અપીલકર્તા દ્વારા આક્ષેપરૂપે રજૂ કરાયેલા આરોપોમાં મૃતકના અગાઉના વ્યક્તિગત સુરક્ષા અધિકારીઓ/ગનરોના સમૂહોને જાણપૂર્વક, વિનાકારણ અને રહસ્યમય રીતે બદલી નાખવા, ઘટનાસ્થળની આસપાસ ઉચ્ચ પોલીસ અધિકારીઓની હાજરી, રાજ્ય પોલીસ તરફથી તાત્કાલિકતા સાથે કાર્યવાહી કરવા બાબતે ઉદાસીનતા, મૃતદેહનું પોસ્ટમોર્ટમ ઉતાવળમાં કરવું અને તે જ મૃતદેહ અપીલકર્તા અથવા તેના કોઈ સગાસંબંધીઓને સોંપ્યા વિના તેનું દાહસંસ્કાર કરી દેવું, તપાસ એજન્સી પર તપાસની દિશાને વાંકું વાળવા તથા એકત્રિત થયેલા દોષારોપક પુરાવાને ઢાંકી દેવા માટે રાજકીય દબાણ લાદવું વગેરેનો સમાવેશ થાય છે. તપાસ અધિકારીઓમાંથી એકે પોતાની અટકાયત સામે પ્રશ્ન ઉઠાવતી રિટ

અરજીમાં પણ શપથપૂર્વક એવો આક્ષેપ કર્યો હતો કે ચાલુ તપાસ દરમિયાન એકત્ર કરાયેલા પુરાવાને અટકાવી રાખવા માટે વિભાગના ઉચ્ચ અધિકારીઓએ અનપેક્ષિત અને અનૌચિત્યપૂર્ણ હસ્તક્ષેપ કર્યો હતો. જોકે આ આક્ષેપોના આધાર પર કોઈ નિશ્ચિત નિષ્કર્ષ અવલંબિત થતો નથી, કારણ કે પ્રતિવાદીઓએ તેનો ઇનકાર કર્યો છે, તથાપિ હકીકત એ ચથાવત્ રહે છે કે અપીલકર્તાના પતિની જાહેર સ્થળે, સંબંધિત સૌની ખુલ્લી નજર સામે, હથિયારબંદ હુમલાખોરોના એક સમૂહ દ્વારા નિર્દયતાપૂર્વક હત્યા કરવામાં આવી હતી. આવા સાહસિક અને નિરાશાજનક કૃત્યનો સમાજ પર ભયપ્રેરક પ્રભાવ પડ્યો હતો, જેના કારણે સમાજના સર્વ વર્ગોમાં આઘાતની લાગણી પ્રસરી ગઈ હતી અને આ ઘટનાને માધ્યમોમાં વ્યાપક પ્રસાર મળ્યો હતો. આ ઘટના સમજવા યોગ્ય રીતે એવી નથી કે જેને હલકી રીતે ઉડાડી દેવામાં આવે અથવા તુરછ ગણવામાં આવિરુદ્ધ [ફરો ૯૧] [૬૧૦-બી-ઈ]

૨.૩. રાજ્ય પોલીસ અને સીબીસીઆઈડી દ્વારા અત્યાર સુધી પૂર્ણ કરાયેલ તપાસના આધાર પરની કાર્યવાહી આ અદાલતના આદેશોથી સ્થગિત રહી છે. તે પહેલાં, તેમ છતાં, આ અદાલત સમક્ષ રજૂ કરાયેલ સામગ્રી મુજબ, તપાસ એજન્સીએ દર્શાવેલા અનેક પ્રત્યક્ષદર્શી સાક્ષીઓની તપાસ કરવામાં આવી છે. એવું જણાય છે કે તેઓએ ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૧૬૧ હેઠળ આપેલા તેમના નિવેદનોથી પાછું વળ્યા છે. ગુનો જે રીતે આચરવામાં આવ્યો હતો તે રીતને ધ્યાનમાં લેતા, ઘટના માટે કોઈ પ્રત્યક્ષદર્શી સાક્ષી ન હતો તે અસમજ્ય છે. તેથી, જો તપાસ એજન્સીએ પ્રત્યક્ષદર્શી સાક્ષી તરીકે દર્શાવેલ વ્યક્તિઓ પોલીસ સમક્ષ આપેલ તેમની આવૃત્તિમાંથી પાછા ફરે, તો અથવા તો તેમને ખોટી રીતે પ્રત્યક્ષદર્શી સાક્ષી

તરીકે રજૂ કરવામાં આવ્યા છે અથવા તો તેઓ યોગ્ય કે અયોગ્ય કારણોસર તેમના અગાઉના વર્ણનથી પાછા વળ્યા છે. બન્ને પરિસ્થિતિઓમાં, હાલના કેસમાં ફરિયાદ પક્ષ નિષ્ફળ જવાની અનિવાર્ય પરિણીતિ સાથે તપાસને અકાર્યક્ષમ, અપૂર્ણ અને બેદરકારીપૂર્ણ ગણવી જ પડશે. આવી પરિણીતિ ન્યાય વિતરણની પ્રક્રિયામાં મુખ્ય હિતધારક તરીકે સાક્ષીઓને તેમની સલામતી અને સુરક્ષાનું રક્ષણ અને આશ્વાસન આપીને તેઓ નિર્ભયપણે સત્યની સાક્ષી આપે તે સુનિશ્ચિત કરવામાં રાજ્યચંત્રના નિરાશાજનક નિષ્ફળતાનું પણ ધોતક છે. જોકે, આ અવલોકનો કોઈ રીતે પણ પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૪ અને ૫ તથા કાર્યવાહીનો સામનો કરતાં અન્ય આરોપીઓની સંડોવણી સૂચવતા નથી. આ અદાલતે અગાઉ અપીલકર્તાને તપાસ સીબીઆઈને સોંપવાની રાહત માટે વડી અદાલતનો અભિગમ કરવા મંજૂરી આપતાં કાર્યવાહી સ્થગિત કરી હતી, એ હકીકત જ એ દર્શાવે છે કે વડી અદાલત ઉઠાવાયેલા મુદ્દાઓ પ્રત્યે સંવેદનશીલ દષ્ટિકોણ અપનાવીને તેમનો યોગ્ય રીતે નિવાર કરશે એવી આ અદાલતની અપેક્ષા હતી. તેથી, કાર્યવાહી લંબિત હોવી અને અત્યાર સુધી સાક્ષીઓની થયેલી તપાસ, આ તબક્કે પણ તપાસ સીબીઆઈને સોંપવાની આવશ્યકતા વિચારવા માટે આ અદાલત માટે નિરોત્સાહક પરિબળ નથી. [ફકરો ૯૨] [૬૧૦-ઈ-એચ; ૬૧૧-એ-ઈ]

૩.૧. વર્તમાન તથ્યપરિસ્થિતિ એવી સ્થિતિ ઊભી કરે છે કે, એક તરફ ચાલુ રહેલી નીચલી અદાલતની કાર્યવાહી સહજ રીતે તેના અંતિમ નિષ્કર્ષ તરફ વહેતી રહે અને તે દરમિયાન ગુનો દંડવિહોણો રહી જવાની શક્યતા રહે, અથવા બીજી તરફ, મધ્યવર્તી ઘટનાઓથી પ્રેરિત થઈ, ભલે મોડેથી હોય તો પણ, તેમાં સંકળાયેલ

વ્યક્તિઓ કોણ છે તેની પરવા કર્યા વિના સત્ય બહાર લાવવા માટે તપાસ હાથ ધરવામાં આવેલું યથાવત્ સ્થિતિ એવી છે કે દરેક ગુનો સમાજ વિરુદ્ધનો અપરાધ છે અને અક્ષમ્ય છે; તેમ છતાં, જીવનના અમૂલ્ય અધિકારના કેટલાક અત્યંત ભયાનક, ઘૃણાસ્પદ અને દુષ્ટ ઉદ્બંધનો એવા હોય છે કે જે સમાજના દરેક સમજદાર અને સદ્ગિવેકી વ્યક્તિને દેહ અને મનથી સ્તબ્ધ અને આઘાતગ્રસ્ત બનાવી દે છે. આવા બનાવો, દયાપૂર્વક કહીએ તો, દુર્લભ હોય છે, છતાં તેઓ અસાધારણ રીતે વ્યથાજનક હોય છે, સર્વત્ર આક્રોશભરી નિંદાને પ્રેરિત કરે છે અને તેથી તેમની પુનરાવર્તન અટકાવવા પૂરતી ઉપચારાત્મક પહેલ માટે અસામાન્ય ધ્યાન અપાય તે યોગ્ય બને છે. આવા બનાવો ભલે અન્યથા શૈતાનિક અને ભયાનક સ્વરૂપના હોય અને રાષ્ટ્રીય કે આંતરરાષ્ટ્રીય પ્રત્યાઘાતોને જન્મ ન આપતા હોય, તો પણ નિઃસંદેહ તેઓ વ્યક્તિગત દુર્ઘટનાઓની સીમાઓને વટાવી જાય છે અને સમાજના સંસ્કારી અસ્તિત્વ પર પ્રબળ પ્રભાવ પાડી જાય છે. જો આવી પરિસ્થિતિઓમાં સંપૂર્ણ ન્યાય અને માનવ અધિકારોના સંરક્ષણનો હેતુ સમયસાપેક્ષ આવશ્યકતા હોય, તો વધુ તપાસ અથવા પુનઃતપાસ માટેનો આદેશ, ભલે તે સી.બી.આઈ. જેવી નિષ્પક્ષ સંસ્થા દ્વારા જ કેમ ન હોય, ન્યાયના સર્વોપરી હિતમાં અનિવાર્ય ઉપાય હોવો જોઈએ. [ફકરો ૯૩] [૬૧૧-એફ-એચ; ૬૧૨-એ-બી]

૩.૨. આ દષ્ટિકોણોથી મૂલવતા, આ અદાલતનો દૃઢ અભિપ્રાય છે કે, નીચલી અદાલતમાં વિચારણા લંબિત હોવા છતાં, અને ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૩૧૧ અને ૩૯૧ તથા પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૬૫ હેઠળ નીચલી અદાલતોને સત્તા ઉપલબ્ધ હોવા છતાં, પક્ષકારોને ન્યાયના ઈનકારની કોઈપણ શક્યતા દૂર

કરવા માટે અને વધુ મહત્વપૂર્ણ રીતે, વ્યાપક સમાજના વિશ્વાસને પ્રસ્થાપિત અને અખંડિત રાખવા માટે, આ ઘટનામાં સી.બી.આઈ.ને નવેસરથી તપાસ હાથ ધરવા માટે આદેશિત કરવું અત્યંત પ્રબળ અને અનિવાર્ય આવશ્યકતા છે. કેસના વિશિષ્ટ તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓમાં, કોઈપણ વિપરીત અભિપ્રાયથી આ કેસમાં ગુનાની શોધખોળની પૂર્ણ થયેલી પ્રક્રિયા સર્વથા નિષ્પ્રભ બની જશે અને ન્યાયિક પ્રક્રિયા અસહાય બની જશે. કાયદાની અદાલતને સત્ય અને ન્યાયની શોધમાં સક્રિય સહભાગી બનવું પડે છે અને તેમાંથી એવો જ અપેક્ષા રાખી શકાતી નથી કે તે ન્યાયના ધોર ભંગનો સંકેત આપતા અનિવાર્ય અંતને પૂર્વથી જોતાં માત્ર કોઈ કાર્યવાહી દરમિયાન ઔપચારિક વિધિ બજાવતી રહે. ન્યાયતંત્રને એટલી અપેક્ષાપૂર્વક અને આદરપૂર્વક સોંપવામાં આવેલ ન્યાય-ધ્યેય પછી માત્ર ભ્રામક મૃગજળ સમાન રહી જશે અને એક સર્વભૌમ તથા શ્રેષ્ઠ સંવિધાનિક સંસ્થા જાહેર માન્યતામાં પોતાના અસ્તિત્વ અંગે શંકાસ્પદ બની જશે. ન્યાયતંત્ર જે જીવંત હેતુ માટે અસ્તિત્વ ધરાવે છે તેને ધ્યાનમાં લેતા, આ ખરેખર એવી કિંમત થશે જે તે કોઈપણ પરિસ્થિતિમાં વહન કરી શકશે નહીં. [પરા ૯૪] [૬૧૨-બી-ઈ]

૪.૧. ઉપરોક્ત પરિસ્થિતિના અનુસંધાને, અપીલકર્તાની પતિ રાજુ પાલની હત્યાની ઘટનામાં નવેસરથી તપાસ હાથ ધરવાનું કાર્ય સી.બી.આઈ.ને સોંપવામાં આવે છે. તેમ છતાં, સ્પષ્ટપણે જણાવવામાં આવે છે કે તપાસ સી.બી.આઈ.ને પુનઃ સોંપવા અંગેનો આ નિર્દેશ, કેસની અસાધારણ વિશેષતાઓને ધ્યાનમાં રાખીને આપવામાં આવ્યો છે, જે સંબંધિત તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓ દ્વારા અત્યંત પ્રબળ રીતે

દર્શાવવામાં આવી છે અને જેના કારણે એવો નિર્દેશ આપવો અનિવાર્ય બન્યો હતો.

[ફકરો ૯૫] [૬૧૨-એફ, જી-એચ; ૬૧૩-એ]

૪.૨. તેમ છતાં, ન્યાયની હાકલ એ માંગ કરે છે કે સમયના અંતરાલને કારણે જે મર્યાદાઓનો સામનો કરવો પડે તેવી સ્થિતિ હોવા છતાં, સી.બી.આઈ. તેની અસરકારક અને સક્ષમ તપાસ દ્વારા સત્યને ઉજાગર કરવા માટે તમામ સંભવિત પ્રયત્નો કરે અને તેની અહેવાલ શક્ય તેટલી વહેલી તકે, પ્રાધાન્યપૂર્વક છ મહિનાની અવધિમાં, નીચલી અદાલત સમક્ષ રજૂ કરે. સી.બી.આઈ. તરફથી અહેવાલ પ્રાપ્ત થયા પછી જ, નીચલી અદાલત કાયદા અનુસાર તેની પર કાર્યવાહી કરશે અને વિચારણું ઝડપી રીતે હાથ ધરી પૂર્ણ કરશે અને તે પણ છ મહિનાથી મોડું નહીં કરે. ચાલુ વિચારણાંને સ્થગિત કરતો અંતરિમ આદેશ હેતુપૂર્વક સંપૂર્ણ અમલમાં મૂકવામાં આવે છે. [પેરા ૯૬] [૬૧૩-બી-સી]

ચુકાદા કાયદા સંદર્ભ

૨૦૦૪ (૩) એસ.સી.આર. ૨૪૩ નો પરિછેદ ૩૨ માં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો

૨૦૧૦ (૨) એસ.સી.આર. ૯૭૯ નો પરા ૩૨ માં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો

૨૦૧૦ (૧૧) એસ.સી.આર. ૮૫૭ નો પરિચ્છેદ ૩૨માં સંદર્ભ લેવાયો

૨૦૧૨ (૧૦) એસ.સી.આર. ૪૮૦નો પરા ૩૨માં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે

૨૦૧૩ (૧૪) એસસીઆર ૫૨૫ નો પરા ૩૨ માં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો

૧૯૮૫ (૨) એસ.સી.આર. ૨૫૬ નો ઉલ્લેખ પરા ૩૫ માં કરવામાં આવ્યો છે

૧૯૯૬ (૧) એસ.સી.આર. ૧૦૫૩ નો સંદર્ભ પરિચ્છેદ ૩૫ માં લેવામાં આવ્યો

(૧૯૯૮) ૮ એસ.સી.સી. ૬૬૧ નો ઉલ્લેખ પરિચ્છેદ ૩૫ માં કરવામાં આવ્યો

૧૯૯૯ (૩) એસ.સી.આર. ૧૨૭૯ નો પરિચ્છેદ ૩૫ માં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો

(૨૦૦૨) ૫ એસ.સી.સી. ૫૨૧ નો પરિચ્છેદ ૩૫ માં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો

૨૦૧૧ (૯) એસ.સી.આર. ૩૫૯નો પેરા ૩૫માં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો

૨૦૧૩ (૯) એસ.સી.આર. ૧૯૯ નો પરિચ્છેદ ૩૫ માં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો

૧૯૭૯ (૩) એસ.સી.આર. ૧૬૯ નો અનુચ્છેદ ૩૫ માં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો

૧૯૯૧ (૩) સપ્લ્. એસ.સી.આર. ૩૨૫ નો પરિચ્છેદ ૩૫ માં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે

(૨૦૦૨) ૪ એસ.સી.સી. ૫૭૮નો ઉલ્લેખ પરિચ્છેદ ૩૫માં કરવામાં આવ્યો છે

૨૦૦૯ (૧) એસ.સી.આર. ૫૧૭ નો પરિચ્છેદ ૩૫ માં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો

૧૯૮૮ એસસીઆર ૭૦૦ નો ઉલ્લેખ પરા ૩૫ માં કરવામાં આવ્યો છે

૧૯૯૧ (૩) સપ્લ્. એસ.સી.આર. ૨૫૧ નો પરિચ્છેદ ૩૫ માં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો

૧૯૯૩ (૩) સપ્લ્. એસ.સી.આર. ૯૧૫ નો પરા ૩૫ માં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો

૧૯૯૪ (૩) સપ્લિ. એસ.સી.આર. ૫૭૩ નો પરા ૩૫ માં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો

૨૦૧૦ (૧) એસ.સી.આર. ૯૯૧ નો ઉલ્લેખ પરિચ્છેદ ૩૫ માં કરવામાં આવ્યો

૨૦૧૪ (૭) એસ.સી.આર. ૧૧૪૯ નો ઉલ્લેખ પરા ૩૬ માં કરવામાં આવ્યો છે

૨૦૧૪ (૩) એસસીઆર ૬૯૩ નો પેરા ૩૬ માં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો

(૧૯૭૨) ૧ ઓલ ઈ.આર. ૯૯૭ નો પેરા ૫૨ માં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો

૧૯૯૫ (૨) સપ્લિ. એસ.સી.આર. ૬૨૯ નો પરિચ્છેદ ૫૪ માં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે

૧૯૯૮ (૨) એસ.સી.આર. ૧૦૯૭ નો પરિચ્છેદ ૫૪ માં સંદર્ભ લેવાયો

૧૯૯૪ (૨) એસ.સી.આર. ૩૭૫ નો પરા ૫૭માં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો

૨૦૦૧ (૨) સપ્લિ. એસ.સી.આર. ૧૨૮ નો પેરા ૫૭ માં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો

૨૦૧૦ (૪) એસ.સી.આર. ૧૦૩ નો પરા ૬૪ માં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો

૧૯૮૦ (૨) એસ.સી.આર. ૧૬ નો ઉલ્લેખ પરિચ્છેદ ૬૭માં કરવામાં આવ્યો

૨૦૧૨ (૧૩) એસ.સી.આર. ૧૦૦૫ નો પરા ૮૧ માં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો

૨૦૧૨ (૫) એસ.સી.આર. ૧૦૭૪નો પરા ૮૨માં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો

૨૦૧૨ (૩) એસ.સી.આર. ૪૯૬ નો પરિચ્છેદ ૮૩ માં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો

૨૦૦૯ (૭) એસ.સી.આર. ૨૩૬ નો પરિચ્છેદ ૮૪ માં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે

૨૦૧૨ (૩) એસ.સી.આર. ૮૪૧ નો ઉલ્લેખ પેરા ૮૫ માં કરવામાં આવ્યો

૨૦૧૦. (૧૧) એસસીઆર ૫૮૯ નો પરા ૮૫ માં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો

(૧૯૫૭) ર ઓલ ઈ.આર. ૧૫૫(સી.એ.) ફરો ૮૫ માં ઉલ્લેખિત

૨૦૧૫ (૧) એસસીઆર ૫૦૪ નો પરા ૮૬ માં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો

(૨૦૧૪) ર એસસીસી ૫૩૨ નો પરિચ્છેદ ૮૮ માં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે

ફોજદારી અપીલી અધિકારક્ષેત્ર: ફોજદારી અપીલ ક્રમાંક ૭૭ સન ૨૦૧૬.

અલાહાબાદ સ્થિત ન્યાયિક વડી અદાલતના ફોજદારી વિવિધ રિટ અરજી ક્રમાંક ૬૨૦૮/૨૦૦૬ માં તા. ૨૨.૦૫.૨૦૧૪ના ચુકાદા અને આદેશમાંથી.

આર. એસ. સોઢી, વરિષ્ઠ વકીલ, સુશ્રી મનીષા ભંડારી, ઓમકાર શ્રીવાસ્તવ, દિવ્યદીપ ચતુર્વેદી, નિપુષ એમ. જોશી, અંકિત કુશવાહા, રમેશ્વર પ્રસાદ ગોયલ, વકીલો, અપીલકર્તા તરફથી।

સુશ્રી વિરુદ્ધ મોહના, પી. એન. મિશ્રા, વરિષ્ઠ વકીલો, તારા ચંદ્ર શર્મા, કે. એલ. જાનજાની, બી. વિરુદ્ધ બલરામ દાસ, ડી. એલ. ચિદાનંદ, સુશ્રી સુનિતા ગૌતમ, સુશ્રી સુષ્મા સુરી, અર્ધેન્દુમૌલી કુમાર પ્રસાદ, મનોજ ગોયલ, શુવોદીપ રોય, એસ. હનીફ ખાન, વકીલો પ્રતિવાદીઓ તરફથી.

અદાલતનો ચુકાદો નીચે મુજબ આપવામાં આવ્યો હતો દ્વારા

અમિતાવ રોય, ન્યાયમૂર્તી શ્રી.

૧. પરવાનગી મંજૂર કરવામાં આવે છે.

૨. અપીલકર્તા, હત્યાગ્રસ્ત રાજુ પાલની વિધવા, જે પોતાના અવસાન સમયે ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્ય વિધાનસભાના કાર્યરત એમ.એલ.એ. હતા, પોતાના પતિ

પર થયેલા હત્યાત્મક હુમલાની હચમચાવી દેનારી ઘટનાની સેન્ટ્રલ બ્યુરો ઓફ ઇન્વેસ્ટિગેશન (સી.બી.આઈ.) દ્વારા તપાસ સુનિશ્ચિત કરાવવા માટેના પોતાના અવિરત પ્રયત્નમાં આ અદાલત સમક્ષ ઉપસ્થિત છે, જેને કારણે તેમના એક અઠવાડિયા જૂના વૈવાહિક બંધનનો અંત આવી ગયો હતો. આ મંચ સમક્ષ અપિલકર્તાની આ બીજી રજૂઆત છે, કારણ કે અગાઉ તેમને પ્રથમ તબક્કામાં ઉપચાર મેળવવા માટે વડી અદાલત પાસે જવા દોરવામાં આવ્યા હતા. પડકારવામાં આવેલ નિર્ણય દ્વારા, વડી અદાલતે માંગવામાં આવેલ રાહત આપવા ઇનકાર કર્યો છે।

૩. અમે અપીલકર્તા તરફથી વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી આર. એસ. સોધી, પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૧ અને ૨ તરફથી વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ સુશ્રી વિરુદ્ધ મોહના, પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૩ તરફથી વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી પી.એન. મિશ્રા અને પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૪ અને ૫ તરફથી વિદ્વાન વકીલ શ્રી મનોજ ગોયલને સાંભળ્યા છે.

૪. ઉપલબ્ધ દલીલપત્રોના આધાર પર ઘટનાઓથી ભરપૂર તથ્યપરક પૃષ્ઠભૂમિ રેખાંકિત થાય છે. પ્રથમ, અપીલકર્તા દ્વારા વર્ણવ્યા મુજબના તથ્યો. ઓક્ટોબર ૨૦૦૪ મહિનામાં યોજાયેલી અલ્હાબાદ (પશ્ચિમ) રાજ્ય વિધાનસભાની ખાલી પડેલી બેઠકની પેટાયૂંટણીમાં, જે બેઠક તેના તત્કાલીન સભ્ય આતીકે અહમદ, પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૪, ફૂલપુર મતવિસ્તાર, અલ્હાબાદમાંથી સંસદ સભ્ય તરીકે ચૂંટાતા તેમના રાજીનામાને કારણે ખાલી પડી હતી, અપીલકર્તાના પતિએ સમાજવાદી પક્ષ દ્વારા ઉભા કરાયેલા

નજીકના પ્રતિસ્પર્ધી મોહદ. અશરફને પરાજિત કરીને તે બેઠક જીતી હતી. જ્યાં અપીલકર્તાના પતિએ બહુજન સમાજ પાર્ટીના ઉમેદવાર તરીકે (સંક્ષેપમાં, આગળ “બીએસપી.” તરીકે ઉલ્લેખિત) ૭૦૫૩૭ મતો પ્રાપ્ત કર્યા હતા, ત્યાં પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૫ ને ૬૫૭૧૩ મતો મળ્યા હતા; જ્યારે કોંગ્રેસ અને ભારતીય જનતા પાર્ટીનું પ્રતિનિધિત્વ કરતા અન્ય ઉમેદવારોની સ્થિતિ તેની સરખામણીએ અત્યંત નબળી રહી હતી. અપીલકર્તાના કહેવા મુજબ, પોતાની હાર પછી મોહ. અશરફ @ ખાલિદ અઝીમ, પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૫, તેમના ભાઈ આતીફે અહમદ પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૪ તથા તે સમયના રાજ્યના મુખ્ય પ્રધાન સાથે મળીને, આ પરાજયને વ્યક્તિગત અપમાન, હાર અને અવમાનના તરીકે એટલી ગંભીરતાથી લીધું કે પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૪ એ જાહેરમાં ઘોષણા કરી હતી કે ચૂંટાયેલ ઉમેદવાર લાંબા સમય સુધી આ બેઠક પર રહી શકશે નહીં. અપીલકર્તાએ આક્ષેપ કર્યો છે કે ત્યારબાદ રાજુ પાલને દૂર કરવાનો સતત પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો અને તે પણ સ્થાનિક પોલીસની મિલીભગતથી તથા પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૪ ની ઉશ્કેરણીએ. અપીલકર્તાએ દબપણે જણાવ્યું છે કે તેના પરિણામે, તેમના પતિના પરિવારના સભ્યો અને સમર્થકો પર વારંવાર હુમલા કરવામાં આવ્યા, પોલીસ દ્વારા ધરપકડો કરીને તેમજ પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૪ અને ૫ દ્વારા રાખવામાં આવેલા ભાડૂતી ગુંડાઓ મારફતે તેમને હેરાનગતિનો ભોગ બનાવવામાં આવ્યા, અને તેમની મિલ્કત તથા વ્યક્તિગત માલસામાનનો પણ નાશ કરવામાં આવ્યો.

પ. અપીલકર્તાએ એવો પણ આક્ષેપ કર્યો કે પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૫ એક કુખ્યાત ગુનેગાર હતો, જેના વિરુદ્ધ હત્યાના ગુનાને લગતા અનેક કેસો નોંધાયેલા હતા, પરંતુ તેના રાજકીય પ્રભાવ અને અસામાજિક તત્વોના અનુસરણને કારણે કોઈ સાક્ષી તેની દુષ્કૃત્યો અંગે પુરાવા આપવા હિંમત પણ કરતો નહોતો. અપીલકર્તાના જણાવ્યા મુજબ, આ સ્થિતિ ખાસ કરીને એટલા માટે વધુ ગંભીર હતી કે તેને પોલીસનું આશ્રય અને રક્ષણ પ્રાપ્ત હતું. અપીલકર્તાએ જણાવ્યું કે તેના પતિની ૧૬.૧૦.૨૦૦૪ના રોજ વિધાનસભ્ય તરીકે પસંદગી થયા બાદ, તેમની જાન લેવા માટે ત્રણ નિષ્ફળ પ્રયત્નો કરવામાં આવ્યા હતા અને તેમની તથા તેમના નજીકના સગાસંબંધીઓની માલિકીની મિલ્કતોમાં તોડફોડ કરીને વસ્તુઓ લઈ જવામાં આવી હતી. અપીલકર્તાએ ઉદ્ધેખ કર્યો કે ભયાનક ઘટનાથી પહેલાં તેના પતિની જાન લેવા માટેનો છેલ્લો પ્રયત્ન ૨૮.૧૨.૨૦૦૪ના રોજ કરવામાં આવ્યો હતો. તે પહેલાં, અન્ય બાબતો ઉપરાંત, નવેમ્બર, ૨૦૦૪ના મહિનામાં પણ એવો પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો હતો, ત્યારબાદ રાજુ પાલે ૦૪.૧૧.૨૦૦૪ના રોજ રાજ્યના રાજ્યપાલ સમક્ષ પ્રતિનિધિત્વ રજૂ કર્યું હતું, જેના અનુસંધાને ઉક્ત બંધારણીય સત્તાધિકારીએ તપાસ કરવાના નિર્દેશ આપ્યા હતા.

૬. અપીલકર્તાના જણાવ્યા અનુસાર, રાજ્યપાલશ્રીએ તેના પતિને વધારાની સુરક્ષા પૂરી પાડવાનો નિર્દેશ આપ્યો હોવા છતાં, તે કરવામાં આવ્યું નહોતું અને તેના બદલે રાજ્ય સરકારે તેમની નિલવર્તમાન સુરક્ષા ટુકડી બદલી નાખી હતી. અપીલકર્તાના આક્ષેપ મુજબ એવી દ્વેષભાવના હતી કે રાજ્ય સરકારે

રાજુ પાલના સત્તાવાર ગનરોને પણ પાછા ખેંચી લીધા હતા, જેઓએ સમયસર હસ્તક્ષેપ કર્યો ન હોત તો ૨૮.૧૨.૨૦૦૪ના રોજ પ્રતિવાદી નં. ૪ અને પના ભાડૂતી ગુંડા અને ચમચાઓ દ્વારા તેમના જીવન પર કરવામાં આવેલા પ્રયાસમાંથી તેઓ બચી શક્યા ન હોત. અપીલકર્તાએ આક્ષેપ કર્યો છે કે તેના પતિના બે સત્તાવાર ગનરોને સ્થાનિક પોલીસની પસંદગી મુજબ અને પ્રતિવાદી નં. ૪ અને પની ઇચ્છા મુજબ અન્ય લોકોથી બદલી નાખવામાં આવ્યા હતા, જેથી રાજુ પાલ પર થનાર આગામી હુમલામાંથી તેઓ બચી ન શકે તેની ખાતરી થાય. આ પણ જણાવવામાં આવ્યું છે કે ૨૮.૧૨.૨૦૦૪ની ઘટનાના સંબંધમાં રાજુ પાલે પોલીસ સમક્ષ પ્રથમ માહિતી અહેવાલ નોંધાવ્યો હતો, જેમાં તેણે આ પ્રતિવાદીઓના નામ દર્શાવ્યા હતા. તેમ છતાં, રાજકીય દબાણ સમક્ષ નમીને, પોલીસે પ્રતિવાદી નં. પનું નામ પણ એફ.આઈ.આર.માંથી કાઢી નાખ્યું અને તપાસને માત્ર ઔપચારિકતા પૂરતી રાખી.

૭. અપીલકર્તાએ જણાવ્યું છે કે ઘટનાની તારીખે એટલે કે ૨૫.૦૧.૨૦૦૫ના રોજ બપોરે ૩ વાગ્યે, તેના પતિ રાજુ પાલ એક વાહનમાં તેના બે સમર્થકો સંદીપ ચાદવ અને દેવી લાલ પાલ સાથે મુસાફરી કરી રહ્યા હતા. તેમના બે સત્તાવાર ગનરો તેમની સાથે રહેવાના બદલે, અને રચાયેલ ષડયંત્રના ભાગરૂપે, તેમના વાહન પાછળ આવેલી બીજી કારમાં મુસાફરી કરી રહ્યા હતા. અપીલકર્તાના પતિ જે વાહનમાં તેમના મિત્ર સિંહ સાહેબ અને તેમની પત્ની સાથે મુસાફરી કરી રહ્યા હતા, તે વાહન અમિત દીપ મારુતિ એજન્સી પાસે

પહોંચતા જ આઠ વ્યક્તિઓ દ્વારા રોકી ઘેરી લેવાયું, ત્યારબાદ પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૫ મોહમ્મદ અશરફે તેમના માથામાં ગોળી મારી. ગોળીબારમાં સંદીપ ચાદવ, દેવી દયાલ પાલ અને અપીલકર્તાના પતિને ગંભીર ઇજાઓ પહોંચી અને અંતે તેઓ ઇજાઓને કારણે મૃત્યુ પામ્યા. અપીલકર્તાએ આક્ષેપ કર્યો છે કે પાછળની કારમાં મુસાફરી કરી રહેલા સત્તાવાર ગનરોએ રાજુ પાલને બચાવવા માટે માત્ર હસ્તક્ષેપ કર્યો નહોતો અથવા પ્રત્યુત્તર કાર્યવાહી કરી નહોતી, પરંતુ તેમણે પોતાનું વાહન પણ છોડી દીધું હતું. તેણીએ આક્ષેપ કર્યો છે કે જણાવ્યા મુજબ, આ બાબતમાં રાજકીય સ્તરે ષડયંત્ર રચવામાં આવ્યું હતું, જેમાં સ્ટેશન ઓફિસર, ધૂમનગંજ, શ્રી પરશુરામ, સી.ઓ. (પોલીસ), સિવિલ લાઇન્સ, જે તે સમયે પોલીસ અધિક્ષક (સિટી) અને પોલીસ ઉપ મહાનિરીક્ષક, અલ્હાબાદ તેમજ પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૪ અતીક અહમદ સાથે સ્થળ પર હાજર હતા, સહિતના ઉચ્ચ પોલીસ અધિકારીઓની સાંઠગાંઠ હતી.

૮. અપીલકર્તાએ વધુમાં એમ પણ જણાવ્યું છે કે ત્રણ અલગ અલગ વાહનોમાં આવેલા હુમલાખોરોએ અંધાધૂંધ ગોળીબાર કર્યા પછી ઘટના સ્થળ છોડ્યું, ત્યારબાદ ત્યાં હાજર રહેલા વ્યક્તિઓએ તથા ઇજાગ્રસ્તના સમથકોએ રાજુ પાલને કારમાંથી બહાર કાઢ્યો અને તેને ત્રણ પૈડાવાળા વાહનમાં હોસ્પિટલ લઈ જવા ઉતાવળથી પ્રયત્ન કર્યો. અપીલકર્તાએ ઉલ્લેખ કર્યો છે કે ત્યાં હાજર પ્રત્યક્ષદર્શીઓના વર્ણન અનુસાર તથા મીડિયા દ્વારા જણાવ્યા મુજબ, હુમલાખોરો પાછા ફર્યા અને રાજુ પાલનું મૃત્યુ નિશ્ચિત થાય તે હેતુથી નજીકના અંતરેથી તેના પર અંધાધૂંધ ગોળીબાર કર્યો. હોસ્પિટલ પહોંચે તે

પહેલાં ઇજાગ્રસ્ત રાજુ પાલ પર અતિ નજીકના અંતરેથી ત્રીજો હુમલો કરવામાં આવ્યો હતો અને ત્યારબાદ તે પોતાની ઇજાઓને કારણે મૃત્યુ પામ્યો, એવું સ્પષ્ટ શબ્દોમાં જણાવાયું છે. અપીલકર્તાના જણાવ્યા મુજબ, હોસ્પિટલ જવાના માર્ગમાં ચાર પોલીસ સ્ટેશનો હોવા છતાં, કોઈ પણ પોલીસ અધિકારીએ પ્રતિક્રિયા દર્શાવી નહોતી અથવા ઇજાગ્રસ્તને કે તેના સાથીઓને તેમના જીવ બચાવવાના અંતિમ પ્રયાસમાં મદદ કરવાની ઓફર કરી નહોતી.

૯. અપીલકર્તાએ એ જ તારીખે, અર્થાત્ ૨૫.૦૧.૨૦૦૫ના રોજ, સાંજે ૪.૩૦ વાગ્યે ઘટના વર્ણવીને અને પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૪ની હત્યાના સૂત્રધાર તરીકેની સંડોવણી તેમજ પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૫એ રાજુ પાલના માથામાં ગોળી મારી હતી તે બાબતનો પણ સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ કરીને પ્રથમ માહિતી અહેવાલ દાખલ કર્યો હતો. ઉક્ત પ્રથમ માહિતી અહેવાલ ધૂમનગંજ પોલીસ સ્ટેશન, અલાહાબાદ, યુ.પી. ખાતે ૨૫.૦૧.૨૦૦૫ તારીખનો ક્રમાંક ૩૧/૨૦૦૫ તરીકે ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમો ૧૪૭, ૧૪૮, ૧૪૯, ૩૦૨, ૩૦૭, ૧૨૦બી હેઠળ નોંધવામાં આવ્યો હતો.

૧૦. આ ઘટનાને માધ્યમોમાં અત્યંત વ્યાપક પ્રચાર મળ્યો હતો, જે દૈનિક "ટાઈમ્સ ઓફ ઇન્ડિયા" ના સમાચાર અહેવાલના નીચેના અંશ પરથી સ્પષ્ટ થાય છે: (રિટ અરજીના પરિચ્છેદ ક્રમાંક ૨૧)

પ્રત્યક્ષદર્શી સાક્ષીઓએ જણાવ્યું કે હુમલાખોરો, જેઓ સંખ્યામાં અંદાજે બે ડઝન જેટલા હતા, બે ટાટા સુમોમાં આવી પહોંચ્યા હતા અને એમ.એલ.એ.નું વાહન ચૌફાટકા પેટ્રોલ પંપ પાસે પહોંચતાં જ તેમણે અંધાધૂંધ ગોળીબાર શરૂ

કર્ચો. પાલ, જે ડ્રાઈવરની બેઠક પર હતો, તેના ગળા, છાતી અને પેટમાં અનેક વાર ગોળીઓ વાગી હતી.

તેના સમર્થકોએ તરત જ તેને એક ઓટોમાં બેસાડ્યો અને રેઈન બાગ વિસ્તારમાં આવેલી એક ખાનગી નર્સિંગ હોમમાં તાત્કાલિક પહોંચાડ્યો. જોકે, હુમલાખોરોએ તેની મોત નિશ્ચિત થાય તે માટે ઓટો પર પણ ગોળીબાર ચાલુ રાખ્યો. ફાયર બ્રિગેડના ચોક ખાતે હુમલાખોરોએ ફરીથી ગોળીબાર કર્યો. હોસ્પિટલમાં પહોંચ્યા પછી થોડા જ સમયમાં પાલે પોતાની ઈજાઓને કારણે દમ તોડી દીધો. પાલના બે પોલીસ ગનરો ઘટનાસ્થળેથી ભાગી છૂટ્યા હોવાનું કહેવાય છે.

જોકે હુમલાખોરોએ ધૂમનગંજ, કેન્ટ, સિવિલ લાઈન્સ અને કોટવાલી એમ ચાર પોલીસ સ્ટેશનોના વિસ્તારને આવરી લેતા ચૌફટકા અને નર્સિંગ હોમ વચ્ચેના સમગ્ર માર્ગખંડમાં પાલ પર સતત ગોળીબાર ચાલુ રાખ્યો હતો, છતાં પોલીસ પ્રતિક્રિયા આપવામાં નિષ્ફળ રહી હતી."

૧૧. અપીલકર્તાએ વધુમાં જણાવ્યું છે કે ત્યારબાદ ભારે પોલીસ બંદોબસ્ત ગોઠવીને રાજુ પાલના મૃતદેહને કબજામાં લેવામાં આવ્યો હતો અને ત્યારપછી અપીલકર્તા અથવા તેના કુટુંબના કોઈપણ સભ્યને કોઈ જાણ કર્યા વિના તેમજ મૃતદેહ પરીક્ષણ સંબંધિત તમામ નિયમોનું સંપૂર્ણ ઉલ્લંઘન કરીને, ૨૫-૨૬/૦૧/૨૦૦૫ ની વહેલી સવારે આશરે ૦૩.૧૫ વાગ્યે સ્વરૂપ રાણી નેહરુ હોસ્પિટલમાં ઉતાવળમાં અને ગુપ્ત રીતે માત્ર પોસ્ટમોર્ટમનો દેખાવો કરવામાં આવ્યો હતો. અપીલકર્તાએ જણાવ્યું છે કે ફરિયાદ પક્ષનો કેસ

નબળો પડે તે સુનિશ્ચિત કરવા માટે જ, પોસ્ટમોર્ટમ અહેવાલમાં દર્શાવવામાં આવેલી ઇજાઓનું વર્ણન એવી રીતે કરવામાં આવ્યું હતું કે તે જમ કરાયેલા બે હથિયારો, એટલે કે, એક ડીબીબીએલ ગન અને એક ૩૦ સિંગ્રા રાઇફલથી થયેલી હોવાનું શંકાસ્પદ બને. તેથી અપીલકર્તાએ જણાવ્યું છે કે અંતે જે આરોપપત્ર રજૂ કરવામાં આવ્યું તે માત્ર પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૪, ૫ અને તેમના સાગરીતોને એક તરફ બચાવવા માટેનું આંખમાં ધૂળ નાખવાનું સાધન હતું અને બીજી તરફ સીબીઆઈ દ્વારા વધુ તપાસ થવાની શક્યતા દૂર કરીને, તે પ્રક્રિયામાં સાચી હકીકતોને દબાવી દેવાનો પ્રયાસ હતો. તેના જણાવ્યા મુજબ, ત્યારબાદ રાજુ પાલના મૃતદેહનો ૨૬.૦૧.૨૦૦૫ ની વહેલી સવારે દરાગંજ શમશાનગૃહ ખાતે દાહ સંસ્કાર કરવામાં આવ્યો હતો, પરંતુ તે પહેલાં મૃતદેહ અપીલકર્તાને સોંપવામાં આવ્યો ન હતો અને અસ્થિઓ પણ તેને ઉપલબ્ધ કરાવવામાં આવી ન હતી. હકીકતમાં, મૃતક રાજ્ય વિધાનસભાનો કાર્યરત સભ્ય હોવા છતાં અને તેની ઓળખ પોલીસ સહિત સંબંધિત તમામ લોકોમાં સારી રીતે જાણીતી હોવા છતાં, મૃતદેહનો દાહ સંસ્કાર એવો કરવામાં આવ્યો હતો જાણે કે તે બિનવારસી મૃતદેહ હોય.

૧૨. રાજુ પાલની માતાએ તેમના પુત્રના મૃતદેહને અંતિમ વિધિ માટે તેમને સોંપવા બાબતે ૨૬.૦૧.૨૦૦૫ના રોજ પોલીસના સિનિયર સુપરિન્ટેન્ડન્ટ સમક્ષ કરેલું પ્રતિનિધિત્વ પણ ધ્યાનમાં લેવામાં આવ્યું નહોતું. આ બાબતમાં તેમના દ્વારા કરાયેલ તમામ હૃદયપૂર્વકની વિનંતીઓ અને અપીલો નિષ્ફળ ગઈ. અપીલકર્તાએ આક્ષેપ કર્યો છે કે માત્ર તેણીને વિધવા તરીકે તેમના

પતિના મૃતદેહનું અંતિમ દર્શન કરવાની તક પણ આપવામાં આવી નહોતી એટલું જ નહીં, પરંતુ જઘન્ય ગુનાને સમર્થન આપતાં તમામ સંભવિત સૂત્રો નષ્ટ કરી દેવાના આશયથી રાજુ પાલના મૃતદેહો તેણીને તેમજ રાજુ પાલના અન્ય પરિવારજનોને કોઈ જાણ કર્યા વિના ઉતાવળમાં નિકાલ કરવામાં આવ્યા હતા. અપીલકર્તાનું અવસાન પામેલ રાજુ પાલ સાથે લગ્ન માત્ર ૧૬.૧.૨૦૦૫ના રોજ થયેલ હતું, એટલે કે આ દુઃખદ ઘટનાના મુશ્કિલથી એક અઠવાડિયું પહેલાં.

૧૩. અપીલકર્તાએ વધુમાં એવું પણ જણાવ્યું છે કે રાજ્ય વહીવટીતંત્ર અને ખાસ કરીને પોલીસની, ગુનાના આચરણમાં પ્રતીત થતી સંડોવણી તથા કાયદા મુજબ જરૂરી પગલાં લેવા બાબતે તેમની નિષ્ક્રિય અને ઉદાસીન વૃત્તિને ધ્યાનમાં લેતાં, ન્યાયસંગત વિચાર ધરાવતા તમામ વર્ગોમાં એવો ભાવ થયો હતો કે શૈતાનિક કાવતરાનો ભેદ ઉકેલવા અને તેમાં સંકળાયેલા વ્યક્તિઓની ઓળખ કરવા, જેથી ન્યાય માટે નિષ્પક્ષ અને સાર્થક તપાસ સુનિશ્ચિત થઈ શકે, સી.બી.આઈ. દ્વારા તપાસ કરાવવી અનિવાર્યપણે આવશ્યક હતી. અપીલકર્તાએ પોતે તથા તે સમયે બી.એસ.પી., યુ.પી.ના અધ્યક્ષે રાજ્યના રાજ્યપાલ, મુખ્યમંત્રી, મુખ્ય સચિવ વગેરે સમક્ષ વારંવાર રજૂઆતો કરી હતી અને તેમાં સ્પષ્ટ શબ્દોમાં દર્શાવ્યું હતું કે કેસના તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓમાં તેમજ સંકળાયેલ વ્યક્તિઓને ધ્યાનમાં લેતાં રાજ્ય પોલીસ દ્વારા કોઈ નિષ્પક્ષ અને નિર્લેપ તપાસ શક્ય નથી અને આ કામગીરી સી.બી.આઈ.ને સોંપવી જોઈએ; છતાં પણ, તે બાબતે કોઈ અનુકૂળ પ્રતિસાદ મળ્યો નહોતો.

૧૪. તેના બદલે, અપીલકર્તાએ દાવો કર્યો છે તેમ, રાજુ પાલ અને તેના બે સહયોગીઓની નિર્દયી અને જંગલી હત્યા સામે ઉપજેલા જાહેર આક્રોશના પ્રતિકારરૂપે, પોલીસ સત્તાધિકારીઓ સમગ્ર શહેરમાં ઉશ્કેરાઈ ગયા અને તેઓએ આવા રહેવાસીઓના ઘરોમાં બળજબરીપૂર્વક ગેરકાયદેસર પ્રવેશ કર્યો, વૃદ્ધ મહિલાઓ અને બાળકો સહિત તેમની નિર્દયતાપૂર્વક મારપીટ કરી, તેમની ચીજવસ્તુઓ ઉથલપાથલ કરી નાખી અને જો તેઓ સી.બી.આઈ. તપાસ માટેના પોતાના આંદોલનથી દૂર ન રહે તો ભયંકર પરિણામોની ધમકી આપી અને તેમને ભયભીત કર્યા. પોલીસ દળની આ મનસ્વી કાર્યવાહીને છાપા તેમજ ઇલેક્ટ્રોનિક, બન્ને પ્રકારના માધ્યમોમાં પણ પ્રસાર મળ્યો હતો. વધુમાં, રિટ અરજીમાંથી જાણવા મળે છે કે, અગમ્ય કારણોસર, આ ઘટનાની તપાસ થોડા જ સમયમાં ત્યારબાદ, દૂમનગંજના સ્ટેશન હાઉસ ઓફિસર પાસેથી, અન્ય પોલીસ મથકે ફરજ બજાવતા એક પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટરને, જી.ઓ. નં. ડીજી-૭-એસ (૨૫૩)/૧૯૮ તારીખ ૨૧.૦૩.૨૦૦૦ ના ઉલ્લંઘનમાં, સોંપી દેવામાં આવી હતી.

૧૫. સમાજવાદી પાર્ટી સત્તામાં આવી ત્યારથી ગુનાઓમાં ઉછાળો આવ્યો હોવાનું ઉલ્લેખ કરતાં, અપીલકર્તાએ પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૫ ના ગુનાહિત પૂર્વવૃત્તાંતનો પણ ઉલ્લેખ કર્યો છે, જેનો આરંભ વર્ષ ૧૯૭૯ થી થાય છે, જ્યારે તેના પર બિહારમાં એક કોન્ટ્રાક્ટરની હત્યાનો આરોપ મૂકવામાં આવ્યો હતો. તેના મુજબ, આ પ્રતિવાદી વિરુદ્ધ ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૨ અને ૩૦૭ હેઠળ તેમજ અન્યમાં ગેંગસ્ટર અધિનિયમ અને રાષ્ટ્રીય સુરક્ષા

અધિનિયમ હેઠળ અનેક કેસોમાં કાર્યવાહી નોંધવામાં આવી હતી અને ડિસેમ્બર ૨૦૦૨ માં તેને આંતરરાજ્ય ગેંગના સભ્ય તરીકે પણ ઓળખવામાં આવ્યો હતો. ઉપરોક્ત હોવા છતાં, રાજ્ય સરકારે તેના તથા તેના ભાઈ ઉપર પોતાની ઉદારતા વરસાવ્યાનો આક્ષેપ કરતાં, અપીલકર્તાએ પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૫ વિરુદ્ધ નોંધાયેલા ૨૦ ગુનાહિત કેસોની ચાદીનો પણ ઉલ્લેખ કર્યો છે, જેમાં તે કેસો પાછા ખેંચવાના પ્રયત્નો કરવામાં આવી રહ્યા હતા. રિટ અરજીમાં દર્શાવ્યા મુજબ કેસોની ચાદીમાં અન્ય ઉપરાંત ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૨, ૩૦૭, ૧૪૯, ૧૨૦બી તેમજ શસ્ત્ર અધિનિયમ અને ગેંગસ્ટર અધિનિયમ હેઠળના ગુનાઓનો સમાવેશ થાય છે. અપીલકર્તાએ સંપૂર્ણ સ્પષ્ટતા સાથે જણાવ્યું છે કે, તેના પતિની હત્યા કરવામાં પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૪ અને ૫ તથા તેમના સાગરિતો વિરુદ્ધ પુરાવા પુષ્કળ પ્રમાણમાં હોવા છતાં, તેમના રાજકીય તથા અન્ય પ્રભાવને કારણે રાજ્ય પ્રશાસન અને પોલીસ દ્વારા તેમને તેમાંથી બચાવવા જાગૃત અને ઇરાદાપૂર્વક પગલાં લેવાયા હતા. આ આક્ષેપના સમર્થનમાં, અપીલકર્તાએ પોતાની સસ્પેન્શનને પડકારતી સિવિલ રિટ અરજી ક્રમાંક ૩૪૨૬૫/૨૦૦૫ માં સ્ટેશન હાઉસ ઓફિસર શ્રી પરશુરામ સિંહ દ્વારા દાખલ કરાયેલી રિટ અરજીના કેટલાક ઉતારા પણ ઉલ્લેખ્યા છે. આ પોલીસ અધિકારી, જે ઘટનાની તપાસના પ્રભારી હતા, તેમણે પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૪, ૫ અને તેમના ગુંડાસાગરિતો વિરુદ્ધના પુરાવા મિટાવી નાખવાના તેમના પ્રયત્ન અંગે વરિષ્ઠ પોલીસ અધિકારીઓ વિરુદ્ધ નીચેના શબ્દોમાં ગંભીર આક્ષેપો કર્યા હતા: (રિટ અરજીના પાનું ક્રમાંક ૧૨૬)

"૨૫ – કે, તા. ૨૭.૦૧.૨૦૦૫ના રોજ મુખ્ય આરોપીઓ પૈકીના એક અશરફ ઉપનામ ખાલિદ અઝીમને લખનૌમાં ધરપકડ કરવામાં આવી હતી અને કડક સુરક્ષા હેઠળ તેને અલ્હાબાદ લાવવામાં આવ્યો હતો. અન્ય બે આરોપીઓ, એટલે કે ફરહાન અહમદ અને રણજીત પાલને પણ અરજદાર દ્વારા તા. ૩૦.૦૧.૨૦૦૫ના રોજ ધરપકડ કરવામાં આવી હતી અને તેમની કબજામાંથી એક ડીબીબીએલ ગન તથા જીવતા કારતૂસો કબજે કરવામાં આવ્યા હતા. એફ.આઈ.આર. અને જમી મેમોની સાચી તસવીર તથા ટાઈપ કરેલી નકલ એકત્રિત રીતે આ સાથે સંલગ્ન કરવામાં આવી છે અને આ રિટ અરજીમાં પરિશિષ્ટ- ૫ તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવી છે.

૨૬ – કે, પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૨, શ્રી સુનીલ કુમાર ગુપ્તા, એસ.એસ.પી., અલાહાબાદે, જે કારણો તેમને વધુ સારી રીતે જાણીતા છે તે કારણે, અરજદારને કહ્યું હતું કે ત્રીસ સિંગ રાઈફલનું ખાલી કારતૂસ જી.ડી.માં દર્શાવવું નહીં, પરંતુ અરજદારે તેમ કરવા ઇનકાર કર્યો. પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૨, શ્રી સુનીલ કુમાર ગુપ્તા, એસ.એસ.પી., અલાહાબાદે અરજદારને એ પણ કહ્યું હતું કે ગુના કેસ ક્રમાંક ૩૪/૦૫, પોલીસ સ્ટેશન, ધૂમનગંજ, અલાહાબાદમાં અશરફ અને અતીકને મુખ્ય આરોપી બનાવવામાં ન આવિરુદ્ધ

૨૭ – કે, ૩૦.૦૧.૨૦૦૫ના રોજ, ફરહાન અહમદ અને રણજીત પાલની ધરપકડના દિવસે, પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૨, શ્રી સુનીલ કુમાર ગુપ્તા, એસ.એસ.પી., અલ્હાબાદે અરજદારને જણાવ્યું કે આ બંને આરોપીઓને પડદા (બાપર્દા)માં રાખવામાં આવે અને આરોપીઓને માધ્યમો સમક્ષ રજૂ ન

કરવામાં આવે; અરજદારે તે નકાર્યું, કારણ કે આરોપી વ્યક્તિઓ સ્થાનિક રહેવાસી છે અને જાહેર રીતે જાણીતા ગુનેગારો છે, તેથી તેમને પડદામાં રાખવાનો કોઈ અર્થ નથી.

૨૮-તે કે, પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૨, શ્રી સુનીલ કુમાર ગુપ્તા, એસ.એસ.પી., અલ્હાબાદે, પણ અરજદારને જણાવ્યું હતું કે ફરહાન અહમદ અને રણજીત પાલના કબજામાંથી જપ્ત કરાયેલ ડીબીએબીએલ બંદૂક પણ બદલી દેવાય, પરંતુ અરજદારે ઇનકાર કર્યો અને તેમના કબજામાંથી જ જપ્ત કરાયેલ તે જ ડીબીએબીએલ બંદૂકનો ઉલ્લેખ અભિલેખોમાં દર્શાવ્યો.

૨૯ -કે, પ્રતિવાદી નં. ૨, શ્રી સુનીલ કુમાર ગુપ્તા, એસ.એસ.પી., અલાહાબાદ, ને મુખ્ય આરોપી અશરફ અને અતીકે અહમદને એમ.એલ.એ., રાજ્ય પાલની હત્યાના આરોપમાંથી બચાવવાનો હેતુ છે. પ્રતિવાદી નં. ૨, શ્રી સુનીલ કુમાર ગુપ્તા, એસ.એસ.પી., અલાહાબાદ, સત્તા૩૬ સમાજવાદી પાર્ટીના રાજકીય નેતાઓના પ્રભાવ હેઠળ કાર્ય કરતા હતા અને તેઓ સત્તા૩૬ સમાજવાદી પાર્ટીના નેતાઓના નિર્દેશ મુજબ મુખ્ય આરોપી અશરફ અને અતીકે અહમદ વિરુદ્ધ હત્યાના પુરાવામાં ચેડાં કરવાની રીતથી કાર્ય કરતા હતા.

૩૦- પરંતુ પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૨, શ્રી સુનીલ કુમાર ગુપ્તા, એસ.એસ.પી., અલ્હાબાદે, ૩૦.૧.૨૦૦૫ની સાંજે અરજદારને આક્ષેપ કરીને સસ્પેન્ડ કર્યો કે રાજ્ય પાલની હત્યા બની હતી અને ધારાસભ્ય રાજ્ય પાલની હત્યા પછી થયેલા ઉપદ્રવોને તે કાબૂમાં રાખી શક્યો નહોતો.

૩૧ - કે, પ્રતિવાદી નં. ૨, શ્રી સુનીલ કુમાર ગુપ્તા, એસ.એસ.પી., અલ્હાબાદે, આરોપી વ્યક્તિઓને મદદ કરવા માટે અરજદારને સસ્પેન્ડ કર્યો હતો, કારણ કે પ્રતિવાદી નં. ૨, શ્રી સુનીલ ગુપ્તા, એસ.એસ.પી., અલ્હાબાદે અનેક વખત હકીકતો બદલવા જણાવ્યું હતું, જે આરોપી વ્યક્તિઓને બચાવવા પ્રતિવાદી નં. ૨, શ્રી સુનીલ કુમાર ગુપ્તા, એસ.એસ.પી., અલ્હાબાદના હિતને દર્શાવે છે.

૩૨-કે, અરજદાર દ્વારા હાથ ધરવામાં આવતી તપાસ પોલીસ સ્ટેશન કર્નલગંજના એક ઇન્સ્પેક્ટર, ઇન્સ્પેક્ટર સુરેન્દ્ર સિંહને તબદીલ કરવામાં આવી હતી, એટલા પ્રમાણમાં.

૩૩- કે, મુખ્ય આરોપીઓમાંના એક અતીક અહમદ, જે હાલ સંસદ સભ્ય હતા, તેમને જામીન પર મુક્ત કરવામાં આવ્યા હતા અને તેમણે પ્રતિવાદી નં. ૨, શ્રી સુનીલ કુમાર ગુપ્તા, એસ.એસ.પી., અલ્હાબાદ, પર તપાસ અધિકારી ઇન્સ્પેક્ટર સુરેન્દ્ર સિંહની બદલી કરવા અને અરજદારની અલ્હાબાદમાંથી અન્ય કોઈ સ્થાને બદલી કરવા માટે દબાણ કર્યું હતું.

૩૪- કે, પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૨ એ તા. ૧૫.૦૪.૨૦૦૫ના રોજ ડી.ઓ. પત્ર ડી.આઈ.જી. રેન્જને લખ્યો હતો, જેમાં સસ્પેન્શન હેઠળના અરજદારને જિલ્લા અલ્હાબાદમાંથી કોઈ અન્ય જિલ્લામાં બદલી કરવા વિનંતી કરવામાં આવી હતી; પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૨, શ્રી સુનીલ કુમાર, એસ.એસ.પી., અલ્હાબાદે સંસદ સભ્ય અતીક અહમદના દબાણ હેઠળ અરજદારની બદલી કરવાની ભલામણ કરી હતી, જે એમ.એલ.એ. રાજુ પાલની હત્યાના મુખ્ય

આરોપીઓમાંનો એક છે. પ્રતિવાદી ક્રમાંક રના તા. ૧૫.૦૪.૨૦૦૫ના ડી.ઓ. પત્રની સાચી ફોટોકોપી અને ટાઇપ કરેલી નકલ આ સાથે જોડવામાં આવે છે અને આ રિટ અરજીએ અનુલગ્નક-૬ તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવે છે.

૩૫- કે, કર્નલગંજના ઇન્સ્પેક્ટર સુરેન્દ્ર સિંહ, જે આ કેસમાં તપાસ અધિકારી હતા, તેમને અચાનક તમામ જવાબદારીઓમાંથી મુક્ત કરવામાં આવ્યા અને તેમની ઝાંસી ખાતે બદલી કરવામાં આવિરુદ્ધ તે જ સમયે, હત્યાના સમયગાળામાં ધૂમનગંજના સ્ટેશન ઓફિસર એવા અરજદારને દૂર કરવાની અને તેની કોઈ અન્ય જિલ્લામાં બદલી કરવાની કોશિશો ચાલી રહી હતી. આ બંને તપાસ અધિકારીઓનો એકમાત્ર દોષ એ હતો કે તેમણે તેમના પરિષ્ઠ અધિકારીઓ દ્વારા લાવવામાં આવેલા દબાણને વશ થયા નહોતા અને યોગ્ય રીતે તપાસ આગળ વધારી હતી _ _ _ _

સ્ત્રોતોના મુજબ, જિલ્લામાંના કેટલાક પરિષ્ઠ પોલીસ અધિકારીઓ તપાસ અધિકારી પર દબાણ મૂકી રહ્યા હતા કે બંદૂકને બદલે કોઈ અન્ય હથિયાર મૂકી દેવામાં આવિરુદ્ધ પરંતુ તપાસ અધિકારી ઝુક્યા નહીં અને જમ કરાચેલ પિસ્તોલ તથા બંદૂકને ન્યાયવિજ્ઞાનિક પરીક્ષણ માટે મોકલી આપ્યાં. પરીક્ષણોથી બહાર આવ્યું કે છ ખાલી કારતૂસમાંથી બે, જે ગુનાસ્થળેથી પણ મળ્યાં હતા, જમ કરાચેલ ડીબીબીએલ ગનમાંથી ફાયર કરાયેલા હતા. તપાસની સમગ્ર પ્રક્રિયા દરમિયાન, કેટલાક પરિષ્ઠ પોલીસ અધિકારીઓ તપાસ અધિકારીને એ બાબતે મનાવવાના પ્રયત્નો કરતા રહ્યા કે તેઓ પોતાની તપાસનું કેન્દ્ર નામજદ આરોપી સમાજવાદી પાર્ટીના સંસદ સભ્ય

અતીક અહમદ અને તેના ભાઈ અશરફ પરથી હટાવી દે અને હત્યાગ્રસ્ત વિધાનસભ્યની વ્યક્તિગત દુશ્મનીના પાસાને તેની હત્યાનું કારણ તરીકે કેન્દ્રસ્થાને લાવિરુદ્ધ જિલ્લા પોલીસ અધિકારીઓ ભારે રાજકીય દબાણ હેઠળ કામ કરી રહ્યા હતા, તે બાબત તેઓ જે રીતે કાર્ય કરી રહ્યા હતા તે પરથી સ્પષ્ટ થતી હતી.

૧૬. આ મૂળભૂત તથ્યોના આધારે, અપીલકર્તાએ યોગ્ય રિટ અથવા મંડેમસ સ્વરૂપે દિશાનિર્દેશ માટે પ્રાર્થના કરી છે, જેથી શાસકીય પ્રતિવાદીઓને આ ઘટનાક્રમ અંગે નવી તપાસ સી.બી.આઈ. દ્વારા સોંપવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવિરુદ્ધ

૧૭. ઉપરોક્ત મુજબ, અપીલકર્તાએ અગાઉ આ અદાલતનો સંપર્ક કર્યો હતો અને ઘટનાની તપાસ સી.બી.આઈ. દ્વારા કરાવવા માટે યોગ્ય દિશાનિર્દેશ આપવા અદાલતના હસ્તક્ષેપની માંગણી કરી હતી. ફરીથી દોહરાવતાં કહીએ તો, અપીલકર્તાના મનમાં ઊંડે વેરાચેલ એવી માન્યતા હતી કે, ભયાનક દુર્ભાવનાપૂર્ણ પૃષ્ઠભૂમિ અને તેના પતિની ફૂર હત્યા સુધી પહોંચેલી ઘટનાઓની શ્રેણીને ધ્યાનમાં લેતાં, આ ગુનો પોલીસ વહીવટતંત્રના મૌન સમર્થન તથા સત્તામાં રહેલા અધિકારીઓની ગુપ્ત મંજૂરી સાથે કરવામાં આવ્યો હતો. આ અદાલત સમક્ષ ઉપરોક્ત પૂર્વ કાર્યવાહી, જે રિટ પિટીશન (ક્રિ.) ક્રમાંક ૧૧૮-૧૧૯/૨૦૦૫ તરીકે નોંધાઈ હતી, તેની સુનાવણી દરમિયાન, અપીલકર્તાના વિધાવંત વકીલે તે પાછી ખેંચવાની વિનંતી કરી હતી, જેથી તે

સમાન રાહતની માંગ સાથે વડી અદાલત સમક્ષ યોગ્ય રિટ પિટીશન દાખલ કરી શકે.

૧૮. તા. ૦૩.૦૫.૨૦૦૬ના આદેશ દ્વારા કરાયેલ પ્રાર્થના મંજૂર કરવામાં આવી હતી અને અપીલકર્તાને તે તારીખથી બે અઠવાડિયાની અંદર પ્રસ્તાવિત મુજબ વડી અદાલત સમક્ષ રિટ અરજી દાખલ કરવાની આવશ્યકતા રાખવામાં આવી હતી. નોંધવામાં આવ્યું હતું કે જો તેમ કરવામાં આવે, તો રિટ અરજીના નિકાલ સુધી પ્રતિવાદી રાજ્ય અપીલકર્તા તથા તેની સાસુને (આ અદાલત સમક્ષ સહ-અપીલકર્તા) જરૂરી સુરક્ષા પૂરી પાડશે. વધુમાં, અનુમતિ મુજબ બે અઠવાડિયાની અંદર રિટ અરજી દાખલ કરવામાં આવે તો તેની નિકાલ સુધી નીચલી અદાલતની આગળની કાર્યવાહી સ્થગિત રાખવાનો આદેશ કરવામાં આવ્યો હતો અને તે જલદીથી જલદી શક્ય હોય તે રીતે તેનો નિકાલ કરવા વિનંતી કરવામાં આવી હતી. આ આદેશનું પાલન કરતાં માત્ર અપીલકર્તાએ જ અનુમતિ મળેલ સમયમર્યાદાની અંદર રિટ અરજી દાખલ કરી હતી, જે ડબલ્યુ.પી.(સી.આર.એલ.) નં. ૬૨૦૯ ઓફ ૨૦૦૬ તરીકે નોંધાઈ હતી.

૧૯. જ્યારે આ રીતે રિટ અરજી બાકી હતી, ત્યારે ગૃહ (પોલીસ) વિભાગ-૧૧, લખનૌના પત્ર ક્રમાંક ૨૧૬૯/૬-પુ-૧૧-૭-૦૬(રિટ)/૨૦૦૬, તા. ૧૫.૦૫.૨૦૦૭ દ્વારા, જે ભારત સરકારના કાર્મિક મંત્રાલયના સચિવ, નવી દિલ્હી ને સંબોધિત હતો, રાજ્ય સરકારે કેસની તપાસ સી.બી.આઈ. મારફતે કરાવવાનો પોતાનો નિર્ણય જણાવ્યો અને તે મુજબ પગલાં લેવા તેમજ

કરવામાં આવેલી કાર્યવાહી અંગે રાજ્ય સરકારને અવગત રાખવા વિનંતી કરી. આ હેતુસર દિલ્લી સ્પેશિયલ પોલીસ એસ્ટેબ્લિશમેન્ટ અધિનિયમ, ૧૯૪૬ ની કલમ ૬ હેઠળ જરૂરી રાજ્ય સરકારની સંમતિ પણ ઉક્ત પત્ર સાથે જોડવામાં આવી હતી. તેમાં કેસ નંબર ખોટો દર્શાવવામાં આવ્યો હોવાથી, તે અંગેનો સુધારો ગૃહ/પોલીસ/વિભાગ-૧૧, લખનૌના પત્ર ક્રમાંક ૩૬૩૬/૬-પુ-૧૧.૦૫.૦૬ (રિટ)/૨૦૦૫, તા. ૧૪.૦૮.૨૦૦૭ દ્વારા સંદેશિત કરવામાં આવ્યો હતો.

૨૦. આ તબક્કે, આ વિકાસને ધ્યાનમાં લેતા, રાજ્ય સરકાર તરફથી વડી અદાલત સમક્ષ આ બાબત તેની નોંધ પર લાવવામાં આવે તે રીતે રજૂઆત કરવામાં આવિરુદ્ધ પરિણામે, તા. ૧૧.૦૭.૨૦૦૭ના આદેશ દ્વારા, વડી અદાલતે એવો અભિપ્રાય વ્યક્ત કરતાં કે રિટ અરજીમાં માંગવામાં આવેલ રાહત રાજ્ય સરકારે કેસની તપાસ સી.બી.આઈ. દ્વારા કરાવવા માટે કેન્દ્ર સરકારને વિનંતી કરીને આપી દીધી હતી, રિટ અરજી ફગાવી દીધી.

૨૧. નોંધપોથી પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે અપીલકર્તાએ એ જ તારીખે એટલે કે ૧૧.૦૭.૨૦૦૭ના રોજ રિટ અરજીની પુનઃસ્થાપના માટે અરજી દાખલ કરી હતી અને મુખ્યત્વે એવો દાવો કર્યો હતો કે રાજ્ય સરકારે વિનંતી કરી હોવા છતાં, કેસની તપાસ સી.બી.આઈ. દ્વારા કરાવવા બાબતે કેન્દ્ર સરકારનું સમર્થનાત્મક નિર્ણય હજી બાકી હતો અને તેથી રિટ અરજીને નિષ્ફળ બની ગયેલી ગણાવી ખારિજ કરવી જોઈતી નહોતી. વડી અદાલત સમક્ષ યોગ્ય આદેશો માટે રિટ અરજી ચાલીબધ્ધ કરવામાં આવે તેવી વિનંતી સાથે બીજી

અરજી પણ દાખલ કરવામાં આવી હતી. વડી અદાલત સમક્ષની રિટ કાર્યવાહીનું આદેશપત્રક દર્શાવે છે કે રાજ્ય સરકારની વિનંતી અંગે કેન્દ્ર સરકારના નિર્ણયની રાહ જોતા પુનઃસ્થાપન અરજી બાકી રાખવામાં આવી હતી. ભારત સરકાર, કર્મચારી, લોકઅભિયોગ અને પેન્શન મંત્રાલય (કર્મચારી અને તાલીમ વિભાગ) એ અંતે પત્ર ક્રમાંક ૨૨૮/૨૯/૨૦૦૭ – એ.વિરુદ્ધડી ગવટ. ઓફ

ઈન્ડિયા....૧૨૧૨/પીજીએસ/એમએસ/૨૦૦૮, તા. ૧૮.૦૧.૨૦૦૮ દ્વારા કેસની તપાસ સી.બી.આઈ. દ્વારા કરાવવા ઇનકાર કર્યો હતો. પત્રની વિગતો પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે તે દ્વારા સંદેશિત નિર્ણય પહેલાં સંબંધિત વિભાગે સી.બી.આઈ. સાથે પરામર્શ કરીને કરેલી કહેવામાં આવેલી તપાસ કરવામાં આવી હતી. અપીલકર્તા દ્વારા એ જ રાહત માગતી રિટ અરજી બાકી હોવાની બાબતનો પણ વિચારણા તરીકે ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો હતો. તેમાં એ પણ નોંધાયું હતું કે રાજ્ય સરકારે સી.બી.આઈ. દ્વારા તપાસ કરાવવાનું ન્યાયસંગત ઠરાવવા માટે અન્ય કોઈ કારણ દર્શાવ્યું નહોતું. કેન્દ્ર સરકારના મત મુજબ, કેસનો ટ્રાયલ બાકી હતો, જોકે તેની કાર્યવાહી વડી અદાલતે સ્થગિત રાખી હતી, અને કેસમાં કોઈ આંતરરાજ્ય કે આંતરરાષ્ટ્રીય અસરવિસ્તાર નહોતો જેથી તેની તપાસ સી.બી.આઈ. દ્વારા કરાવવાની જરૂરિયાત ઊભી થાય.

૨૨. કેસની તપાસ સી.બી.આઈ. દ્વારા કરાવવા અંગેની વિનંતી નામંજૂર થવા પામ્યા બાદ, અપીલકર્તાએ સંબંધિત પ્રક્રિયા અંગે જરૂરી હકીકતોનો સમાવેશ

કરીને રિટ અરજીમાં સુધારો કરવા અરજી કરી અને કેન્દ્ર સરકારના તા. ૧૮.૦૧.૨૦૦૮ના પત્રને પણ રદ કરવા માટે પ્રાર્થના કરી. તે અંગે રજૂ કરાયેલ હકીકતોમાં, તેણીએ એવો અવેર કર્યો હતો કે, વિચારણા દરમિયાન પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૪ અને ૫એ આંખે જોયેલા સાક્ષીઓને ધમકી આપી હતી અને કેસની તપાસ સી.બી.આઈ. દ્વારા કરાવવાની વિનંતી નામંજૂર કરતી કેન્દ્ર સરકારની નિર્ણયપ્રક્રિયાને યાંત્રિક તથા અનુમાન અને કલ્પનાઓથી પ્રેરિત હોવાનું કહી પડકાર્યું હતું. તેણીએ તેવા કેસોની વિગતો પણ રજૂ કરી હતી જેમાં પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૪ અને ૫ અપહરણ તથા વ્યક્તિઓને ઉઠાવી જવાના ગુનાઓમાં, તેમજ એવા સાક્ષીઓને દૂર કરવાની ઘટનાઓમાં સંકળાયેલા હતા, જેઓ અન્યથા તેમના દબાણનો સામનો કરી શકતા અને તેમના વિરુદ્ધ મૂકાયેલ આરોપના સમર્થનમાં સત્ય જાહેર કરવાની હિંમત દર્શાવતા. જોકે, કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા ઈનકાર કરવામાં આવ્યા બાદ રાજ્ય સરકારે તપાસ સી.બી.સી.આઈ.ડી.ને સોંપી હતી અને તે દરમિયાન રાજ્ય પોલીસ તેમજ સી.બી.સી.આઈ.ડી. બન્નેએ આરોપપત્રો રજૂ કર્યા છે.

૨૩. એવું હોય તો પણ, વડી અદાલતે અંતે આક્ષેપિત ચુકાદો અને આદેશ દ્વારા રિટ અરજી નામંજૂર કરી છે. તેણે એવો મત વ્યક્ત કર્યો કે જો અપીલકર્તા નાગરિક પોલીસ તેમજ સીબી સીઆઈડી દ્વારા રજૂ કરાયેલ આરોપપત્રથી અને આ બન્ને એજન્સીઓએ તેમની અલગ અને સ્વતંત્ર તપાસ દરમિયાન એકત્રિત કરેલી સામગ્રીથી સંતોષ પામેલી ન હોય, અને તેનો એવો પણ મત હોય કે વધુ તપાસ આવશ્યક હતી, અથવા કોઈ વધારાનો પુરાવો એકત્રિત કરવાનો

હતો, તો તે અંગે સંબંધિત મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ અરજી કરવાની તેને સ્વતંત્રતા હતી, જેથી નીચલી અદાલત તેના પર યોગ્ય આદેશો પસાર કરી શકે. તેણે વધુમાં એવો પણ ઠરાવ કર્યો કે જ્યાં સુધી વધારાના પુરાવા રજૂ કરવાની બાબતનો સંબંધ છે, અપીલકર્તાને તે જ રજૂ કરવાની અથવા તેની માંગ કરવાની, તે માટે પણ વિચારણા દરમિયાન યોગ્ય અરજી કરીને, સંપૂર્ણ તક ઉપલબ્ધ રહેશે.

૨૪. પ્રતિસ્પર્ધી રજૂઆતો પર વિચાર કરતાં પહેલાં, પ્રતિવાદીઓએ મૂળરૂપે લીધેલ દાવાપત્રિત અભિગમનું નોંધ લેવું યોગ્ય રહેશે. રાજ્ય સરકારે તે ઘટનાને સ્વીકારી છે જેમાં અપીલકર્તાના પતિની રૂ.૦૧.૨૦૦૫ના રોજ અન્ય બે વ્યક્તિઓ, એટલે કે સંદીપ ચાદવ અને દેવી દયાલ પાલ સાથે ગોળીબારમાં હત્યા કરવામાં આવી હતી. રાજ્ય સરકારે એ બાબતનો પણ ઇનકાર કર્યો નથી કે ઉક્ત ઘટનાની માહિતી ધૂમગંજ પોલીસ સ્ટેશનમાં પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૪, ૫ તથા અન્ય સાત વ્યક્તિઓ વિરુદ્ધ ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમો ૧૪૮/૧૪૭/૧૪૯/૩૦૨/૩૦૭ અને ૧૨૦બી હેઠળ નોંધવામાં આવી હતી. રૂ.૦૧.૨૦૦૫ના રોજ રાજ્ય પોલીસ દ્વારા ઉક્ત ઘટનાના સંદર્ભમાં પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૪ અને પત્ની ધરપકડ કરવામાં આવી હતી, તે બાબત પણ સ્વીકારવામાં આવી છે. રાજ્ય સરકારે નોંધ પર મૂક્યું છે કે, રાજ્ય પોલીસે કેસની તપાસ પૂર્ણ થયા બાદ ૦૮.૦૪.૨૦૦૫ના રોજ પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૪, ૫ તથા અન્ય ૯ વ્યક્તિઓ સામે ૨૭ સાક્ષીઓની યાદી સાથે આરોપપત્ર રજૂ કર્યું હતું.

૨૫. તેનાથી આ પણ પ્રકાશમાં આવે છે કે ચાર્જશીટ રજૂ થયા બાદ, કેસ સેશન્સ કોર્ટને સોંપવામાં આવ્યો હતો અને સેશન્સ ટ્રાયલ નં.૨૪/૨૦૦૬ તરીકે નોંધાયો હતો, ત્યારબાદ અપીલકર્તાએ ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૩૨ હેઠળ દાખલ કરેલી ડબલ્યુ.પી. (ક્રિ.) નં.૧૧૮-૧૧૯માં આ સર્વોચ્ચ અદાલતે તા.૦૩.૦૫.૨૦૦૬ના રોજ તે બાબતનો આદેશ પસાર કરીને નીચલી કાર્યવાહી સ્થગિત કરી દેતાં, ટ્રાયલ માત્ર શરૂ થયો હતો.

૨૬. તેમાં આ પણ ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો હતો કે આ અદાલત સમક્ષની કાર્યવાહીનો નિકાલ થયા પછી દાખલ કરાયેલી રિટ અરજીની પેન્ડિંગ્સી દરમિયાન, રાજ્ય સરકારે આ કેસની તપાસ સી.બી.આઈ. દ્વારા કરાવવા માટે તેની મંજૂરી આપી હતી અને તે બાબતનો પત્રવ્યવહાર ભારત સરકારના કર્મચારી મંત્રાલયને મોકલવામાં આવ્યો હતો. તેમ છતાં, ભારત સરકારે આ વિનંતી સ્વીકારવાનો ઇનકાર કર્યો હતો, કારણ કે તેના મત મુજબ આ કેસ સી.બી.આઈ. દ્વારા તપાસ માટે યોગ્ય કેસ ન હતો, એવો પણ ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો હતો.

૨૭. રાજ્ય સરકારના જણાવ્યા મુજબ, કેન્દ્રીય સરકાર દ્વારા આવા ઇનકાર થતાં, તેણે કેસની તપાસ સીબી સીઆઈડીને સોંપી હતી અને તેમણે તપાસ પૂર્ણ કર્યા પછી આરોપીઓની યાદીમાં તેમજ આરોપના સમર્થનમાં સાક્ષીઓમાં વધારો કરતાં, ૧૦.૦૧.૨૦૦૯, ૦૪.૦૪.૨૦૦૯ અને ૨૪.૧૨.૨૦૦૯ના રોજ ત્રણ આરોપપત્રો રજૂ કર્યા.

૨૮. નિષ્પક્ષ અને અસરકારક તપાસ સુનિશ્ચિત કરવા પ્રત્યે ઉદાસીનતા અને નિષ્ક્રિયતાના આક્ષેપને, તેમજ તેના બદલે થયેલ અપરાધકૃત્યને મૌન સમર્થન આપ્યાના આક્ષેપને દઢતાપૂર્વક નકારી કાઢતાં, તેવું દાવો કરવામાં આવ્યું છે કે, સેન્ટ્રલ બ્યુરો ઓફ ઇન્વેસ્ટિગેશન દ્વારા કોઈ કેસની તપાસનો આદેશ આપવાની સીમિત પરિધિને ધ્યાનમાં લેતાં, કેસના તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓમાં માંગવામાં આવેલ એવો કોઈ નિર્દેશ આપવો યોગ્ય ઠરતો નથી. તેણે સ્પષ્ટ અને દઢપણે જણાવ્યું છે કે સંબંધિત પોલીસ તેમજ સીબીસીઆઈડીએ યોગ્ય તપાસ હાથ ધરી હતી અને તે પ્રક્રિયામાં, ઘટનામાં સંકળાયેલો જે કોઈ જણાયો હોય તેને છોડવામાં આવ્યો નહોતો. કોઈ પણ કાવતરામાં ઉક્ત તંત્રની સંડોવણી, તેને આપેલું તેનું સમર્થન અને અપરાધના દોષિતોને બચાવી કાઢવા માટે તપાસમાં જાણતા હેતુપૂર્વક કરાયેલ તર્કવિરુદ્ધિઓના આક્ષેપોને તેણે કડક શબ્દોમાં નકારી કાઢ્યા છે. તેણે અરજ કરી છે કે મૃતદેહો નિયમિત રીતે સંબંધિત કુટુંબજનોને સોંપવામાં આવ્યા હતા અને રાજૂ પાલનું દાહવિધિ તેના પ્રથમ કઝિન્સમાંથી એક દ્વારા કરવામાં આવી હતી. આ પણ જણાવાયું છે કે રાજૂ પાલનું મરણોત્તર પરીક્ષણ ડૉક્ટરોની પેનલ દ્વારા કરવામાં આવ્યું હતું અને અપીલકર્તાએ કરેલા આક્ષેપો કે તેના પતિનો મૃતદેહ તેના સગાસંબંધીઓને સોંપ્યા વિના ગુપ્ત રીતે અને ઉતાવળમાં દાહ કરવામાં આવ્યો હતો તથા મરણોત્તર પરીક્ષણ જાણતા હેતુપૂર્વક વાંકડું કરવામાં આવ્યું હતું, તે સ્પષ્ટ અસત્ય છે. તેણે અપીલકર્તાના આ આક્ષેપને પણ નકાર્યો છે કે પ્રતિવાદી નં. ૪ પાસે એ.કે.- ૪૭ અને એ.કે.-૫૬

સહિતના અઘતન અગ્નિઆયુધો હતા અને તેમનો ઘટનામાં ઉપયોગ થયો હતો. તેણે આ પણ પ્રગટ કર્યું છે કે રાજૂ પાલના અવસાન સમયે તેની સામે હત્યા અને હત્યાના પ્રયાસના ગુનાઓ સહિતના અનેક ફોજદારી કેસો નોંધાયેલા હતા અને તેને ઘણા શત્રુઓ હતા, જેઓ પાસે તેને મોતને ઘાટ ઉતારવાનો હેતુ રહેલો હોઈ શક્યો હોત.

૨૯. પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૪ એ, પોતાની સંડોવણી તેમજ તેના ભાઈની આ ઘટનામાં સાથસહભાગિતાને દઢતાપૂર્વક નકારતાં, તાત્પર્યે અપીલકર્તા પર એવો આક્ષેપ કર્યો કે તેણે તેમને પોતાના રાજકીય પ્રતિસ્પર્ધીઓ તરીકે ખોટી રીતે ફસાવ્યા છે અને તેમાંથી રાજકીય લાભ મેળવવા માટે કાર્યવાહી લંબિત રાખી છે. તેણે આ પણ આક્ષેપ કર્યો કે અપીલકર્તાએ જાણબૂઝીને જરૂરી પગલાં લેવામાં કસૂર કરીને, અન્ય બાબતો ઉપરાંત, કાર્યવાહી લંબાવી રાખી જેથી તેના પતિની હત્યાથી ઊભેલી સહાનુભૂતિની લહેરનો લાભ લઈને પોતાના રાજકીય ભવિષ્યને પ્રોત્સાહન આપી શકે. જવાબી પ્રતિવાદીએ જણાવ્યું છે કે આ રીતે અપીલકર્તા સતત બે કાર્યકાળ માટે રાજ્ય વિધાનસભામાં ચૂંટાઈ આવવામાં સફળ રહી છે. આગળ એમ પણ જણાવાયું છે કે રાજ્યમાં બહુજન સમાજ પાર્ટીની સરકાર રચાયા પછી બે-ત્રણ દિવસની અંદર, રાજ્ય સરકારે તપાસ સી.બી.આઈ. દ્વારા કરાવવા માટે આ કેસ કેન્દ્ર સરકારને મોકલ્યો હતો અને તે પ્રયત્નમાં નિષ્ફળ ગયા બાદ, તેમણે ૧૦.૧૨.૨૦૦૮ના રોજ તેની તપાસ સી.બી.સી.આઈ.ડી.ને સોંપવાનો સચેત નિર્ણય લીધો હતો. જવાબી પ્રતિવાદીએ ભારપૂર્વક જણાવ્યું છે કે

અપીલકર્તાએ તપાસ સી.બી.સી.આઈ.ડી.ને હસ્તાંતરિત કરવાનો નિર્ણય કે ત્યારબાદ તે સંસ્થાએ તપાસ પૂર્ણ થયા પછી રજૂ કરેલ આરોપપત્રો પૈકી કોઈને પડકાર્યો નથી. જવાબી પ્રતિવાદી મુજબ, અપીલકર્તાએ સી.બી.સી.આઈ.ડી. દ્વારા કરાયેલ તપાસમાં કોઈ ખામી કે ઊણપ પણ દર્શાવી નથી અને તેથી સી.બી.આઈ. દ્વારા વધુ તપાસ અથવા પુનઃતપાસ કરાવવાની તેની જિદ્દ કાનૂની રીતે સંપૂર્ણપણે અગ્રાહ્ય છે.

૩૦. સી.બી.આઈ.એ પોતાની તરફથી, રાજ્ય પોલીસ તથા સી.બી.સી.આઈ.ડી. દ્વારા હાથ ધરવામાં આવેલી તપાસ સંબંધિત દરમ્યાન થયેલા વિકાસોને પુનરાવર્તિત કરતાં, આ રજૂઆત કરી છે કે ઘટનાથી ૧૦ વર્ષનો વિલંબ વીતી ગયા બાદ આ તબક્કે તેની દ્વારા કોઈ તપાસ કરવામાં આવે તો તેનાથી કોઈ હેતુ સિદ્ધ થવાનો નથી. તેણે વધુમાં આ પણ રજૂ કર્યું છે કે આ કેસમાં કોઈ વિશાળ જાહેર હિતનો પ્રશ્ન સંકળાયેલો નથી અને ન તો તેમાં કોઈ આંતરરાજ્ય કે આંતરરાષ્ટ્રીય અસરવિસ્તાર છે. વિવિધ વડી અદાલતો અને આ સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા તેને સોંપવામાં આવેલા વિવિધ કેસોની તપાસ/પૂછપરછના ભારથી તે પહેલેથી જ અત્યંત બોજામાં છે, તે બાબતનો પણ ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે. તેણે દઢપણે જણાવ્યું છે કે આ અદાલતે પ્રતિપાદિત કરેલી કાયદાની સ્થિતિ તથા જે પરિસ્થિતિઓમાં સી.બી.આઈ. દ્વારા તપાસ કરાવવાની આવશ્યકતા ઊભી થાય છે, તેને ધ્યાનમાં લેતાં, આ કેસના તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓ એવી કોઈ દિશા આપવાનું સમર્થન કરતી નથી.

૩૧. ઉપરોક્ત વિવાદાસ્પદ પરિસ્થિતિમાં, શ્રી સોધીએ અત્યંત તત્પરતાપૂર્વક દલીલ કરી છે કે અપીલકર્તાના પતિની નિર્દય હત્યા સુધી પહોંચાડનાર ઘટનાઓની શ્રેણી, તેમની સલામતી અને સુરક્ષા સુનિશ્ચિત કરવા રાજ્યચંત્રનો સ્પષ્ટ નિષ્ક્રિય પ્રતિસાદ, તેમજ રાજ્ય પોલીસે માત્ર દૈનિક ઔપચારિકતાઓ પૂર્ણ કરવાની ઢીલી અને કહેવાતી તપાસ કરી હોવા જેવી સ્થિતિ, સી.બી.આઈ. દ્વારા ન્યાયસંગત અને નિષ્પક્ષ તપાસની માંગ કરે છે. વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલે આગ્રહપૂર્વક રજૂ કર્યું છે કે તપાસ સી.બી.આઈ.ને સોંપવા રાજ્ય સરકારની એક સમયે દર્શાવેલી તૈયારી, સમતોલ ન્યાયના હિતને સમર્થન આપવા માટે આવી આવશ્યકતા અંગે તેનું સંતોષ પણ નિર્વિવાદ રીતે દર્શાવે છે. તેમના મુજબ, આ હેતુસર રાજ્ય સરકારની વિનંતીનો કેન્દ્રીય સરકાર દ્વારા કરાયેલ અસ્વીકાર સંપૂર્ણપણે ચાંત્રિક છે અને સંબંધિત તથા પ્રાસંગિક પરિબળો અંગે મનન-વિચારના અભાવે થયો છે, અને તેથી તે અંગેનો નિર્ણય ગેરકાયદેસર, રદબાતલ અને અમાન્ય ઠરાવવાનો બને છે. માત્ર એ જ નહીં કે જ્યારે કેન્દ્રીય સરકારે સી.બી.આઈ. દ્વારા તપાસ માટેની વિનંતી સ્વીકારવા ઇનકાર કર્યો ત્યારે અપીલકર્તા દ્વારા વડી અદાલતમાં દાખલ કરાયેલ રિટ અરજી બંધ થઈ ચૂકી હતી, પરંતુ નોંધ પર એવું સૂચવે તેવું કંઈપણ નથી કે કુલ હકીકતોનું નિષ્પક્ષ મૂલ્યાંકન કરવા કેન્દ્રીય સરકારે કોઈ સ્વતંત્ર પ્રયત્ન પણ કર્યો હતો; પરિણામે તેનો નિર્ણય મનસ્વી, અન્યાયી અને અયોગ્ય બને છે. શ્રી સોધીએ આ દલીલ યથાવત્ રાખી છે કે માત્ર આ સાહસિક ગુનો જેમ કરવામાં આવ્યો તે જ સમાજના દરેક સુવિચારશીલ વ્યક્તિને આઘાતજનક

નહોતો; પરંતુ તે જીવન અને સ્વતંત્રતાના રક્ષણની પોતાના નાગરિકોને આપેલી ગંભીર ખાતરી માટે પ્રતિબદ્ધ લોકશાહીનું પ્રશાસકીય ચંત્ર દેખીતી રીતે દવસ્ત થયું હોવાનું પણ સૂચવતો હતો. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે દલીલ કરી કે આ ફૂર અને બર્બર ગુનો જાહેર નજરે ખુલા દિવસે કરવામાં આવ્યો હોવાથી હજુ પણ અનેક પ્રત્યક્ષદર્શી સાક્ષીઓ ઉપલબ્ધ છે, જેઓ વાસ્તવિક દોષિતોને કાયદાની પકડમાં લાવવા તે અંગે સાચેસાચી સાક્ષી આપવા ઇચ્છુક છે, અને તેથી ન્યાયસંગત તથા નિષ્પક્ષ તપાસના હિતમાં અને ન્યાયભંગ થવાની કોઈ શક્યતા ટાળવા, તપાસ સી.બી.આઈ.ને સોંપવી અનિવાર્ય છે. શ્રી સોધીના જણાવ્યા મુજબ, અત્યાર સુધી નીચલી અદાલતમાં પરીક્ષિત કરાયેલા સાક્ષીઓની સાક્ષી સ્પષ્ટ રીતે તેમનો પ્રતિકૂળ અને અસહકારપૂર્ણ અભિગમ દર્શાવે છે, જે સ્વયં સૂચવે છે કે વચ્ચેના સમયગાળામાં તેઓને પોતાની તરફ વાળી લેવામાં આવ્યા હોવા જોઈએ, જેથી ફરિયાદ પક્ષ સફળ થવાની શક્યતા અતિ ક્ષીણ રહી જાય છે. રાજ્ય પોલીસ અને સી.બી.સી.આઈ.ડી. દ્વારા હાથ ધરાયેલ તપાસની ગુણવત્તા અને પ્રામાણિકતા અંગે અપીલકર્તાની શંકાને આ નિર્વિવાદ રીતે સમર્થન આપે છે, એમ તેમણે રજૂ કર્યું.

૩૨. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે દલીલ કરી હતી કે જો તપાસ દરમિયાન અત્યાર સુધી એકત્રિત કરાયેલ સામગ્રી સાથેની નીચલી અદાલતની કાર્યવાહી સંબંધિત ઔપચારિકતાઓને, તેના પરિણામોની પરવા કર્યા વિના, પૂર્ણ થવા દેવામાં આવે, તો તે ન્યાયની ઉપહાસાસ્પદ પરિસ્થિતિ બનશે અને કાયદાની પ્રક્રિયાને કાયદાનું ઉદ્ધંધન કરનાર સાહસિક અને ધૃષ્ટ ભંગકર્તાઓની

ધમકાવનારી પ્રતિક્રિયાઓ સમક્ષ દાસ્યપૂર્ણ રીતે ઝુકાવી દેવાય તેવી સ્થિતિ ઊભી કરશે. રાજ્યની યાંત્રિક સંસ્થાઓ અને ખાસ કરીને પોલીસની ભૂમિકા, તેમજ પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૪ અને ૫ ની દોષિતતા અંગે રિટ અરજીમાં કરાયેલા આક્ષેપોને પુનરોચ્ચાર કરતાં, શ્રી સોધીએ દલીલ કરી છે કે તપાસ સી.બી.આઈ.ને સોંપવાથી પ્રતિવાદીઓને કોઈ પણ રીતે હાનિ પહોંચશે નહીં અને તે ન્યાયસંગત, અસરકારક અને નિષ્પક્ષ તપાસની અનિવાર્ય આવશ્યકતાને સુનિશ્ચિત કરશે, ખાસ કરીને ત્યારે જ્યારે ઘટનાના સાક્ષીઓ હજુ ઉપલબ્ધ છે, પરંતુ સત્ય બહાર લાવવા માટે તેમની યોગ્ય રીતે ઓળખ કરવી, પૂછપરછ કરવી અને તેમની સુરક્ષાની ખાતરી આપવી આવશ્યક છે. શ્રી સોધીએ દલીલ કરી છે કે આવા દુષ્કૃત્યપૂર્ણ અત્યાચારને નિરોત્સાહિત કરવા અને ન્યાયપ્રિય તથા કાનૂનનું પાલન કરનાર નાગરિક સમાજને અખંડ રાખવા માટે, વ્યક્તિગત તેમજ સામાજિક બંને દષ્ટિકોણોથી ન્યાયતંત્રે હસ્તક્ષેપ કરવો યોગ્ય હોય એવો આ યોગ્ય કેસ છે. તેમણે પોતાની રજૂઆતો નીચેના નિર્ણયો પર આધારિત રાખી હતી: ઝહીરા હબીબુલ્લા એચ. શેખ અને અન્ય વિરુદ્ધ ગુજરાત રાજ્ય અને અન્ય (૨૦૦૪) ૪ એસ.સી.સી. ૧૫૮, પશ્ચિમ બંગાળ રાજ્ય અને અન્ય વિરુદ્ધ કમિટી ફોર પ્રોટેક્શન ઓફ ડેમોક્રેટિક રાઈટ્સ, પશ્ચિમ બંગાળ અને અન્ય (૨૦૧૦) ૩ એસ.સી.સી. ૫૭૧, બાબુભાઈ વિરુદ્ધ ગુજરાત રાજ્ય અને અન્ય (૨૦૧૦) ૧૨ એસ.સી.સી. ૨૫૪, મહંમદ હુસેન ઉપનામ જુલ્ફિકાર અલી વિરુદ્ધ રાજ્ય

(દિલ્હી એન.સી.ટી. સરકાર) (૨૦૧૨) ૯ એસ.સી.સી. ૪૦૮, ભારતી તમંગ વિરુદ્ધ ભારત સંઘ અને અન્ય (૨૦૧૩) ૧૫ એસ.સી.સી. ૫૭૮.

૩૩. શ્રી મિશ્રા, રાજ્યનું પ્રતિનિધિત્વ કરતા વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે, અપીલકર્તાના પતિને દૂર કરવા માટે આક્ષેપિત ગુનાની યોજના અને અમલમાં વહીવટીતંત્ર અને પોલીસની મૌન સંડોવણી અંગેના આક્ષેપોને માત્ર દઢતાપૂર્વક નકારી કાઢ્યા જ નહિ, પરંતુ તેમણે એ પણ દલીલ કરી કે, આ મામલાની તપાસ સી.બી.આઈ.ને સોંપવાનો નિર્ણય આવા આક્ષેપોને માત્ર નિષ્પ્રભ બનાવતો નથી, પરંતુ રાજ્ય સરકારની સદ્ભાવનાને પણ અખંડિત રીતે સ્થાપિત કરે છે.

૩૪. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે નિર્દેશ કર્યો કે સીબીસીઆઈડી દ્વારા કરવામાં આવેલી તપાસ અંગે અપીલકર્તાએ કોઈપણ પ્રકારનો આક્ષેપ જ ન કર્યો હોય તેવી સ્થિતિમાં, તપાસને સીબીઆઈને સોંપવા માટેની તેમની સતત માંગ ભ્રાંત અને કાયદેસર રીતે અસ્થિર છે. શ્રી મિશ્રાએ આ અભિપ્રાય જાળવી રાખ્યો કે રાજ્ય પોલીસ અને સીબીસીઆઈડી દ્વારા અનુક્રમે કરવામાં આવેલી તપાસોની સામે, તેમાં કોઈ ઉણપ કે ખામી સ્પષ્ટપણે જોવા મળતી ન હોય ત્યારે તપાસને સીબીઆઈને સોંપવા માટેનો આગ્રહ માત્ર અનાવશ્યક જ નથી, પરંતુ આટલા વિલંબિત તબક્કે કાયદેસર રીતે અસમર્થનીય પણ છે. શ્રી મિશ્રાએ દલીલ કરી કે અન્યથા પણ, આવી તપાસનું હસ્તાંતરણ જો મંજૂર કરવામાં આવે, તો તે ફરિયાદ પક્ષ માટે ઘાતક સાબિત થશે, કારણ કે આટલા લાંબા સમયાંતરે માત્ર સાક્ષીઓ ઉપલબ્ધ નહીં રહે, પરંતુ ઉપલબ્ધ હોય તો

પણ તેઓ સાક્ષી આપવા ઇનકાર કરશે. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે આ પણ રજૂ કર્યું કે કારણ કે વિચારણા હજી બાકી છે અને પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૪ અને ૫ તથા અન્ય આરોપીઓ તેની અધિન છે, તેથી અપીલકર્તા દ્વારા માગવામાં આવેલ રાહત સમયપૂર્વ પણ છે.

૩૫. રાજ્યના પક્ષે કરવામાં આવેલા દાવાઓને અનુપૂરક રીતે રજૂ કરતાં પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૪ અને ૫નું પ્રતિનિધિત્વ કરતાં શ્રી ગોચલે રજૂ કર્યું છે કે, આ તબક્કે નવી તપાસ એજન્સીને સામેલ કરવી કાયદેસર રીતે માત્ર અસ્વીકાર્ય જ નથી, પરંતુ તેનાથી વિચારણાને વધુ લંબાવવાની સંભાવના પણ ઊભી થશે, જે ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૧ દ્વારા તેમના પ્રતિવાદીઓને આપવામાં આવેલા જીવનના મૂળભૂત અધિકારના ભંગ સમાન બનશે. તથ્યો રાજ્ય પોલીસ કે સીબીસીઆઈડી પૈકી કોઈની પણ ખામીયુક્ત અથવા અધૂરી તપાસ દર્શાવતા નથી, તે વાતનું પુનરોચ્ચાર કરતાં વિદ્વાન વકીલે એવો દાવો અભિપ્રાય વ્યક્ત કર્યો છે કે અપીલકર્તાએ પોતાની ચૂંટણીની સંભાવનાઓ અને રાજકીય ભવિષ્યને પ્રોત્સાહન આપવા માટે આ વિલંબકારી ચુકિતનો આશરો લીધો છે. તપાસ અધિકારી પરશુરામ સિંહે પોતાના ઉચ્ચ અધિકારીઓ દ્વારા તપાસને ભ્રમિત દિશામાં દોરવા માટે તેના પર દબાણ કરાયું હોવાનો આક્ષેપ કરીને દાખલ કરેલી રિટ અરજી આ દરમિયાન ગુણદોષના આધાર પર ફગાવી દેવામાં આવી છે, તે બાબતને વિશેષરૂપે રેખાંકિત કરતાં વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે દલીલ કરી હતી કે, તે આક્ષેપોને સાચા માન્ય રાખવામાં આવે તો પણ, હકીકતમાં તે રાજ્ય પોલીસે કરેલી તપાસની

નિષ્પક્ષતા અને ન્યાયસંગતતાની જ ખાતરી આપે છે. શ્રી ગોયલે આગ્રહપૂર્વક રજૂ કર્યું છે કે, કારણ કે વિચારણા પ્રલંબિત છે, તેથી વિરોધી બનેલા સાક્ષીઓની સાક્ષીમાંથી કરાયેલા નિષ્કર્ષોના આધાર પર અન્ય તપાસ એજન્સીને સામેલ કરવા માટે આ અદાલત દ્વારા કરાયેલ કોઈપણ હસ્તક્ષેપ વિચારણામાં અનાવશ્યક દખલ સમાન ગણાશે, જે પક્ષકારો માટે અત્યંત હાનિકારક થશે. અપીલકર્તાની વર્તમાન પહેલ તેના પ્રતિસ્પર્ધી રહેલા ખાનગી પ્રતિવાદીઓ સામેની સ્પષ્ટ રાજકીય દુશ્મનાવટ છે, તે વાતનું પુનરોચ્ચાર કરતાં વિદ્વાન વકીલે દાવો કર્યો છે કે, જ્યારે વિચારણા ચાલુ છે ત્યારે સીબીઆઈ દ્વારા પુનઃતપાસ કરવાનો આદેશ આપવા માટે ન તો કોઈ અસાધારણ પરિસ્થિતિ છે અને ન તો કાયદામાં કોઈ ન્યાયસંગત કારણ છે. અપીલકર્તાના પક્ષે ઉદ્દેખિત સત્તાનિર્ણયો, વિચારણાઓ દૂષિત થયેલી હોવાનું દર્શાવતા તથ્યપ્રસંગોમાં આપવામાં આવેલા હોવાથી, આ કેસના તથ્યો પર લાગુ પડતા નથી એમ કહી તેમણે તે નિર્ણયો નકારી કાઢ્યા. ઉપરોક્ત દલીલોને બળ આપવા માટે નીચેના નિર્ણયોનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો:

પશ્ચિમ બંગાળ રાજ્ય તથા અન્ય વિરુદ્ધ સંપત લાલ તથા અન્ય (૧૯૮૫)
૧ એસસીસી ૩૧૭;

વિનીત નારાયણ અને અન્ય વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા અને અન્ય એક
(૧૯૯૬) ૨ એસ.સી.સી. ૧૯૯

યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય વિરુદ્ધ સુશિલ કુમાર મોદી અને અન્ય
(૧૯૯૮) ૮ એસસીસી ૬૬૧,

કોમન કોઝ, એક નોંધાયેલ સોસાયટી વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને
અન્ય (૧૯૯૯) ૬ એસસીસી ૬૬૭

સચિવ, માઈનર સિંચાઈ અને ગ્રામિણ ઇજનેરી સેવાઓ, યુ.પી. તથા અન્ય
વિરુદ્ધ સહંગૂ રામ આર્ય અને અન્ય એક (૨૦૦૨) ૫ એસ.સી.સી. ૫૨૧

સ્ટેટ ઓફ વેસ્ટ બંગાલ અને અન્ય વિરુદ્ધ કમિટી ફોર પ્રોટેક્શન ઓફ
ડેમોક્રેટિક રાઈટ્સ, વેસ્ટ બંગાલ અને અન્ય (ઉપરોક્ત)

દિશા વિરુદ્ધ ગુજરાત રાજ્ય અને અન્યઓ. (૨૦૧૧) ૧૩ એસીસીસી ૩૩૭

કે.વિરુદ્ધ રાજેન્દ્રન વિરુદ્ધ પોલીસ અધિક્ષક, સીબીસીઆઈડી દક્ષિણ
ઝોન, ચેન્નઈ અને અન્ય. (૨૦૧૩) ૧૨ એસસીસી ૪૮૦

હુસૈનારા ખાતૂન અને અન્ય વિરુદ્ધ હોમ સેક્રેટરી, બિહાર રાજ્ય (૧૯૮૦) ૧
એસ.સી.સી. ૮૧

અબ્દુલ રહેમાન અંતુલાય અને અન્ય વિરુદ્ધ આર.એસ. નાયક અને અન્ય
((૧૯૯૨) ૧ એસ.સી.સી. ૨૨૫)

પી. રામચંદ્ર રાવ વિરુદ્ધ કર્ણાટક રાજ્ય (૨૦૦૨) ૪ એસસીસી ૫૭૮

વકીલ પ્રસાદ સિંહ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ બિહાર (૨૦૦૯) ૩ એસીસી ૩૫૫

કશ્મેરી દેવી વિરુદ્ધ દિલ્હી એડમિનિસ્ટ્રેશન અને અન્ય એક, ૧૯૮૮
(સપ્લી.) એસ.સી.સી. ૪૮૨

ગૂડાલુરે એમ.જે. ચેરિયન અને અન્ય વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય (૧૯૯૨) ૧ એસ.સી.સી. ૩૯૭

પંજાબ અને હરિયાણા વડી અદાલત બાર એસોસિએશન, ચંડીગઢ તેના સચિવ મારફતે વિરુદ્ધ પંજાબ રાજ્ય અને અન્ય (૧૯૯૪) ૧એસસીસી ૬૧૬ ઇન્દર સિંહ વિરુદ્ધ પંજાબ રાજ્ય અને અન્યાઓ (૧૯૯૪) ૬એસસીસી ૨૭૫ રુબાબુદ્દીન શેખ વિરુદ્ધ ગુજરાત રાજ્ય અને અન્ય (૨૦૧૦) ૨ એસ.સી.સી. ૨૦૦

૩૬. સુશ્રી મોહનાએ ભારત સંઘનું પ્રતિનિધિત્વ કરતાં તપાસ સી.બી.આઈ.ને સોંપવામાં ન આવે તે અંગેના તેના નિર્ણયને સમર્થન આપ્યું અને દલીલ કરી કે હકીકતો અને પરિસ્થિતિઓ રાજ્ય પોલીસ અથવા સી.બી.સી.આઈ.ડી. દ્વારા હાથ ધરાયેલી તપાસમાં કોઈ ખામી છે તે વિશ્વસનીય રીતે દર્શાવતી નથી. આ દાવાના સમર્થનમાં તેમણે આ અદાલતના કમિટી ફોર પ્રોટેક્શન ઓફ ડેમોક્રેટિક રાઇટ્સ (ઉપરોક્ત), કે. સારવનન કરુપ્પસામી અને અન્ય વિરુદ્ધ તમિલનાડુ રાજ્ય અને અન્યો (૨૦૧૪) (૧૦) એસ.સી.સી. ૪૦૬, સુદીપા લેંકા વિરુદ્ધ ઓડિશા રાજ્ય અને અન્યો (૨૦૧૪) ૧૧ એસ.સી.સી. ૫૨૭ જેવા નિર્ણયો પર આધાર રાખ્યો.

૩૭. અમે પરસ્પર વિરોધી અરજીઓ તથા રજૂ કરાયેલ દલીલો પર અમારી ગંભીર અને ચિંતાભરેલી વિચારણા વિસ્તારી છે. જે રક્તરંજિત ઘટનામાં અપીલકર્તાની પતિને જાહેર સ્થળે નિર્ધૂણ રીતે ગોળી મારીને હત્યા કરવામાં

આવી હતી, તે નિશ્ચિતપણે હૃદયદ્રાવક અને ચિંતાજનક રીતે અત્યંત વ્યથિત કરનાર ઘટના છે. માત્ર ખુદ્દા દિવસના પ્રકાશમાં કરવામાં આવેલું આ દુસ્સાહસિક કૃત્ય નિંદનીય જ નથી, પરંતુ તેણે જીવંત સમાજમાં આઘાતની લહેર ફેલાવી, સામાજિક જીવનના સ્વભાવ અને લયને ભંગ કરી નાખ્યા અને સંબંધિત સૌમાં અસુરક્ષાની ભયજન્ય માનસિકતા તથા ભયાનક અસુરક્ષાની લાગણી પેદા કરી. આ નોંધપાત્ર બાબત છે કે સંબંધિત સમયે અપીલકર્તાની પતિ રાજ્ય વિધાનસભાના કાર્યરત સભ્ય હતા અને તેમની હત્યાથી થોડાં મહિના પહેલાં યોજાયેલી પેટાચૂંટણીઓમાં તેમણે પ્રતિવાદી નં. ૫ ને હરાવ્યા હતા. તે સમયે પ્રતિવાદી નં. ૫ ના ભાઈ એવા પ્રતિવાદી નં. ૪ સંસદના સભ્ય હતા, તે બાબત પણ સ્વીકારેલી હકીકત છે. ઘટનાના તરત બાદ અપીલકર્તા દ્વારા નોંધાવાયેલી પ્રથમ માહિતી અહેવાલમાં, તેણીએ પ્રતિવાદી નં. ૫ ને અન્ય લોકોની સાથે રહેલો અને રાજુ પાલના માથામાં ગોળી મારનાર હુમલાખોર તરીકે નામજદ કર્યો હતો. તેણીએ તેમાં એવો પણ આક્ષેપ કર્યો છે કે પ્રતિવાદી નં. ૪ સમગ્ર કામગીરી પાછળનો મુખ્ય સૂત્રધાર હતો અને તેથી તેના પતિને દૂર કરવાની સાજિશમાં તેનો પણ સમાવેશ હતો. ઉપરોક્ત મુજબ, તેણીએ એવો પણ ઉદ્ધેખ કર્યો છે કે પેટાચૂંટણીમાં તેના પતિ ચૂંટાઈ આવ્યા બાદ, તેમની ઉપર અનેક નિષ્ફળ હુમલાના પ્રયાસો થયા હતા, જેના કારણે તેમને પોતાના જીવ અને સુરક્ષા અંગે વાસ્તવિક ભય ઉત્પન્ન થયો હતો. તેમણે આ પ્રકારની પોતાની ભીતિ વારંવાર વ્યક્ત કરી હતી અને યોગ્ય સત્તાધિકારીઓ સમક્ષ ઉપચારાત્મક પગલાં માટે વિનંતી પણ કરી હતી, તેવું

પણ રજૂ કરવામાં આવ્યું છે. તેના પતિની હત્યા થયા પછી તરત જ, અપીલકર્તા તેમજ બહુજન સમાજ પાર્ટીના અધ્યક્ષ, જેના તેઓ સભ્ય હતા, તેમણે રાજ્યપાલ, મુખ્યમંત્રી, મુખ્ય સચિવ અને રાજ્યના અન્ય સત્તાધિકારીઓ સમક્ષ અનુક્રમે અનેક પ્રતિનિધિત્વો કરી આ કેસની તપાસ સી.બી.આઈ.ને સોંપવા વિનંતી કરી હતી, કારણ કે તેમની દૃષ્ટિએ રાજ્ય પોલીસ આ સંબંધમાં પોતાની પહેલ અને અભિગમમાં સ્પષ્ટપણે પક્ષપાતી જણાતી હતી. મૃત્યુ પામેલાના મૃતદેહનું તેણીને અથવા પરિવારના અન્ય કોઈ સભ્યને જાણ કર્યા વિના ઔપચારિકતાપૂર્વક અને ઉપેક્ષાપૂર્વક મરણોત્તર પરીક્ષણ કરવામાં આવ્યું, મૃતદેહ તેમને પરત આપવા ઇનકાર કરવામાં આવ્યો અને હત્યારાઓને ઓળખી શકાય એવા સ્પષ્ટ સંકેતો દૂર કરવા માટે તેનું ઉતાવળમાં અને ગુપ્ત રીતે અંતિમ સંસ્કાર કરવામાં આવ્યું હોવા અંગેના આક્ષેપો અપીલકર્તાએ સ્પષ્ટપણે કર્યા છે. કારણ કે પ્રતિવાદીઓએ પોતાના અરજીઓમાં આ આક્ષેપોને નકાર્યા છે, તેથી અમે તે મુદ્દા પર વધુ વિસ્તૃત ચર્ચા કરતાં અટકીએ છીએ. તે જ રીતે, બંને પક્ષોએ અપીલકર્તાની પતિ તથા પ્રતિવાદી નં. ૪ અને ૫ વિરુદ્ધ હત્યા, હત્યાનો પ્રયાસ વગેરે સહિતના ગુનાઓ સંબંધિત ફોજદારી કેસો નોંધાયેલા અને બાકી હોવાના પણ આક્ષેપો કર્યા છે.

૩૮. તેમ છતાં, નોંધપાત્ર રીતે, અપીલકર્તા પોતાના પતિની હત્યા પછીથી સતત કોઈપણ નિષ્પક્ષ એજન્સી એટલે કે સી.બી.આઈ. દ્વારા તપાસ કરાવવા માટે આગ્રહપૂર્વક રજૂઆત કરતી આવી હતી અને રાજ્ય પોલીસ દ્વારા

ચલાવવામાં આવતી તપાસની વાસ્તવિકતા અને સદ્ભાવના અંગે તેણીએ કોઈ અનામત રાજ્યા વિના પોતાના સંદેહો વ્યક્ત કર્યા હતા. તેણીએ તો રાજ્ય વહીવટીતંત્ર અને પોલીસ તેના પતિને દૂર કરવાની સાજિશમાં સંકળાયેલા હોવાનો પણ આક્ષેપ કર્યો છે અને તેના પતિની ખુલ્લેઆમ થયેલી શૈતાની તથા ફૂર હત્યાના સમયે તથા ત્યારબાદ નિર્વાક અને નિષ્ક્રિય દર્શક બનીને રહ્યા હોવાનો પણ આક્ષેપ કર્યો છે. નોંધપાત્ર છે કે ઘટનાના સમયે સમાજવાદી પાર્ટી સત્તામાં હતી.

૩૯. ઘટનાઓની આ પૃષ્ઠભૂમિમાં, રાજ્ય સત્તાધીશો દ્વારા તપાસ સી.બી.આઈ.ને સોંપવા અંગે તેણીએ કરેલ વિનંતી પર હકારાત્મક પ્રતિસાદ આપવામાં આવેલા અનુમાનિત નિષ્ફળતા તથા તે સંબંધે રાજ્ય પોલીસ દ્વારા અપનાવવામાં આવેલા ઢીલાશભર્યા ઉપાયો થી વ્યથિત અને અત્યંત કંટાળેલી અપીલકર્તાએ ઉપચારાત્મક હસ્તક્ષેપ મેળવવા માટે ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૩૨ હેઠળની અરજી દ્વારા આ અદાલતનો આશરો લીધો. જોકે, તા. ૩.૫.૨૦૦૬ના આદેશથી, તેના પક્ષેથી કરવામાં આવેલી પ્રાર્થના મુજબ, આ અદાલતે તેને કેસની તપાસ સી.બી.આઈ.ને હસ્તાંતરિત કરવા માટે યોગ્ય રિટ અથવા દિશાનિર્દેશ માગતી રિટ અરજી વડી અદાલતમાં દાખલ કરવાની અનુમતિ આપી હતી. પુનરોચ્ચારરૂપે જણાવવું જરૂરી છે કે, આ અદાલતે મંજૂર કરેલ સમયમર્યાદામાં દાખલ કરવામાં આવેલી રિટ અરજી વિચારાધીન હોવા દરમિયાન, તા. ૧૫.૫.૨૦૦૭ના રોજ રાજ્ય સરકારએ (તે સમય સુધી બહુજન સમાજ પાર્ટી સત્તામાં આવી ગઈ હતી) તપાસ સી.બી.આઈ.ને

સોંપવાનો નિર્ણય કર્યો અને જરૂરી નટપટિ માટે પોતાનો નિર્ણય કેન્દ્ર સરકારને જાણ કર્યો. વડી અદાલતને આ વિકાસની માહિતી આપવામાં આવતાં, તેની સમજણ મુજબ અપીલકર્તાએ માંગી હતી તે રાહત રાજ્ય સરકારના આ નિર્ણયને પગલે આપવામાં આવી ગઈ હોવાનું મानी, રિટ અરજીનો તા. ૧૧.૭.૨૦૦૭ના રોજ નિકાલ કરવામાં આવ્યો. કેન્દ્ર સરકારના પ્રતિસાદની રાહ જોવાઈ રહી હોવાથી, અપીલકર્તાએ એ જ તારીખે રિટ અરજી પુનઃસ્થાપિત કરવાની અરજી દાખલ કરી અને નોંધપોથીમાંથી જણાય છે કે, ઉક્ત અરજી વડી અદાલતે બાકી રાખી હતી અને તા. ૧૮.૧.૨૦૦૮ના રોજ રાજ્ય સરકાર દ્વારા કરવામાં આવેલી વિનંતી સ્વીકારવાનો કેન્દ્ર સરકારએ ઈનકાર કર્યા બાદ, રિટ અરજીનો અંતે ગુણદોષના આધારે અહીં પડકારવામાં આવેલ નિર્ણયથી નિકાલ કરવામાં આવ્યો.

૪૦. જોકે સાત વર્ષનો સમયગાળો વચ્ચે વીત્યો હતો, તેમ છતાં રિટ કાર્યવાહીનો રેકૉર્ડ અવલોકન કરતાં એવું પ્રદર્શિત થતું નથી કે અપીલકર્તાએ જાણપૂર્વક કોઈ નિષ્ક્રિયતા દાખવી હતી અથવા તેની તરફથી કોઈ આગસ દાખવાઈ હતી, જેથી તેમાંથી પોતાને કોઈ લાભ મેળવવા માટે તે જ કાર્યવાહી ઈશદાપૂર્વક વિલંબિત કરી હતી એવો નિષ્કર્ષ નોંધાવી શકાય.

૪૧. આ અદાલતે, અગાઉની રિટ અરજી એટલે કે ડબલ્યુ.પી. (કિ.) ક્રમાંક ૧૧૮-૧૧૯/૨૦૦૫નો ૩.૫.૨૦૦૬ના રોજ નિકાલ કરતાં, રાજ્ય પોલીસે ૮.૪.૨૦૦૫ના રોજ આરોપપત્ર દાખલ કર્યા પછી તે સમય સુધી શરૂ થઈ ગયેલા આ કેસના વિચારણાને સ્થગિત રાખ્યો હતો. વડી અદાલત સમક્ષ રિટ

અરજી લંબિત રહેતી વખતે અને કેન્દ્રીય સરકારે તપાસ સી.બી.આઈ.ને સોંપવાનો ઇનકાર કર્યા તેના અનુસંધાને, રાજ્ય સરકારે આ કામગીરી સી.બી.સી.આઈ.ડી.ને સોંપી હતી, જેણે પ્રક્રિયા પૂર્ણ કર્યા બાદ ૧૦.૧.૨૦૦૯, ૪.૪.૨૦૦૯ અને ૨૪.૧૨.૨૦૦૯ના રોજ ત્રણ આરોપપત્રો દાખલ કર્યા હતા. આ રીતે, બંને તપાસ એજન્સીઓ દ્વારા દાખલ કરાયેલા આરોપપત્રોના સંયુક્ત વાચનથી એ ખુલશે કે પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૪ અને ૫ સાથે, રાજ્ય પોલીસે પડકારેલ વ્યક્તિઓની યાદીમાં વધારો કરતા અનેક અન્ય વ્યક્તિઓને પણ આરોપી તરીકે દાખલ કરવામાં આવ્યા છે. વધુમાં, સી.બી.સી.આઈ.ડી.એ તેના આરોપપત્રોમાં સાક્ષીઓની યાદીમાં પણ વધારો કર્યો છે. તપાસ એજન્સીઓ દ્વારા રજૂ કરાયેલા આ અંતિમ અહેવાલોને અનુરૂપ, સેશન્સ ટ્રાયલ કેસ ક્રમાંક ૧૩/૨૦૦૬, ૧૪/૨૦૦૬, ૧૫/૨૦૦૬ અને ૨૪/૨૦૦૬ સમાન પ્રકારની સંયુક્ત વિચારણા માટે લંબિત છે, જેના કાર્યવાહી હાલમાં આ અદાલત દ્વારા ડબલ્યુ.પી. (ફિ.) ક્રમાંક ૧૧૮-૧૧૯/૨૦૦૫માં ૩.૫.૨૦૦૬ના આદેશ તથા ત્યારબાદ વર્તમાન અપીલમાં ૧૩.૨.૧૭૦૭૫ના રોજ આપવામાં આવેલા આદેશ અનુસાર સ્થગિત છે.

૪૨. દલીલો દરમિયાન, આ અદાલતનું ધ્યાન અપીલકર્તાની તરફથી દાખલ કરાયેલા તે વધારાના દસ્તાવેજો તરફ દોરવામાં આવ્યું છે, જે અત્યાર સુધી ચલાવવામાં આવેલા વિચારણા તથા ઘટનાના પ્રત્યક્ષદર્શી સાક્ષીઓને ધમકીઓ આપવામાં આવી હોવાના આક્ષેપના આધારે નોંધાયેલા સમકાલીન ફોજદારી કેસોને સંબંધિત છે. અત્યાર સુધી વિચારણામાં પરીક્ષિત કરવામાં

આવેલ સાક્ષીઓની સાક્ષીનું ઉપરી અવલોકન કરતાં, પ્રથમદ્રષ્ટ્યા તેમાંથી એવું જણાય છે કે, ગુનો બન્યો તે સમયે તેઓ બધા સ્થળ પર હાજર હોવા છતાં, વિચારણાનો સામનો કરતા આરોપી વ્યક્તિઓમાંથી, જેમાં પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૪ અને ૫ નો પણ સમાવેશ થાય છે, કોઈને પણ હુમલાખોર તરીકે અથવા હુમલાખોરોમાંના એક તરીકે તેમણે ઓળખ્યા નથી. કેટલાક સાક્ષીઓ, જેઓ આ ઘટનામાં ઇજાગ્રસ્ત પણ થયા હતા, ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા પ્રતિકૂળ જાહેર કર્યા બાદ, પોલીસે સમક્ષ સંહિતાની કલમ ૧૬૧ હેઠળ આપેલા પોતાના નિવેદનોથી પણ પાછા ફર્યા છે. તેમ છતાં, મહત્વપૂર્ણ રીતે, સાક્ષીઓએ તે ઘટના બન્યાનું સ્વીકાર્યું છે જેમાં અપીલકર્તાના પતિને ગોળી મારવામાં આવી હતી અને ત્યારબાદ તેમને થયેલી ઇજાઓને કારણે તેમનું અવસાન થયું હતું.

૪૩. વધારાના દસ્તાવેજોમાં ૨.૧૧.૨૦૧૧ના રોજ નીચલી અદાલતે સેશન્સ ટ્રાયલ નં. ૭૪૯ ઓફ ૨૦૦૯, રાજ્ય વિરુદ્ધ રામ ચંદ્ર યાદવ @ ફૌજીમાં આપેલો ચુકાદો પણ સમાવેશ પામે છે, જે મહેન્દ્ર પટેલ @ બુધી લાલ પટેલ નામના વ્યક્તિએ દાખલ કરેલી ફરિયાદના આધારે નોંધાયેલ હતો; જેમણે પોતાની જિરહ દરમિયાન, પ્રતિવાદી નં. ૪ તથા તેના સાથીદારો વિરુદ્ધ પોતે મુકેલા આ આક્ષેપમાંથી પીછેહઠ કરી હતી કે તેમણે પોલીસ સમક્ષ આપેલું પોતાનું નિવેદન બદલાવવા તેના પર દબાણ કરવા માટે તેને ધમકાવ્યો હતો અને મારપીટ કરી હતી, નહિતર તેને અને તેના પરિવારને મારી નાખવામાં આવશે. ફરિયાદી મહેન્દ્ર પટેલ ૨૫.૧.૨૦૦૫ની ઘટનાના પ્રત્યક્ષદર્શી સાક્ષી પણ હતા અને તેઓ તે સ્કોર્પિયો વાહન હંકારતા હતા, જે તે વાહનના પાછળ

ચાલી રહ્યું હતું જેમાં રાજુ પાલ મુસાફરી કરી રહ્યો હતો. નીચલી અદાલતે મુખ્યત્વે ફરિયાદીના નિવેદનમાંથી પીછેહઠ અને આક્ષેપના સમર્થનમાં પુરાવાના અભાવને ધ્યાનમાં રાખીને આરોપીઓને નિર્દોષ છૂટકારો આપ્યો હતો. હાલની વિચારણાની અવસ્થાને ધ્યાનમાં રાખીને, સ્પષ્ટ કારણોસર, તે સંબંધિત કોઈપણ પાસા પર અમે કોઈ ટિપ્પણી કરવી ઇચ્છતા નથી. તેમ છતાં, નોંધનીય છે કે ફરિયાદ પક્ષના અન્ય કેટલાક સાક્ષીઓ, જેમાં અપીલકર્તાનો પણ સમાવેશ થાય છે, હજી ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા પરીક્ષિત કરવાના બાકી છે.

જજ. તે એવું હોય તેમ હોવા છતાં, જે મુદ્દો નિરાકરણ માટે ઉઠે છે તે એવો છે કે હકીકતોના સર્વાંગી પરિદર્શ્ય અને કાયદાની સ્થિતિને ધ્યાને લેતા, સી.બી.આઈ. દ્વારા વધુ તપાસ અથવા પુનઃતપાસની આવશ્યકતા છે કે નહીં. નિર્વિવાદ રીતે, દરમિયાન એક દાયકાથી વધુ સમય વીતી ગયો છે, અને તે મધ્યવર્તી અવધિમાં રાજ્ય પોલીસ તથા સી.બી.સી.આઈ.ડી. દ્વારા અનુક્રમે તપાસો કરવામાં આવી છે, જેના અનુસંધાનમાં પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૪ અને ૫ તથા અન્ય વ્યક્તિઓને આરોપી તરીકે દર્શાવી ચાર આરોપપત્રો રજૂ કરવામાં આવ્યા છે, સાથે જ તેમના વિરુદ્ધ મૂકાયેલા આરોપને સાબિત કરવા તપાસ દરમિયાન એકત્રિત કરાયેલ આધારરૂપ સામગ્રી પણ રજૂ કરવામાં આવી છે. આ પણ નોંધપાત્ર છે કે અપીલકર્તાએ પણ સી.બી.સી.આઈ.ડી. દ્વારા કરવામાં આવેલી તપાસમાં કોઈ એવી ખામી, ચૂક અથવા અપૂરતા દર્શાવી નથી,

જેનાથી સંબંધિત નીચલી અદાલતમાં ચાલનાર કાર્યવાહીનું પરિણામ પ્રતિકૂળ રીતે પ્રભાવિત થવાની સંભાવના હોય.

૪૫. આ બધાં હોવા છતાં, અમારી દૃષ્ટિએ, સંપૂર્ણ ન્યાય કરવા તથા સંવિધાન દ્વારા ખાતરી આપવામાં આવેલા મૂળભૂત અધિકારોના અમલને સુનિશ્ચિત કરવા માટે, કેસની તપાસ ફરીથી સી.બી.આઈ.ને સોંપવાનો ઉપશમ તેના પોતાના ગુણદોષના આધારે મંજૂર થઈ શકે કે નહીં, તે તપાસવું હજી પણ અનિવાર્ય રહેશે. આ મુખ્યત્વે તે કારણ છે કે હત્યારાઓએ જાહેર સ્થળે દિવસદાઢે, કાયદાના તમામ સિદ્ધાંતોને ઉદ્દંડતાપૂર્વક ભંગ કરીને અને સુવ્યવસ્થિત સમાજ જાળવવાની જવાબદારી સોંપાયેલ શાસકીય વ્યવસ્થાનો ઉપહાસ ઉડાવીને, માનવ અધિકાર પર નિર્ભીક, ઉદ્ધત અને પાશવી અતિક્રમણ કર્યું હતું. આ ઘટનાનો આતંક ફેલાવતો પ્રભાવ અને ગુનાના અમલની બર્બર રીત પણ એવો પરિબળ છે જે જનસુરક્ષાના હિતમાં, જે અમારી લોકશાહી રાજ્યવ્યવસ્થાની શાસકીય તમામ સંસ્થાઓને સોંપાયેલ સર્વોચ્ચ ફરજ છે, આવી તપાસ હાથ ધરવા માટે આ અદાલતને પ્રેરિત કરે છે. આ ખાસ કરીને ત્યારે વધુ પ્રબળ બને છે જ્યારે ન્યાય પ્રદાન પ્રણાલી પ્રત્યે જનવિશ્વાસને સમગ્ર રીતે અસર કરતો ભયાનક અને ધાકધમકીજનક ગુનો સંકળાયેલો હોય, જેથી આવા જઘન્ય કૃત્યો બેદરકારીપૂર્વક, અગમ્ય અને અશિક્ષિત રહી ન જાય.

૪૬. બાર સમક્ષ ઉલ્લેખિત સત્તાધિકૃત નિર્ણયો, સ્થાનિક/રાજ્ય પોલીસ એજન્સીઓ સિવાયની અન્ય કોઈ એજન્સીને તપાસ સોંપવાના પ્રસંગમાં

અદાલતી ન્યાયશાસ્ત્રમાં પ્રસ્થાપિત પૂર્વનિર્ણયોના વ્યાપક પરિધિને રજૂ કરે છે.

૪૭. ઝહિરા હબીબુલ્લા એચ. શેખ (ઉપરોક્ત) મામલે, જેને સામાન્ય રીતે આ વિષયના સંદર્ભમાં "બેસ્ટ બેકરી કેસ" તરીકે ઉલ્લેખવામાં આવે છે, તપાસ એજન્સીની ઔપચારિકતા પૂરતી અને પક્ષપાતપૂર્ણ ભૂમિકા તેમજ સરકારી વકીલ દ્વારા સંકળાયેલી કાર્યવાહી દરમિયાન થયેલ અયોગ્ય વર્તનના પાસાઓ તપાસ માટે પ્રકાશમાં આવ્યા હતા. જોકે કાર્યવાહી પૂર્ણ થઈ હતી અને તેનો પરિણામ આરોપી વ્યક્તિઓના નિર્દોષ છૂટકારામાં આવ્યો હતો, મુખ્યત્વે એ કારણસર કે કહેવાતા પ્રત્યક્ષદર્શી સાક્ષીઓએ તપાસ દરમિયાન ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૧૬૧ હેઠળ આપેલ પોતાના નિવેદનોથી પીછેહઠ કરી હતી (આગળ જેને "સંહિતા" તરીકે ઉલ્લેખવામાં આવશે) અને તે સાથે ખામીયુક્ત તથા પક્ષપાતપૂર્ણ તપાસ અને સંક્ષિપ્ત કાર્યવાહી પણ સંકળાયેલી હતી, તેમ છતાં આ અદાલતે રાજ્ય તથા એક પ્રત્યક્ષદર્શી સાક્ષી ઝહિરા દ્વારા કરાયેલી નવી કાર્યવાહી માટેની વિનંતીને પ્રતિસાદ આપ્યો હતો. અન્ય બાબતોની સાથે એ દલીલ કરવામાં આવી હતી કે જ્યારે મોટી સંખ્યામાં સાક્ષીઓ પ્રતિકૂળ બની ગયા હોય, ત્યારે તે બાબતથી તેઓને ધમકી આપવામાં આવી રહી હતી અથવા બળજબરી કરવામાં આવી રહી હતી તેવી વાજબી શંકા ઊભી થવી જોઈએ. ફરિયાદ પક્ષે મુખ્ય સાક્ષીઓનું રક્ષણ કરવા માટે પગલાં લીધા નહોતા એવો આક્ષેપ કરવા ઉપરાંત, એ પણ દલીલ કરવામાં આવી હતી કે નીચલી અદાલતે સંહિતાની કલમ ૩૧૧ હેઠળની

પોતાની સત્તાનો ઉપયોગ કરીને તેમને ફરી બોલાવવા અને તેમનું પુનઃપરીક્ષણ કરવા નિષ્ફળ ગઈ હતી, જ્યારે સત્ય બહાર લાવવા અને કેસમાં ન્યાયસંગત નિર્ણય નોંધવા માટે તેમની સાક્ષી જરૂરી હતી.

૪૮. સરકારી વકીલ દ્વારા મહત્વના સાક્ષીને પડતો મુકવાનો સહજ સ્વભાવનો નિર્ણય, જે પગલાને નીચલી અદાલતે પણ મંજૂરી આપી હતી, તેની પણ ટીકા કરવામાં આવિરુદ્ધ ઇજાગ્રસ્ત પ્રત્યક્ષદર્શી સાક્ષીઓની તપાસ ન કરવામાં આવેલી ભૂલ, જેમને વિચારણાથી દૂર રાખવામાં આવ્યા હતા, તે પણ ઉજાગર કરવામાં આવિરુદ્ધ એવો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો કે પક્ષપાતી સાક્ષીઓની તપાસ આરોપી વ્યક્તિઓને લાભ થાય તે હેતુથી કરવામાં આવી હતી, જેના પરિણામે ન્યાયસંગત વિચારણાનો ઇનકાર થયો.

૪૯. ઉપરોક્ત ચિંતાજનક પૃષ્ઠભૂમિમાં આ અદાલતે સ્પષ્ટપણે રેખાંકિત કર્યું હતું કે સત્યની શોધ, તેનું સમર્થન અને તેની સ્થાપના એ ન્યાય અદાલતોના અસ્તિત્વના ઘોષિત હેતુઓ હતા. ન્યાયસંગત વિચારણાના સિદ્ધાંતો નાગરિક તેમજ ફોજદારી બંને પરિસ્થિતિઓમાં સામાન્ય કાયદામાં વ્યાપ્ત છે તે દર્શાવ્યા ઉપરાંત, આ અદાલતે ફોજદારી વિચારણા દરમિયાન પરસ્પર સ્પર્ધાત્મક હિતો, એટલે કે આરોપીના હિતો, જનહિત અને મોટા પ્રમાણમાં પીડિતના હિતો, વચ્ચે સુસંગત ન્યાયિક સંતુલન જાળવવાની આવશ્યકતા પર ભાર મૂક્યો હતો, અને સાથે સાથે ગુનાઓ કરનાર વ્યક્તિઓના ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા ચલાવવામાં આવતા અભિયોજનમાં રહેલા જનહિતને પણ નજરઅંદાજ ન કરવાની સૂચના આપી હતી.

૫૦. એવું પ્રતિપાદિત કરવામાં આવ્યું હતું કે ફોજદારી મામલામાં કાર્યવાહીનો ભાગ્ય હંમેશા સંપૂર્ણપણે પક્ષકારોના હાથમાં છોડી શકાય નહીં, કારણ કે ગુનાઓ જાહેર હકો અને ફરજોના ભંગ તથા ઉલ્લંઘનરૂપ જાહેર અપરાધો છે, જે સમગ્ર સમુદાયને અસર કરે છે અને સામાન્ય રીતે સમાજ માટે હાનિકારક છે. એ પણ અધિકૃત રીતે જણાવવામાં આવ્યું હતું કે ન્યાયસંગત વિચારણાની સંકલ્પનામાં આરોપી, પીડિત, સમાજના હિતોનું ત્રિકોણીય સંતુલન સમાયેલું છે અને સમુદાય રાજ્ય તથા ફરિયાદ પક્ષની એજન્સી મારફતે કાર્ય કરે છે. આ અદાલતે નિરીક્ષણ કર્યું હતું કે સમાજના હિતોને સંપૂર્ણ અવગણનાથી અને અસ્વીકાર્ય વ્યક્તિ સમાન રીતે વર્તવાના નથી. વધુમાં એવું પણ નોંધવામાં આવ્યું હતું કે ન્યાયનું યોગ્ય વહીવટ હંમેશા એક સતત પ્રક્રિયા તરીકે જોવામાં આવે છે, જે માત્ર કોઈ એક નિશ્ચિત મામલાના નિર્ણય સુધી મર્યાદિત નથી; એટલા સુધી કે અદાલતે મૌન દર્શક અને માત્ર નોંધ કરનાર ચંત્ર બની રહેવાનું બંધ કરવું જોઈએ, પરંતુ વિચારણા દરમિયાન બુદ્ધિમતા અને સક્રિય રસ દર્શાવતી ભાગીદાર બનવી જોઈએ અને યોગ્ય નિષ્કર્ષે પહોંચવા, સત્ય બહાર લાવવા અને પક્ષકારો તેમજ સમુદાય બંને પ્રત્યે ન્યાયસંગતતા અને નિષ્પક્ષતાથી ન્યાય આપવા માટે જરૂરી તમામ સંબંધિત સામગ્રી બહાર લાવવી જોઈએ.

૫૧. ન્યાયના વહીવટ પર જનવિશ્વાસ જળવાઈ રહે તેની ખાતરી કરવાની અદાલતોની સર્વોપરી ફરજને ઉજાગર કરતાં, એ પણ ઉચ્ચારવામાં આવ્યું હતું કે કાર્યવાહી સંબંધે સ્પષ્ટપણે દેખાતી પીડાદાયક અને દમનકારી વર્તણૂક

પ્રત્યે તેઓ આંખ આડા કાન કરી શકતા નથી. કાયદાના શાસન અને વિધિસમ્મત પ્રક્રિયાના સિદ્ધાંતો માનવ અધિકારોના સંરક્ષણ સાથે, જે ન્યાયસંગત વિચારણાની ખાતરી આપે છે અને જેનો મુખ્ય હેતુ સત્યની શોધ કરવો છે, ઘનિષ્ઠ રીતે જોડાયેલા છે, એવી પણ નોંધ લેવામાં આવી હતી. વધુમાં, એવો પણ નિર્ધાર કરવામાં આવ્યો હતો કે સર્વસામાન્ય સમાજ તેમજ પીડિત અથવા તેના કુટુંબના સભ્યો અને સગા-સંબંધીઓને ફોજદારી વિચારણામાં ન્યાયપૂર્ણ વર્તન મળવાનો અંતર્નિહિત અધિકાર છે, અને તેનો ઈનકાર કરવો જેટલો આરોપી પ્રત્યે અન્યાય છે એટલો જ પીડિત અને સમાજ પ્રત્યે પણ છે. ન્યાયસંગત વિચારણાના પરિપ્રેક્ષ્યમાં સાક્ષીઓનું અડગ મહત્વ અને મૂલ્ય વિષે વિચાર કરતાં, બેન્થમની નીચેની અર્થસભર ટિપ્પણીઓ પરિચ્છેદ ૪૧ માં ઉદ્ઘૃત કરવામાં આવી હતી:

૪૧. "સાક્ષીઓ", જેમ બેન્થમે કહ્યું છે: તેઓ ન્યાયની આંખો અને કાન છે. તેથી, ન્યાયવિચારણાની પ્રક્રિયાની ગુણવત્તાનું મહત્વ અને પ્રાથમિકતા અત્યંત છે. જો સાક્ષી પોતે જ ન્યાયની આંખો અને કાન તરીકે કાર્ય કરવામાં અસમર્થ બની જાય, તો ન્યાયવિચારણા સડીગળી જાય છે અને સ્તબ્ધ બની જાય છે, અને ત્યારબાદ તે ન્યાયસંગત ન્યાયવિચારણા રહી શકતી નથી. આવી અસમર્થતા અનેક કારણોસર હોઈ શકે છે, જેમ કે સાક્ષી પોતાના નિયંત્રણની બહારના કારણોસર અદાલતમાં સત્ય કહેવાની સ્થિતિમાં ન હોય, અથવા બેદરકારી, અજ્ઞાનતા, અથવા કોઈ ભ્રષ્ટ સાંઠગાંઠને કારણે હોય. અદાલતોને વારંવાર એવો અનુભવ થયો છે કે સાક્ષીઓ ધમકીઓ, દબાણ,

લાલચ અને નાણાકીય પ્રલોભનોના કારણે વિમુખ સાક્ષી બની જાય છે; અને આ બધું સત્તાધીશો, તેમના સાગરીતો અને ભાડાતત્વો, રાજકીય પ્રભાવ અને રાજકીય આશ્રય, તેમજ સત્ય અને વાસ્તવિકતા બહાર ન આવે તે માટે ચાલાકીથી અપનાવવામાં આવતી અગણિત અન્ય ભ્રષ્ટ પદ્ધતિઓના પ્રેરણે થાય છે, જેના પરિણામે સત્ય અને ન્યાય અંતિમ બલિ બનતા જાય છે. વ્યાપક જનહિત અને સામાજિક હિતો એ માંગે છે કે ગુનાના પીડિતો, જેઓ સામાન્ય રીતે ફરિયાદ પક્ષમાં પક્ષકાર નથી, તેમજ તેમના ફરિયાદી તંત્ર દ્વારા પ્રતિનિધિત રાજ્યના હિતો, ન્યાયપ્રક્રિયામાં માત્ર ક્ષણિક રીતે નહીં પરંતુ અપરિવર્તનીય અને અપૂરણીય રીતે પીડિત ન થાય; કારણ કે જો એવું થવા દેવામાં આવે, તો ન્યાયના વહીવટમાં જનવિશ્વાસને આઘાત પહોંચશે અને તેનો નાશ થશે, જે અંતે અરાજકતા, દમન અને અન્યાયને માર્ગ મોકળો કરી શકે છે અને કાયદાના શાસનના, જે બંધારણમાં સંવર્ધિત છે અને જતનપૂર્વક રક્ષિત તથા સુરક્ષિત રાખવામાં આવ્યું છે, સમગ્ર માળખાનું પૂર્ણ વિઘટન અને પતન સર્જી શકે છે. અહીં સાક્ષીની સુરક્ષા કરવાની આવશ્યકતા ઊભી થાય છે. હવે એવો સમય આવી ગયો છે કે સાક્ષીઓના સંરક્ષણ માટે ગંભીર અને નિર્વિકાર વિચાર કરવામાં આવે, જેથી અંતિમ સત્ય અદાલત સમક્ષ રજૂ થાય, ન્યાયનો વિજય થાય અને ન્યાયવિચારણા ઉપહાસમાં ફેરવાઈ ન જાય. સાક્ષીઓના સંરક્ષણમાં રાજ્યની નિશ્ચિત ભૂમિકા છે; પ્રારંભરૂપે ઓછામાં ઓછું એવા સંવેદનશીલ કેસોમાં તો ચોક્કસ, જેમાં સત્તાધીશો, રાજકીય આશ્રય ધરાવતા લોકો, તથા શારીરિક બળ અને નાણાંબળનો ઉપયોગ કરી શકતા

લોકો સંકળાયેલા હોય, જેથી ન્યાયવિચારણા કલુષિત અને પાટા પરથી ઉતરી ન જાય અને સત્ય બલિ ન બને. પોતાના નાગરિકોના સંરક્ષક તરીકે રાજ્યએ એ સુનિશ્ચિત કરવું પડે કે અદાલતમાં ચાલતી ન્યાયવિચારણાના દરમિયાન સાક્ષી, જેના વિરોધમાં તેણે જુબાની આપી છે તેવા વ્યક્તિઓ દ્વારા પીછો કરવામાં આવવાની કોઈ ભીતિ વિના, નિર્ભયતાપૂર્વક સત્ય નિવેદન આપી શકે.

પર. આ મુદ્દાને રેખાંકિત કરવામાં આવ્યો હતો કે જો અંતે સત્ય સુધી પહોંચવાનું હોય, તો ન્યાયની આંખો અને કાનનું સંરક્ષણ કરવું આવશ્યક છે, જેથી ન્યાયના હિતો અશક્ત ન બની જાય અને અદાલતો સમક્ષની કાર્યવાહી માત્ર દેખાવડી સુનાવણીમાં પરિવર્તિત ન થાય. આ સ્પષ્ટ કરતાં કે અદાલતે સંહિતાની કલમ ૩૧૧ અને પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૬૫ હેઠળની પોતાની સત્તાઓનો ઉપયોગ ન્યાયિક રીતે અને સાવધાનીપૂર્વક કરવો જોઈએ, એવું નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યું હતું કે આવી સત્તાનો આશ્રય માત્ર ન્યાયના હેતુ અને જાહેર હિતની સિદ્ધિ માટે, ન્યાયસંગત નિર્ણયને સહાયરૂપ પુરાવા બહાર લાવવા તથા સત્યને સ્થાપિત કરવા માટે જ લેવો જોઈએ. આ પણ ઘોષિત કરવામાં આવ્યું હતું કે ભલે ન્યાયને આંખે પટ્ટી બાંધેલી રીતે દર્શાવવામાં આવે છે, પરંતુ તે માત્ર એટલા માટેનો આવરણ છે કે તેની સમક્ષ કોણ પક્ષકાર છે તે જોવાનું ન રહે; કાયદાનો અમલ કરીને અને ન્યાયનું સંચાલન કરીને તેની સમક્ષ લાવવામાં આવેલા વિવાદ અંગે ચુકાદો આપતી વખતે, ન્યાયવિફળતા અટકાવવાની પોતાની ફરજની અવગણના કરીને તે સમક્ષના મુદ્દાના અથવા

વિવાદના સત્યને અવગણવું કે તેની તરફથી ધ્યાન દૂર ફેરવવું તેનો અર્થ નથી. સામાન્ય નાગરિકના અધિકારના સંરક્ષણમાં દર્શાવવામાં આવેલી કોઈપણ ઉદાસીનતા, નિષ્ક્રિયતા અથવા શિથિલતા, ખાસ કરીને જ્યારે શક્તિશાળી પ્રશાસન વિરુદ્ધ ફરિયાદ વ્યક્ત કરવામાં આવી હોય, ત્યારે ન્યાયિક પ્રણાલી પ્રત્યેની જનઆસ્થાને ખંડિત કરશે, એવું રેખાંકિત કરવામાં આવ્યું હતું. એ બાબત પર ભાર મૂકવામાં આવ્યો હતો કે અદાલતો તે વ્યક્તિઓને ન્યાય આપવા માટે અસ્તિત્વમાં છે જેઓ અસરગ્રસ્ત થાય છે અને તેથી તેઓ અમૂર્ત તકનીકી આડંબરોથી પ્રભાવિત થઈ પોતાની આંખો એવા પરિબળો સામે બંધ રાખી શકતા નથી, જેઓની હકારાત્મક રીતે તપાસ અને નોંધ લેવાય તેવી આવશ્યકતા હોય. જેનિસન વિરુદ્ધ બેકર, (૧૯૭૨) ૧ ઓલ ઈ.આર. ૯૯૭ માં કરાયેલ નીચેનું નિવેદન સ્મરણ કરવામાં આવ્યું:

કાયદાને નિષ્ક્રિયપણે બેસી રહેલો એવો ન માનવો જોઈએ કે, જ્યારે તેનો અવમાન કરનારાઓ મુક્ત ફરી રહ્યા હોય અને તેની રક્ષા માગનારાઓ આશા ગુમાવી બેસે.

૫૩. એવું જાહેર કરવામાં આવ્યું હતું કે અદાલતોએ એ સુનિશ્ચિત કરવું પડે કે આરોપી વ્યક્તિઓને દંડિત કરવામાં આવે અને રાજ્યની શક્તિ અથવા સત્તાનો ઉપયોગ પોતાને તથા પોતાના માણસોને આડશ આપવા માટે ન થાય, અને એ પણ સુનિશ્ચિત કરવું જોઈએ કે તેઓ આવી સત્તાઓનો ઉપયોગ ન કરે, જે બંધારણ હેઠળ માત્ર જનતા અને સમગ્ર સમાજના હિત માટે વિશ્વાસરૂપે જ ધારિત માનવાની હોય છે. એ બાબત પર ભાર મૂકવામાં આવ્યો

હતો કે તપાસ અથવા ફરિયાદ પક્ષની કાર્યવાહી માં કોઈ ખામી દેખાય, અથવા આવી ખામી પર પડદો ઢાંકવામાં આવ્યો હોય અને તે પડદો ઉઠાવતાં એવી ખામીનો ભાસ થાય, તો અદાલતોએ કાયદાની રૂપરેખાની અંદર રહી યોગ્ય રીતે કડક હાથે તેનો સામનો કરવો પડે છે.

૫૪. એમ.પી. રાજ્ય વિરુદ્ધ કર્નેલ સિંહ, (૧૯૯૫) ૫ એસ.સી.સી. ૫૧૮ માં આપેલા પોતાના અગાઉના નિર્ણયનો ઉલ્લેખ કરતાં, પુનરોચ્ચાર કરવામાં આવ્યો હતો કે ખામીયુક્ત તપાસના કેસમાં, અદાલતે પુરાવાની મૂલવણી કરતી વખતે સાવચેત રહેવું જરૂરી છે અને સત્ય બહાર આવે તે સુનિશ્ચિત કરવા માટે, હતાશામાં હાથ ઊંચા કરી દેવાને બદલે, સંહિતાની કલમ ૩૧૧ નો આશરો લઈને અથવા પછીના તબક્કે પણ કલમ ૩૯૧ નો આશરો લઈને, સક્રિય અને વિશ્લેષણાત્મક ભૂમિકા અપનાવવી પડી શકે. તેમજ, રામ બિહારી યાદવ વિરુદ્ધ બિહાર રાજ્ય અને અન્ય, (૧૯૯૮) ૪ એસ.સી.સી. ૫૧૭ માં કરેલા પોતાના અવલોકનોનું પણ સ્મરણ કરાવવામાં આવ્યું હતું કે અદાલતો ન્યાયકેન્દ્રિત ધ્યેય માટે સ્થાપિત કરવામાં આવી છે અને તેથી જો બેદરકાર તપાસ અથવા ઉપરી તપાસને કારણે થયેલી ચૂક અથવા ક્ષતિઓનું અસરકારક રીતે પરિમાર્જન કરવામાં નહીં આવે, તો કાયદાનું અમલીકરણ કરતી એજન્સી તેમજ ન્યાયના વહીવટ માટે રચાયેલ સંસ્થા પ્રત્યે લોકોનો વિશ્વાસ અને ભરોસો ડગમગી જશે.

૫૫. ઉપર અહીં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે તેમ, નીચલી અદાલતમાં કાર્યવાહી પૂર્ણ થઈ ગઈ હતી અને આરોપી વ્યક્તિઓને નિર્દોષ છૂટકારો આપવામાં

આવ્યો હતો, તેમ છતાં, તથ્યપરિસ્થિતિને ધ્યાનમાં રાખીને, ન્યાય પ્રદાન પ્રણાલીની અવહેલના ટાળવા માટે અને જેમ પ્રાર્થના કરવામાં આવી હતી તે મુજબ, આ અદાલતે પુનર્વિચારણાનો આદેશ આપ્યો હતો અને તપાસ એજન્સી અથવા તપાસની દેખરેખ રાખતા અધિકારીઓને, પરિસ્થિતિ જે રીતે જરૂરી બનાવે તે મુજબ, સંહિતાની કલમ ૧૭૩(૮) અનુસાર કાર્યવાહી કરવા આદેશ કર્યો હતો.

૫૬. પુનર્વિચારણાની વિનંતિના પરિપ્રેક્ષ્યમાં આ અવલોકનો અને પ્રતિપાદનો કરવામાં આવ્યા હોવા છતાં, ન્યાયસંગત અને સંપૂર્ણ તપાસ તથા વિચારણાની આવશ્યકતા તેમજ જાહેર વિશ્વાસ અને ભરોસાની સંસ્થાઓ તરીકે અદાલતો પર સમહસ્ત ન્યાય આપવા માટે સત્યનો ભેદ પારખી સુનિશ્ચિત કરવાની ગૌરવપૂર્ણ ફરજ સંબંધિત જે મુદ્દાઓ છે, તે અમારા મૂલ્યાંકન મુજબ સર્વવ્યાપક લાગુ પડતા અને બંધનકારક અસર ધરાવે છે, અને કોઈ કેસની તથ્યપરિસ્થિતિને અતિક્રમ કરે છે. પરંતુ, ન્યાયના હેતુને તુરંત બનાવતી તપાસ અને/અથવા વિચારણાની ગુણવત્તા અંગેનું પ્રતિકૂળ નિષ્કર્ષ, કાયદામાં કલ્પાયેલ ન્યાય વિતરણ પ્રણાલીની કલ્યાણકારી ઉદ્દેશ્યોની પ્રગતિ માટે, વધુ તપાસ, પુનઃતપાસ, વધારાનો પુરાવો, પુનર્વિચારણા વગેરે સ્વરૂપે આવી ઉપચારાત્મક દખલગીરી નિષ્પક્ષ રીતે પરંતુ નિશ્ચિતપણે કરવામાં આવે તે માટે આવશ્યક પૂર્વશરત છે, કારણ કે તેને સર્વોચ્ચ પ્રાધાન્ય પ્રાપ્ત છે.

૫૭. આ સર્વોચ્ચ અદાલત મોહમ્મદ હુસૈન @ જુલિફીકાર અલી (પૂર્વોક્ત) માં પણ એવી પરિસ્થિતિથી અવગત હતી જેમાં મુખ્યત્વે વિલંબના કારણે ફરિયાદ પક્ષની કાર્યવાહી સમાપ્ત થયા બાદ, વિશાળ સમાજને અસર કરતા ગંભીર અપરાધોના કેસોમાં ન્યાયની માંગણીની તુલનામાં પુનઃવિચારણા માટે જોરદાર આવશ્યકતા ઉપસ્થિત થતી હતી. સંકળાયેલ અપરાધ ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમો ૩૦૨/૩૦૭/૧૨૦બી તથા વિસ્ફોટક પદાર્થો અધિનિયમ, ૧૯૦૮ ની કલમો ૩ અને ૪ હેઠળનો હતો અને તેમાં મુસાફરો લઈ જતી બસમાં વિસ્ફોટ કરવામાં આવ્યો હતો. આ સર્વોચ્ચ અદાલતે, અન્ય બાબતો ઉપરાંત, કરતાર સિંહ વિરુદ્ધ પંજાબ રાજ્ય (૧૯૯૪) ૩ એસસીસી ૫૬૯ માં કરેલી પોતાની ટિપ્પણીઓનું સ્મરણ કરાવ્યું હતું કે ન્યાય આપતી વખતે અદાલતો માત્ર આરોપીની સ્વતંત્રતા જ નહીં, પરંતુ પીડિતના તેમજ તેમના નજીકના સ્નેહીજનોના હિતને અને સર્વોપરી રીતે સમુદાયના સામૂહિક હિત તથા રાષ્ટ્રની સુરક્ષાને પણ ધ્યાનમાં રાખે, જેથી જનતા ન્યાયિક વહીવટની પ્રણાલીમાં વિશ્વાસ ગુમાવી ન બેસે અને ખાનગી બદલો લેવાની પ્રવૃત્તિમાં પ્રવૃત્ત ન થાય. તેમ છતાં, તેણે સ્ટેટ ઓફ એમ.પી. વિરુદ્ધ ભૂરાજી અને અન્ય (૨૦૦૧) ૭ એસસીસી ૬૭૯ ના પોતાના નિર્ણયની પણ નોંધ લીધી હતી કે ડી નવો વિચારણાનો આદેશ અંતિમ ઉપાય હોવો જોઈએ અને તે પણ માત્ર ત્યારે જ, જ્યારે એવો માર્ગ અત્યંત અનિવાર્ય બની જાય, અને ન્યાયવિફળતા ટાળવા માટે અતિશય આવશ્યક પરિસ્થિતિઓ સુધી જ મર્યાદિત રાખવો જોઈએ. તેણે પી. રામચંદ્ર રાવ (પૂર્વોક્ત) માં કરાયેલ આ

નિરીક્ષણને મંજૂરીપૂર્વક નોંધ્યું હતું કે તમામ ફોજદારી કાર્યવાહી પૂર્ણ કરવા માટે કોઈ બાહ્ય સમયમર્યાદા નક્કી કરવી કે નિર્ધારિત કરવી ન તો સલાહભર્યું છે, ન તો વ્યવહારુ છે, અને ન્યાયિક રીતે માન્ય પણ નથી, તથા ફોજદારી અદાલતો માત્ર સમય વીતી જવાના આધારે વિચારણા અથવા ફોજદારી કાર્યવાહી સમાપ્ત કરવા માટે બાધ્ય નથી. એ વાતને પણ સ્પષ્ટ ભારપૂર્વક દર્શાવવામાં આવી હતી કે આવી સમયમર્યાદાઓને, પોતે જ, કોઈપણ અદાલત દ્વારા વિચારણા અથવા કાર્યવાહી આગળ ચાલુ રાખવા માટે અવરોધ તરીકે કે તેને સમાપ્ત કરીને આરોપીને નિર્દોષ છૂટકારો આપવા અથવા મુક્ત કરવા માટે આધારરૂપ માનવામાં આવી શકે નહીં અને માનવામાં આવશે નહીં. ઝહિરા હબીબુલ્લા એચ. શેખ (પૂર્વોક્ત) ના નિર્ણયનો પણ ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો હતો.

૫૮. ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૧ના અભિન્ન ઘટકો તરીકે ‘શીઘ્ર વિચારણા’ અને ‘ન્યાયસંગત વિચારણા’ની કલ્પનાઓની સરખામણીમાં, એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે શીઘ્ર વિચારણાના અધિકાર અને આરોપીના ન્યાયસંગત વિચારણાના અધિકાર વચ્ચે ગુણાત્મક ભિન્નતા હતી. એવું દર્શાવતા કે આરોપીના ન્યાયસંગત વિચારણાના અધિકારથી વિપરીત, શીઘ્ર વિચારણાના અધિકારથી વંચિત થવાથી માત્ર તે કારણસર પોતાનો બચાવ કરવામાં આરોપીને આપોઆપ હાનિ થતી નથી, એવું ઘોષિત કરવામાં આવ્યું હતું કે ફરિયાદ પક્ષની કાર્યવાહી શરૂ થયાના અનુસંધાને માત્ર અનેક વર્ષો વીતી જવાથી જ ફરિયાદ પક્ષની કાર્યવાહી બંધ કરી દેવા અથવા

આરોપપત્ર નામંજૂર કરવા યોગ્યતા ઉપજતી નથી. કોઈ પણ અનિશ્ચિતતા વિના સ્પષ્ટ શબ્દોમાં જણાવાયું હતું કે આરોપીના શીઘ્ર વિચારણાના અધિકાર સંબંધિત પરિબળોને સમાજ પર ગુનાના પ્રભાવ અને ન્યાયિક પ્રણાલીમાં જનતાના વિશ્વાસ સાથે તુલનાત્મક રીતે તોલવા આવશ્યક છે. એવું નોંધાયું હતું કે શીઘ્ર વિચારણા આરોપીને અધિકારો સુરક્ષિત કરે છે, પરંતુ તે જાહેર ન્યાયના અધિકારોને અવરોધતી નથી. એવું સ્પષ્ટ કરવામાં આવ્યું હતું કે ગુનાનો સ્વભાવ અને ગંભીરતા, સંકળાયેલા વ્યક્તિઓ, સામાજિક પ્રભાવ અને સમાજની આવશ્યકતાઓને આરોપીના શીઘ્ર વિચારણાના અધિકાર સાથે તોલવામાં આવવું જોઈએ અને જો તુલા પહેલાના પક્ષના હિતમાં ઝૂકે, તો વિચારણાના સમાપનમાં થયેલો દીર્ઘ વિલંબ ફરિયાદ પક્ષની કાર્યવાહી ચાલુ રાખવામાં વિરોધરૂપ બનવો જોઈએ નહીં; પરંતુ જો કેસના તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓ તેમજ આવશ્યકતાઓ અથવા સ્થિતિને આધારે આરોપીના અધિકાર તરફ તુલા ઝૂકે, તો ફરિયાદ પક્ષની કાર્યવાહીનો અંત લાવવામાં આવી શકે. એવું ધારણ કરવામાં આવ્યું હતું કે પુનર્વિચારણાના માટે માર્ગદર્શક પરિબળ મૂળભૂત રીતે ન્યાયની માંગ જ હોવી જોઈએ. આ બાબત પર ભાર મૂકવામાં આવ્યો હતો કે આરોપીના ન્યાયસંગત વિચારણાના અધિકાર અને કાયદાની યોગ્ય પ્રક્રિયાનું રક્ષણ કરતી વખતે, કાયદાના રક્ષણની માંગ કરતાં વિશાળ જનસમુદાયના હિતને સંપૂર્ણપણે અવગણવું યોગ્ય નથી, એટલું કે જેના પરિણામે કાનૂની પ્રણાલી પ્રત્યેની આશા ખોવાઈ જાય. કેસના તથ્યોને ધ્યાનમાં લઈને પુનર્વિચારણાનો આદેશ આપવામાં આવ્યો.

૫૯. રાજ્યના પ્રાદેશિક અધિકારક્ષેત્રની અંદર બનેલો હોવાનું આક્ષેપિત સંજોય ગુનામાં, રાજ્ય સરકારની સંમતિ વિના, સીબીઆઈ દ્વારા તપાસ કરવાનો નિર્દેશ આપવા બાબતે ભારતના સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળની સત્તાનું તત્ત્વ અને વ્યાપ, કમિટી ફૉર પ્રોટેક્શન ઑફ ડેમોક્રેટિક રાઈટ્સ (ઉપરોક્ત) પ્રકરણમાં આ અદાલતની તપાસ હેઠળ આવ્યો હતો.

૬૦. બંધારણીય યોજનામાં અંતર્નિહિત ન્યાયિક સમીક્ષાની સત્તાના પરિપ્રેક્ષ્યમાં આ મુદ્દાની તપાસ કરતી વખતે એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે સંસદનો કોઈપણ અધિનિયમ તે સંદર્ભમાં બંધારણીય અદાલતોની સત્તાઓને બહાર રાખી શકે નહીં અથવા મર્યાદિત કરી શકે નહીં. ફરીથી દોહરાવતા કે ન્યાયિક સમીક્ષાની સત્તા બંધારણની મૂળભૂત રચનાનો અભિન્ન ભાગ છે, એ બાબત રેખાંકિત કરવામાં આવી હતી કે ભાગ ૩ અને તેના અન્ય ભાગોમાં સમાયેલ બંધારણના હેતુઓને વ્યવહારુ આશય આપવા માટે તે અનિવાર્ય છે. વધુ સ્પષ્ટીકરણરૂપે એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે બંધારણની કલમ ૨૧ માત્ર આરોપીના અધિકારોના અમલને જ પોતાના વ્યાપમાં લેતી નથી, પરંતુ પીડિતના અધિકારોને પણ આવરી લે છે. એવું આધારિત કરવામાં આવ્યું હતું કે રાજ્ય ઉપર નાગરિકોના માનવ અધિકારોનો અમલ સુનિશ્ચિત કરવાનો કર્તવ્ય છે, અને તે માટે કોઈપણ સંજોય ગુનાના કથિત આચરણના આરોપી વ્યક્તિ વિરુદ્ધ ન્યાયસંગત અને નિષ્પક્ષ તપાસની જોગવાઈ કરવી આવશ્યક છે. દિલ્લી સ્પેશિયલ પોલીસ એસ્ટેબ્લિશમેન્ટ અધિનિયમ, ૧૯૪૬ ની કલમ ૬ નો ઉલ્લેખ કરતાં એવું નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યું હતું કે તે દ્વારા મૂકવામાં

આવેલ કોઈપણ મર્યાદાને બંધારણીય અદાલતોની સત્તાઓ પરની મર્યાદા તરીકે અર્થઘટિત કરી શકાય નહીં અને તેથી તેના દ્વારા તે સત્તાઓ છીનવી લેવામાં આવી શકે નહીં, મર્યાદિત કરી શકાય નહીં કે ક્ષીણ પણ કરી શકાય નહીં. ભારતના બંધારણની કલમ ૨૨૬ હેઠળ વડી અદાલતને, હાલના કેસની માફક, તપાસ સીબીઆઈને સોંપવાનો નિર્દેશ આપવાની સર્વોચ્ચ સત્તા જાહેર કરતાં, આ અદાલતે સાથે સાથે એક ચેતવણી પણ ઉચ્ચારી હતી કે આવી સત્તાની વિશાળતા જ તેના પ્રયોગમાં મહાન સાવચેતી અનિવાર્ય બનાવે છે; અને જો કે તે સંદર્ભમાં કોઈ અચલ માર્ગદર્શિકાઓ નિર્ધારિત કરી શકાય તેવી નથી, તેમ છતાં તે સત્તાનો ઉપયોગ મર્યાદિત પ્રમાણમાં, સાવચેતીપૂર્વક અને અસાધારણ પરિસ્થિતિઓમાં જ થવો જોઈએ, જ્યારે તપાસને વિશ્વસનીયતા આપવા અને તેમાં વિશ્વાસ પ્રસ્થાપિત કરવા તે આવશ્યક બને, અથવા જ્યાં ઘટનાની રાષ્ટ્રીય અને આંતરરાષ્ટ્રીય અસર હોઈ શકે, અથવા જ્યાં સંપૂર્ણ ન્યાય કરવા અને મૂળભૂત અધિકારોનો અમલ કરાવવા માટે એવો આદેશ આવશ્યક બને. (ભારપૂર્વક ઉલ્લેખિત)

૬૧. ભારતી તામાંગ (ઉપરોક્ત) ના મામલે, ડી નોવો તપાસની માંગણી સાથે સંબંધિત હકીકતો કંઈક અંશે સમાન તથ્યપરિસ્થિતિ દર્શાવે છે. અપીલકર્તાની પતિ, એક રાજકીય પક્ષના અધ્યક્ષ, વિરોધી પક્ષના સમર્થકો દ્વારા, જાહેર નજરે તથા પોલીસ અને સુરક્ષા કર્મચારીઓની હાજરીમાં, નિર્દયતાપૂર્વક હત્યા કરવામાં આવ્યા હતા. આ ઘટનાસ્પદ ઘટનાની તપાસ પૂર્ણ કરવામાં આવી હતી. એવો આક્ષેપ કરીને કે શરૂઆતમાં રાજ્ય પોલીસ

દ્વારા અને ત્યારબાદ સી.આઈ.ડી. તથા સી.બી.આઈ. દ્વારા કરાયેલ તપાસ ખામીયુક્ત હતી, ડી નોવો તપાસ માટે પ્રાર્થના કરવામાં આવી હતી. ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા સત્ય દબાવવાના પ્રયાસોના આક્ષેપો કરવામાં આવ્યા હતા, તે હકીકત હોવા છતાં કે હુમલાખોરોની ઓળખ કરવામાં આવી હતી અને તેમના નામ એફ.આઈ.આર. માં દર્શાવવામાં આવ્યા હતા અને આ ઘટના ઊંડા મૂળ ધરાવતી સાજિશના અમલીકરણરૂપ હતી તથા તે પહેલાંથી આપવામાં આવેલી ધમકીઓથી પૂર્વવર્તી હતી. સી.બી.આઈ. એ તેના રજૂઆતોમાં, અન્ય બાબતો સાથે, શહેરમાં પ્રવર્તમાન કાયદો અને વ્યવસ્થાની પરિસ્થિતિ; મોટાભાગના આરોપીઓ ફરાર હોવા; તેના બાતમીદારોની હત્યા; વિસ્તારમાં ભયનું વાતાવરણ; તથા તેના પરિણામે સ્થાનિક જનતાની મદદના અભાવને તેની તપાસમાં અવરોધરૂપ કારણો તરીકે દર્શાવ્યા હતા.

૬૨. અપીલકર્તા તરફથી કેસના વિલંબિત ફરિયાદ પક્ષનો આક્ષેપ તથા મુખ્ય આરોપીઓ શહેરમાં ધરપકડથી બચતાં મુક્ત અને ખુલ્લેઆમ અવરજવર કરતા હતા એવો આક્ષેપ પણ કરવામાં આવ્યો હતો. પતિના અવસાન પછી અપીલકર્તા એ રાજકીય લાભ માટે રિટ કાર્યવાહી શરૂ કરી હતી એવી પક્ષકાર તરીકે જોડાયેલા આરોપીઓની દલીલ નામંજૂર કરવામાં આવી હતી. સંહિતાની કલમ ૩૧૯ના આધારે તેમનો આ તર્ક કે નીચલી અદાલતમાં કાર્યવાહી દરમિયાન, પૂરતા પુરાવા ઉપલબ્ધ થાય તો, જે કોઈ વ્યક્તિ આરોપી ન હોય તેને પણ મુદ્દામાલ તરીકે ચલાવવાનો આદેશ આપી શકાય, તે પણ નકારી દેવામાં આવ્યો હતો. ન્યાયના ભંગને અટકાવવા માટે

સંપૂર્ણ અને મહત્વપૂર્ણ તથ્યો બહાર આવે તે હેતુસર તપાસમાં રહેલી ખામીઓ અને ચૂકાઓનું નિવારણ કરીને નિષ્પક્ષ તપાસ સુનિશ્ચિત કરવાના અદાલતના કત વ્ય અંગે ઝહીરા હબીબુલ્લા એચ. શેખ (ઉપરોક્ત) માં પ્રતિપાદિત સિદ્ધાંતોનું પુનરોચ્ચાર કરવામાં આવ્યું હતું. એવું નિષ્કર્ષ આપવામાં આવ્યું હતું કે જ્યારે અદાલતોને એવી અસાધારણ અથવા અપવાદરૂપ પરિસ્થિતિઓ જણાય કે જેના કારણે પુનઃતપાસ અનિવાર્ય બને, ત્યારે આવી સ્થિતિમાં દિ નવો તપાસનો પણ આદેશ આપી શકાય. તપાસ અથવા ફરિયાદ પક્ષમાં સ્પષ્ટ ખામી હોય તેવા પ્રસંગે અદાલતોએ કાયદાના માળખામાં રહી તેને યોગ્ય રીતે કડક હાથે હલ કરવી જોઈએ એવો નિર્ણય આપતાં, એ બાબત ઉપર પણ ભાર મૂકવામાં આવ્યો હતો કે યોગ્ય કેસોમાં, આરોપપત્ર દાખલ થઈ ગયું હોય તોય, કેસના તથ્યોને ધ્યાનમાં રાખીને સંપૂર્ણ ન્યાય કરવા માટે વડી અદાલત તેમજ આ અદાલત માટે તપાસ સી.બી.આઈ. અથવા અન્ય કોઈ એજન્સીને સોંપવાનો અથવા દિ નવો તપાસનો નિર્દેશ આપવાનો અધિકાર ખુલ્લો રહે છે.

૬૩. ઘટનાસંબંધિત કેટલીક વાતચીતોના અમુક પ્રતિલિપિઓ, જેને સી.બી.આઈ. દ્વારા અવરોધવામાં આવી હતી, તપાસના ભાગરૂપે વિજ્ઞાનલક્ષી પરીક્ષણ સંસ્થા દ્વારા વિશ્લેષણ માટે બાકી હોવાનું નોંધતા, આ અદાલતે અંતે, સંબંધિત જિલ્લાના પ્રાદેશિક અધિકારક્ષેત્રની બહાર કેસનું સ્થાનાંતરણ કર્યું અને નિર્દેશ આપ્યો કે તપાસ, નામોદ્દેશિત તેના સંયુક્ત નિયામકની દેખરેખ હેઠળ, સી.બી.આઈ. દ્વારા હાથ ધરવામાં આવિરુદ્ધ

એવો આદેશ કરવામાં આવ્યો કે સી.બી.આઈ. કોઈ કસર બાકી રાખ્યા વિના તમામ આવશ્યક પુરાવા એકત્રિત થવાની ખાતરી કરશે, જેથી ગુનામાં સંકળાયેલા તમામ આરોપીઓને કાનૂન મુજબ નિવારવા માટે તેમના વિરુદ્ધ વિચારણા ચલાવી શકાય. તે દરમિયાન જે વિચારણા શરૂ થઈ ગઈ હતી, તેને સી.બી.આઈ. દ્વારા વધુ તપાસ પૂર્ણ થાય અને આદેશ મુજબ સ્થાનાંતરિત અદાલત સમક્ષ અહેવાલ રજૂ થાય ત્યાં સુધી સ્થગિત રાખવામાં આવી હતી. આ નિર્દેશો જારી કરતાં આ અદાલતે માત્ર એટલું જ નહીં કે ફોજદારી અભિયોજન અસરકારક રીતે હાથ ધરાય અને ગુનાના કર્તાઓને યોગ્ય કાનૂની અદાલત દ્વારા યથાયોગ્ય દંડિત કરવામાં આવે તે સુનિશ્ચિત કરવા અદાલતની ફરજ સાથે સંકળાયેલી આવશ્યકતાઓનું પુનઃપરિચિંતન કર્યું, પરંતુ તેણે કેસના કેટલાક તથ્યાત્મક લક્ષણો પણ નોંધ્યાં, તે આ મુજબ છે;

મૃતક પોતાના અવસાન સમયે એક રાજકીય પક્ષના અધ્યક્ષ હતા.

તેના પક્ષ અને બીજા એક પક્ષ વચ્ચે ઊંડી મૂળવાળી દુશ્મની હતી.

મૃતકે ઘટનાની તારીખે પોતાની પક્ષની બેઠક આયોજિત કરી હતી.

પોલીસ કર્મચારી ઘટનાસ્થળે હાજર હતા. હાજર હોવા છતાં, તેના અંગેનો કોઈ અહેવાલ ત્યારબાદ તરત જ નોંધવામાં આવ્યો નહોતો.

માધ્યમો દ્વારા ઘટનાનું વ્યાપક આવરણ.

કેટલાક આરોપી વ્યક્તિઓ તથા પ્રતિસ્પર્ધી રાજકીય પક્ષના પદાધિકારીઓની આંતરક્ષેપિત વાતચીતોના પ્રતિલેખોની ઉપલબ્ધતા.

૬૪. બાબુભાઈ (ઉપરોક્ત) મામલે આ અદાલતે સંહિતાની કલમ ૧૭૩(૮) ના વ્યાપની તપાસ કરતી વખતે, મનુ શર્મા વિરુદ્ધ રાજ્ય (એનસિટી ઓફ દિલ્હી), (૨૦૧૦) ૬ એસસીસી ૧ માં કરેલી પોતાની નોંધોનું સ્મરણ કરાવ્યું હતું કે, તપાસ એજન્સીની જ નહીં પરંતુ અદાલતોની પણ એ જવાબદારી છે કે તપાસ નિષ્પક્ષ રહે અને કાયદા મુજબ સિવાય કોઈ પણ રીતે વ્યક્તિની સ્વતંત્રતાને આંચ ન પહોંચે તે સુનિશ્ચિત કરવામાં આવિરુદ્ધ તેણે ભારપૂર્વક જણાવ્યું હતું કે ફોજદારી કાયદાનો સમાન રીતે અમલપાત્ર સિદ્ધાંત એ છે કે તપાસ એજન્સી પર ઉચ્ચ જવાબદારી છે કે તે દૂષિત અને અન્યાયી રીતે તપાસ ન કરે અને આવી પ્રક્રિયા પ્રથમદષ્ટિએ પક્ષપાતી માનસિકતાનું સૂચક ન હોવી જોઈએ અને સમાજમાં તેની સ્થિતિ અને પ્રભાવને અવગણીને દોષિતને કાયદા સમક્ષ લાવવા માટે દરેક પ્રયત્ન થવો જોઈએ, કારણ કે કાયદાથી ઉપર કોઈ નથી. તેમાં પ્રતિપાદિત કરવામાં આવ્યું હતું કે સંહિતાની કલમ ૧૭૩(૮) હેઠળ પ્રયોગમાં લેવાયેલ “સામાન્ય રીતે” શબ્દ એ દર્શાવે છે કે જો તપાસ અન્યાયી હોય અને જાનીજોઈને અધૂરી રાખવામાં આવી હોય અને તે કોઈ પક્ષને મદદ કરવાનો હેતુ રાખીને કરવામાં આવી હોય, તો અદાલત સામાન્ય રીતે વધુ તપાસ માટે આદેશ આપી શકે, પુનઃતપાસ માટે નહીં. જોકે, તેના અનુસંધાને ઉમેરવામાં આવ્યું હતું કે અસાધારણ પરિસ્થિતિઓમાં, ફોજદારી ન્યાયના ભંગને અટકાવવા માટે અને જો તે આવશ્યક માનવામાં આવે, તો અદાલત નવેસરથી તપાસ માટે પણ આદેશ આપી શકે. વધુમાં નોંધવામાં આવ્યું હતું કે જો તપાસ નિષ્પક્ષ રીતે કરવામાં આવી ન હોય, તો

તેના પરિણામે રજૂ થયેલ આરોપપત્ર અમાન્ય ગણાશે. તેમજ એમ પણ ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે આવી તપાસ અંતે ફોજદારી ન્યાયના ભંગનું પૂર્વચિહ્ન સાબિત થશે અને એવી પરિસ્થિતિમાં અદાલતને અનુમાન કે કલ્પના પર રહેવું પડશે, કારણ કે સંપૂર્ણ સત્ય તેની સમક્ષ આવનાર નથી. એવું પણ ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે નિષ્પક્ષ તપાસ ભારતના સંવિધાનની કલમો ૨૦ અને ૨૧ હેઠળ આપેલ સંવિધાનિક હકોનો ભાગ છે અને તેથી તપાસ એજન્સીને દૂષિત અથવા પક્ષપાતી રીતે તપાસ કરવાની પરવાનગી આપી શકાતી નથી. આ બાબત પર ભાર મૂકવામાં આવ્યો હતો કે જ્યાં અદાલતનું હસ્તક્ષેપ ન કરવું અંતે ન્યાયના વિફળ થવામાં પરિણામશે, ત્યાં અદાલતે હસ્તક્ષેપ કરવો જ જોઈએ અને ન્યાયના હિતમાં તાજી તપાસ કરવા માટે સ્વતંત્ર એજન્સીની પસંદગી કરવી જોઈએ.

કપ. રુબાબુદ્દીન શેખ (ઉપરોક્ત) મામલામાં પણ, ભલે રાજ્ય પોલીસ દ્વારા અરજદારના ભાઈની બનાવટી અથડામણમાં થયેલી કથિત હત્યા અને તેની ભાભીના ગાયબ થવાના બનાવ અંગે, જેમાં અન્ય બાબતો સાથે રાજ્ય પોલીસની આતંકવાદ વિરોધી દળની સંડોવણી કથિત હતી, આઠ જેટલા કાર્યવાહી અહેવાલો રજૂ કરવામાં આવ્યા હતા, તેમ છતાં ભારતના મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિને સંબોધીને સી.બી.આઈ. દ્વારા તપાસ કરવાનો દિશાનિર્દેશ માંગતા પત્રના આધારે કાર્યવાહી આરંભવામાં આવી હતી. માંગવામાં આવેલા મુજબ તપાસના હસ્તાંતરણની માન્યતા છે કે નહીં તે અંગે રજૂ કરાયેલ પરસ્પરવિરોધી દલીલોને ધ્યાનમાં રાખીને, આ અદાલતે પોતાના દ્વારા

આપવામાં આવેલા નિર્ણયોનું સવિસ્તર પરીક્ષણ કરીને આ દલીલ નકારી હતી કે આરોપપત્ર રજૂ થયા પછી અદાલતને કોઈપણ પરિસ્થિતિમાં સી.બી.આઈ. જેવી સ્વતંત્ર સંસ્થાને તપાસ સોંપવાનો અધિકાર રહેતો નથી. મુદ્દા અંગેના બે સમૂહના અધિકૃત નિર્ણયો દ્વારા દર્શાવાયેલા માપદંડોને ધ્યાનમાં રાખીને એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે, તથાપિ, યોગ્ય કેસમાં એવો માર્ગ અપનાવી શકાય જ્યાં તે સંબંધિત હકીકતો દર્શાવે કે યોગ્ય તપાસનો અભાવ હતો અને હકીકતી વિસંગતીઓના આધારે તેવા નિષ્કર્ષને સમર્થન આપતી તપાસમાં દૂષિતતા હતી. સંદર્ભિત હકીકતોમાં આક્ષેપો સ્થાનિક પોલીસ કર્મચારીઓ વિરુદ્ધ નિર્દેશિત હતા અને જેમાં રાજ્યના ઉચ્ચ પોલીસ અધિકારીઓને પણ આરોપી બનાવવામાં આવ્યા હતા, તે બાબતે પણ આ નિર્ધારણમાં પ્રભાવ પેદા કર્યો હતો. ગુડાલુરે એમ.જે. ચેરિયન (ઉપરોક્ત) માં તેવાયેલ દૃષ્ટિકોણ કે સામાન્ય રીતે, પોલીસ દ્વારા તપાસ પૂર્ણ થયા પછી અને આરોપપત્ર અદાલતમાં રજૂ થયા પછી, સી.બી.આઈ. જેવી વિશિષ્ટ સંસ્થાને તે જ તપાસ સોંપીને ફરીથી શરૂ કરવી યોગ્ય નથી, છતાં, પક્ષકારો વચ્ચે ન્યાય કરવા અને જનમાનસમાં વિશ્વાસ સ્થાપિત કરવા માટે, નિર્ધારિત પરિસ્થિતિમાં તે જરૂરી બની શકે છે, તે દૃષ્ટિકોણને મંજૂરીપૂર્વક નોંધવામાં આવ્યો હતો. આ રીતે તપાસ સી.બી.આઈ.ને હસ્તાંતર કરવાની મંજૂરી આપવા પાછળનું અગ્રગણ્ય આવશ્યક કારણ ન્યાયના હિતને પ્રોત્સાહન આપવું અને પીડિતો તેમજ જનતા બંનેના મનમાં વિશ્વાસ સ્થાપિત કરવું છે, તે સ્વીકારવામાં આવ્યું હતું.

૬૬. હુસૈનઆરા ખાતૂન (પૂર્વોક્ત), એ. આર. અંતુલાય (પૂર્વોક્ત), પી. રામચંદ્ર રાવ (પૂર્વોક્ત), વકીલ પ્રસાદ (પૂર્વોક્ત), સંપત લાલ (પૂર્વોક્ત), બાબુભાઈ (પૂર્વોક્ત) તથા કોમન કોઝ (પૂર્વોક્ત) માં કરાયેલા અભિપ્રાયોનો આશરો પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૪ અને ૫ તરફથી ભારતના સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૨૧ હેઠળ જીવનના મૂળભૂત અધિકારરૂપે સુનિશ્ચિત કરાયેલા ઝડપી વિચારણાની માંગને ઉજાગર કરવા માટે લેવામાં આવ્યો છે. ઝડપી વિચારણા ફોજદારી ન્યાયનું મૂળ તત્વ છે અને તેમાં થતો કોઈપણ વિલંબ તેના ઈનકાર સમાન બને છે, એ બાબત પર ભાર મૂકતાં તેમાં એવું પ્રતિપાદિત કરવામાં આવ્યું છે કે જે પ્રક્રિયા ઝડપી વિચારણાની ખાતરી આપતી નથી તેને વાજબી, નિષ્પક્ષ અથવા ન્યાયસંગત ગણાવી શકાતી નથી અને તેવી પ્રક્રિયા આ અતિમૂલ્યવાન સંવિધાનિક વચનના પ્રતિકૂળ જાય છે. ઝડપી વિચારણાનો અધિકાર તપાસ, પૂછપરછ, વિચારણા, અપીલ, પુનરીક્ષણ અને પુનર્વિચારણા એમ તમામ તબક્કાઓને આવરી લે છે, એવી નોંધ લેતાં છતાં, પી. રામચંદ્ર રાવ (પૂર્વોક્ત) માં એ પણ નોંધવામાં આવ્યું હતું કે ઝડપી વિચારણા સંબંધિત કોઈ માર્ગદર્શિકા કઠોર નિયમો અથવા બંધબેસતી એક્સરખી સૂત્રરૂપ પદ્ધતિ તરીકે લાગુ કરવાની મનશા રાખવામાં આવી શકે નહીં અને તેનો અમલ દરેક કેસની હકીકતી પરિસ્થિતિ પર આધારિત રહેશે, જેનો અગાઉથી અંદાજ લગાવવો મુશ્કેલ છે, એટલું જ નહીં કે કોઈ સામાન્યકરણ પણ કરી શકાય તેમ નથી. સંપત લાલ (પૂર્વોક્ત) માં પણ એવું સ્પષ્ટ કરવામાં આવ્યું હતું કે ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની સંબંધિત

જોગવાઈઓમાં નિર્ધારિત પ્રક્રિયા હોવા છતાં, કોઈ નિર્ધારિત કેસમાં જો અદાલતને સંતોષ થાય કે કાનૂની એજન્સીએ અસરકારક રીતે કાર્ય કર્યું નથી અથવા પરિસ્થિતિઓ એવી છે કે જેમાં વાજબી રીતે એવું અનુમાન કે નિષ્કર્ષ કાઢી શકાય કે તે તપાસ નિષ્પક્ષતા અને પક્ષપાતરહિત રીતે ચલાવવા સક્ષમ ન હોઈ શકે, તો અદાલત તે પ્રક્રિયાને પૂરક બનાવવાનું વાજબી રીતે વિચારવા પાત્ર છે.

૬૭. બિહાર રાજ્ય અને અન્ય વિરુદ્ધ જે.એ.સી. સલ્ડાન્હા અને અન્ય (૧૯૮૦) ૧ એસ.સી.સી. પપજ માં કરેલા પોતાના અવલોકનને સ્મરણ કરતાં કે ગુનાનો સંજ્ઞાન અદાલત દ્વારા લેવાયા પછી, સંહિતાની કલમ ૧૭૩(૮) માં સમાવાયેલ જોગવાઈના આધીન, તપાસરૂપ પોલીસ કાર્યનો અંત આવે છે અને તે પછી ન્યાયપાલિકાનું નિર્ણયાત્મક કાર્ય પ્રારંભ પામે છે, અને આ રીતે ગુનાખોરીની શોધખોળ અને નિર્ણયપ્રક્રિયાના સુસ્પષ્ટપણે રેખાંકિત કાર્યોનું નિર્ધારણ કરતાં, આ અદાલતે તેવું પણ માન્ય રાખ્યું હતું કે જો અદાલતને સંતોષ થાય કે કાયદાની આવશ્યકતાઓનું પાલન થતું નથી અને તપાસ યોગ્ય રીતે અથવા જરૂરી ઝડપ અને તત્પરતાથી કરવામાં આવતી નથી, તો તપાસ એજન્સીને દિશાનિર્દેશ આપવા માટે અવશેષ અધિકારક્ષેત્ર અસ્તિત્વમાં રહે છે. બાબુભાઈ (ઉપરોક્ત) માં પુનરોચ્ચાર કરવામાં આવ્યો હતો કે અતિઅપવાદરૂપ પરિસ્થિતિઓમાં, ફોજદારી ન્યાયના ભંગને અટકાવવા માટે, જો અદાલતને સંતોષ થાય કે હસ્તક્ષેપ ન કરવાથી અંતે ન્યાયની નિષ્ફળતા સર્જાશે, તો અદાલત નવેસરથી તપાસ કરવાનો આદેશ

આપી શકે. આવી પરિસ્થિતિમાં, નવી તપાસ હાથ ધરવા માટે સ્વતંત્ર એજન્સીને તપાસ સોંપવી યોગ્ય રીતે ન્યાયસંગત ઠરી શકે. માત્ર નિષ્પક્ષ વિચારણા જ નહીં, પરંતુ નિષ્પક્ષ તપાસ પણ ભારતના બંધારણની કલમો ૨૦ અને ૨૧ હેઠળ ખાતરી અપાયેલા બંધારણીય અધિકારોનો એક ભાગ છે અને તેથી તપાસ નિષ્પક્ષ, પારદર્શક અને ન્યાયસંગત હોવી જોઈએ, તે બાબત પર ફરી ભાર મૂકવામાં આવ્યો હતો. સંહિતાની કલમ ૧૭૩(૮) માં વપરાયેલ “સામાન્ય રીતે” શબ્દપ્રયોગનો ફરી ઉલ્લેખ કરીને એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે તેમ છતાં અતિઅપવાદરૂપ પરિસ્થિતિઓમાં, ફોજદારી ન્યાયના ભંગને અટકાવવા માટે, અદાલત હજી પણ નવેસરથી તપાસ કરવાનો આદેશ આપી શકે. ઉપરોક્ત પ્રતિપાદનો આ તમામ નિર્ણયોમાં આશ્ચર્યજનક રીતે સમાન હોવાથી, તે તેમની રચના અને વિષયવસ્તુમાં વ્યાપ્ત છે અને તેથી દરેકના વ્યક્તિગત તથ્યોનું વિસ્તૃત વર્ણન ટાળવામાં આવ્યું છે.

૬૮. ભારતના બંધારણની કલમો ૩૨ અને ૨૨૬ હેઠળના બંધારણીય અદાલતોના સીઆઈબીઆઈને તપાસ હાથ ધરવા માટે દિશાનિર્દેશ જારી કરવાની અસાધારણ સત્તાનો ઉપયોગ અત્યંત સાવચેતીપૂર્વક થવો જોઈએ, તે બાબતનું અહીં ઉપર ઉલ્લેખિત કમિટી ફોર પ્રોટેક્શન ઓફ ડેમોક્રેટિક રાઈટ્સ (ઉપરોક્ત) કેસમાં રેખાંકન કરવામાં આવ્યું હતું. આ સંબંધમાં, જો કે કોઈ કઠોર અને અચલ માર્ગદર્શિકા નક્કી કરી શકાય તેમ નથી, તેમ છતાં આ બાબત ઉપર ભાર મૂકવામાં આવ્યો હતો કે એવો આદેશ નિયમિત રીતે અથવા માત્ર એટલા માટે આપી શકાતો નથી કે પક્ષકારએ સ્થાનિક પોલીસ વિરુદ્ધ

કેટલીક આક્ષેપો કર્યા છે, અને તે માત્ર અપવાદરૂપ પરિસ્થિતિઓમાં જ ઉપયોગમાં લઈ શકાય છે, જ્યાં તપાસને વિશ્વસનીયતા પ્રદાન કરવા અને વિશ્વાસ સ્થાપિત કરવા આવશ્યક બનતું હોય અથવા જ્યાં ઘટનાના રાષ્ટ્રીય તથા આંતરરાષ્ટ્રીય પ્રભાવો હોઈ શકે અથવા જ્યાં સંપૂર્ણ ન્યાય કરવા તથા મૂળભૂત હકોના અમલીકરણ માટે એવો આદેશ આવશ્યક હોઈ શકે.

૬૯. કાશ્મેરી દેવી (ઉપરોક્ત) મામલે, પ્રચલિત હકીકતો અને પરિસ્થિતિઓમાં એ બાબતે સંતોષ પામી કે સંડોવાયેલા હત્યાના ગુનાને આચરનાર હોવાનું આક્ષેપિત પોલીસના દોષિત અધિકારીઓને બચાવવા અને ઢાંકવા માટે પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો હતો, આ અદાલતે સંબંધિત મેજિસ્ટ્રેટને, જેના સમક્ષ આરોપપત્ર રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું, સંહિતાની કલમ ૧૭૩(૮) હેઠળ પોતાની સત્તાનો ઉપયોગ કરીને સી.બી.આઈ.ને કેસની યોગ્ય અને સઘન તપાસ કરવાનો તેમજ કાયદા અનુસાર વધારાનું આરોપપત્ર રજૂ કરવાનો નિર્દેશ આપવા આદેશ કર્યો હતો.

૭૦. ગોડાલુરે એમ.જે. ચેરિયન (ઉપરોક્ત) મામલામાં, ભારતના બંધારણની કલમ ૩૨ હેઠળ જાહેર હિતમાં રજૂ કરાયેલી અરજીમાં, આ અદાલતે આરોપપત્ર પહેલેથી જ રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું તે હકીકતનો નોંધ લઈ, સંબંધિત ગુનાની બાબતમાં સી.બી.આઈ.ને વધુ તપાસ કરવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો. આ નિષ્કર્ષ નોંધતી વખતે, આ અદાલતે એ હકીકતનો પણ નોંધ લીધો હતો કે દુર્ઘટનાની શિકાર બનેલી સાધ્વીઓ ગુનેગારોની ઓળખ કરવા આગળ આવી નહોતી અને અરજદારોના આક્ષેપ મુજબ પોલીસે આરોપી તરીકે ઉભા કરેલા

ચાર વ્યક્તિઓ વાસ્તવિક ગુનેગાર નહોતા અને પીડિતાઓને તેમને જ એવા તરીકે સ્વીકારવા કહેવામાં આવી રહ્યું હતું. જારી કરાયેલા આ નિર્દેશ માટે સર્વોપરી વિચારણા પક્ષકારો વચ્ચે ન્યાય સુનિશ્ચિત કરવાની અને જનમાનસમાં વિશ્વાસ સ્થાપિત કરવાની હતી. પંજાબ અને હરિયાણા વડી અદાલત બાર એસોસિએશન (ઉપરોક્ત) મામલામાં પણ એ જ અનિવાર્ય પરિબળે આ અદાલતને સી.બી.આઈ. દ્વારા નવી તપાસ માટે સમાન નિર્દેશ જારી કરવા પ્રેરિત કર્યું હતું. અહીં પણ અન્યથા તપાસ પૂર્ણ થઈ ગઈ હતી અને આરોપપત્ર રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું.

૭૧. આ અદાલતે આ સિદ્ધાંત પર વિચાર કરતાં કે એકવાર આરોપપત્ર દાખલ થઈ જાય, ત્યારબાદ પ્રકરણના ગુણદોષ પર કાયદા અનુસાર કાર્યવાહી કરવી તે વિશેષરૂપે સક્ષમ અદાલતના કાર્યક્ષેત્રમાં આવે છે અને તપાસ પરનું નિરીક્ષણ દરેક બાબતમાં સમાપ્ત થઈ જાય છે, ખાસ કરીને કે.વિરુદ્ધ રાજેન્દ્રન (ઉપરોક્ત) કેસમાં, ઉપર દર્શાવેલ પ્રતિપાદનોના પુનરોચ્ચારરૂપે એવું નિર્ધારિત કર્યું હતું કે સામાન્ય રીતે સ્થિતિ એવી જ હોય છે, તેમ છતાં પક્ષકારો વચ્ચે ન્યાય કરવા અને જનમાનસમાં વિશ્વાસ સ્થાપિત કરવા માટે, દુર્લભ અને અપવાદરૂપ કેસોમાં, નિષ્પક્ષ, પ્રામાણિક અને સંપૂર્ણ તપાસ સુનિશ્ચિત કરવા હેતુથી, ઉપલબ્ધ પોતાના બંધારણીય અધિકારનો આશ્રય લઈને તપાસનું હસ્તાંતરણ કરવાનો અધિકાર ઉપયોગમાં લઈ શકાય છે.

૭૨. કાયદા મુજબ સામાન્ય તપાસ એજન્સી દ્વારા આરોપપત્ર દાખલ કરવામાં આવ્યું હોય તો પણ, નિષ્પક્ષ એજન્સી જેવી કે સી.બી.આઈ.ને તપાસ

સોંપવા અંગેનો, પૂર્ણ પ્રતિબંધ ન હોવાનો, ન્યાયપ્રદાનની વ્યવસ્થામાં પીડિત(ઓ) તેમજ સર્વસામાન્ય જનતાનો વિશ્વાસ મજબૂત કરવા અને ન્યાયસંગત, નિષ્ઠાપૂર્વકની તથા સંપૂર્ણ તપાસ સુનિશ્ચિત કરવા માટે, અપવાદરૂપ તથ્યપરિસ્થિતિમાં આવી પહેલ જરૂરી હોય ત્યારે, પૂર્વનિર્ણયો દ્વારા સ્થાપિત નિર્દેશ નિર્વિવાદપણે અડગ છે અને સમયથી પવિત્ર માન્યતા પામેલો છે. તેમ છતાં, આવી કાર્યવાહી કોઈ રીતે રોજબરોજની અથવા નિયમિત બાબત બની શકે નહિ; પરંતુ ભય કે પક્ષપાત વિના, સર્વેને સમાન રીતે વર્તીને, સ્વતંત્ર અને નિષ્કલંક ન્યાયપ્રદાનની વ્યવસ્થા સુનિશ્ચિત કરવાની હિતાવહ હેતુસિદ્ધિ માટે તેને મૂળભૂત રીતે અપનાવવી આવશ્યક છે.

૭૩. સી.બી.આઈ. તરફથી અવલંબિત નિર્ણયોમાં પણ, આ અદાલતે કે. સરવનન કરુપ્પાસામી અને સુદીપ લેંકા, (પૂર્વોક્ત), કેસોમાં તપાસમાં વિશ્વસનીયતા અને ભરોસાની પ્રાધાન્યતા આધારિત ઉપરોક્ત સિદ્ધાંતોનું તેમજ ઉચ્ચ જાહેર હિત અને કાનૂનના શાસનની સર્વોચ્ચતા ની કસોટી પર નિર્ધારિત સંપૂર્ણ ન્યાય તથા મૂળભૂત અધિકારોના અમલીકરણની આવશ્યકતાનું પુનર્વર્ણન કર્યું હતું.

૭૪. સ્થાનિક/રાજ્ય પોલીસ દ્વારા ફોજદારી ગુનાની તપાસ બાકી હોય કે પૂર્ણ થઈ ગઈ હોય અને તેનાથી ઉત્પન્ન થયેલ વિચારણા બાકી હોય કે ન હોય, તેવી પરવા કર્યા વગર, સીબીઆઈ જેવી સ્વતંત્ર તપાસ એજન્સીને વધુ તપાસ અથવા પુનઃતપાસ સોંપવા બાબતે આવશ્યકતા અને ન્યાયસંગતતા સંબંધિત ન્યાયિક રીતે પ્રતિપાદિત સિદ્ધાંતો વર્ષો દરમિયાન સુદૃઢ બન્યા છે;

જોકે, તેમની લાગુ પડતાશ સંકળાયેલ હકીકતી પરિસ્થિતિઓ તેમજ પક્ષકારોને સજાગ, સંવેદનશીલ અને સમદષ્ટિપૂર્ણ ન્યાય આપવાની આવશ્યકતા પર નિર્ભર રહે છે.

૭૫. જોકે ઉદ્દેખિત નિર્ણયોના વ્યાપક સંદર્ભો ઉપરથી પુનરુક્તિસરખા જણાય છે, છતાં તેઓ નિશ્ચિતપણે આ મુદ્દા વિષે કરવામાં આવેલા નિરૂપણો અને સિદ્ધાંતપ્રકાશનોમાં રહેલી ધારણાત્મક સાતત્યતાને પ્રમાણિત કરે છે, જેમાં ન્યાયના હિતને સ્વીકારવામાં આવનાર માર્ગના અંતિમ નિર્ધારક તરીકે ઉજાગર કરવામાં આવ્યું છે.

૭૬. "ઝડપી વિચારણા", ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૧ માં પ્રતિષ્ઠિત જીવનના મૂળભૂત અધિકારનું સારતત્ત્વ હોવા છતાં, "ન્યાયસંગત વિચારણા" ની સંકલ્પનામાં તેની સહગામી સમકક્ષતા છે; અને બંને ન્યાયનિર્ણય પ્રક્રિયાના અવિભાજ્ય અંગો છે, જેથી અંતિમ નિવારક તરીકે કાયદાની અદાલત દ્વારા ન્યાયિક નિર્ણય સુધી પહોંચવામાં આવિરુદ્ધ ઝડપી વિચારણાના અધિકાર અને ન્યાયસંગત વિચારણા વચ્ચે ગુણાત્મક ફરક નિઃસંદેહ છે, એટલો કે ન્યાયસંગત વિચારણાની અનિવાર્યતા સામે તુલનામાં, માત્ર પૂર્વવર્તી અધિકારનો ઇનકાર પોતે જ આરોપી માટે હાનિકારક ગણાય એવો નહીં હોય. કારણ કે મૂળભૂત રીતે, ન્યાય માત્ર થવો જ જોઈએ એટલું નહીં, પરંતુ તે થયો હોય તેવું દેખાવું પણ આવશ્યક છે; તેથી રાજ્ય પોલીસ દ્વારા તપાસ થઈ હોવા છતાં, કોઈ નિષ્પક્ષ એજન્સી દ્વારા વધુ તપાસ અથવા પુનઃતપાસનો આદેશ આપવાનો અદાલતનો અવશિષ્ટ અધિકાર અનિવાર્ય

રીતે ત્યારે પ્રયોગમાં લેવો જોઈએ, જ્યારે તપાસનો કાર્યભાર સંભાળતી કાનૂની એજન્સી અસફળ જણાય અથવા તે પોતાના કાર્યો ન્યાયસંગત, અર્થપૂર્ણ અને ફળદાયી રીતે નિભાવવામાં સમર્થ નથી એવી ધારણા થાય અથવા તેવો અનુમાન ઉપજે. ન્યાયનો હિત સર્વોચ્ચ રહેવાનો હોવાથી, કાયદાની અદાલત પોતાને નિવૃત્ત અને લાચાર દર્શક તરીકે ઘટાડી શકે નહીં અને ખામીયુક્ત તપાસ સામે, દેખીતી રીતે અન્યાયી પૂર્વાનુમાનિત પરિણામો હોવા છતાં, પૂર્વનિર્ધારિત નિષ્કર્ષ નોંધવાની માત્ર ઔપચારિકતાઓ નમ્રતાપૂર્વક પૂર્ણ કરી શકે નહીં. એવો થાય તો ન્યાય પોતે જ બલિ બની જાય. યોગ્ય, ન્યાયસંગત, નિષ્પક્ષ અને અસરકારક તપાસના અભાવથી અદાલતનો વિશ્વાસ અને વિશ્વસનીયતા ક્ષીણ થાય છે તે અંગે અદાલતનું સંતોષ વધુ તપાસ અથવા પુનઃતપાસના આદેશ માટે પૂર્વશરત છે, તેમ છતાં આરોપપત્રની રજૂઆત માત્ર તે કારણે અથવા વિચારણાની લંબિત સ્થિતિ કોઈપણ રીતે પ્રતિબંધક અવરોધ બની શકતી નથી. સત્ય બહાર લાવવા અને પક્ષકારોને ન્યાય આપવા વધુ તપાસ અથવા પુનઃતપાસની આવશ્યકતા છે કે નહીં તે નક્કી કરવા, સંદર્ભિત તથ્યો અને અનુસંગી પરિસ્થિતિઓનું એકાગ્રતાપૂર્વક મૂલવણી અને વિશ્લેષણ કરવું આવશ્યક છે. કાયદાની અદાલતની મુખ્ય ચિંતા અને પ્રયત્ન સત્ય તથ્યોના આધારે ન્યાય સુનિશ્ચિત કરવાનો છે, અને તે તથ્યો પ્રતિબદ્ધ, દૃઢનિશ્ચયી અને સક્ષમ તપાસ એજન્સી દ્વારા બહાર લાવવામાં આવવા જોઈએ.

૭૭. જેમ દરેક સામાજિક વ્યવસ્થા કાનૂનના શાસનથી સંચાલિત થાય છે, તેમ ન્યાય વિતરણ પ્રણાલી વાસ્તવિક તથ્યોના આધારે અને કાયદા અનુસાર ન્યાયના પ્રશાસન કરવાની પોતાની પવિત્ર ભૂમિકાનું નિર્વહ કરતી વખતે કોઈપણ પ્રકારનો સમાધાન વહન કરી શકતી નથી. બંધારણ દ્વારા કલ્પાયેલ ન્યાય પ્રદાન કરતી સંસ્થાઓ પ્રત્યે સામાન્ય જનતાનો વિશ્વાસ અને ભરોસો જળવાઈ રહે અને સ્થિર બને તે માટે આ અનિવાર્ય છે.

૭૮. જેમ કે આ અદાલતે કમિટી ફોર પ્રોટેક્શન ઓફ ડેમોક્રેટિક રાઈટ (ઉપરોક્ત) કેસમાં સંક્ષિપ્ત રીતે સારાંશ આપ્યો છે, કોઈ કેસમાં તપાસ કરાવવા માટે સી.બી.આઈ.ને દિશાનિર્દેશ આપવાની બંધારણીય અદાલતોની અસાધારણ સત્તાનો ઉપયોગ મર્યાદિત રીતે, સાવચેતીપૂર્વક અને અપવાદરૂપ પરિસ્થિતિઓમાં જ કરવો જોઈએ, જ્યારે તપાસને વિશ્વસનીયતા પ્રદાન કરવા અને તેમાં વિશ્વાસ સ્થાપિત કરવા માટે તે જરૂરી હોય, અથવા જ્યાં ઘટનાના રાષ્ટ્રીય અથવા આંતરરાષ્ટ્રીય પરિણામો થઈ શકે, અથવા જ્યાં સંપૂર્ણ ન્યાય કરવા તથા મૂળભૂત અધિકારોના અમલીકરણ માટે એવો આદેશ જરૂરી બની શકે. અમારી સમજ મુજબ, આવા દરેક નિર્ધારક તત્વો પોતપોતાનાં આધારે પૂર્ણ અને સ્વતંત્ર છે અને આવી સત્તાના ઉપયોગને ન્યાયસંગત ઠેરવવા માટે પરસ્પર નિર્ભર નથી.

૭૯. નીચલી અદાલતી કાર્યવાહીનો વ્યાપ તપાસ, પૂછપરછ, વિચારણા, અપીલ અને પુનર્વિચારણા સુધી પ્રસરે છે, અર્થાત્ ગુનાની શોધખોળ અને તેના આધારે કરવામાં આવતી નિરાકરણ પ્રક્રિયા સહિતની સમસ્ત

તપાસણીની વ્યાપ્તિ તેમાં આવરી લેવાય છે. ન્યાયશાસ્ત્રીય દૃષ્ટિએ, ભારતના સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૨૧ હેઠળની ખાતરીમાં આરોપીના જીવન અને સ્વાતંત્ર્ય બંને સાથે પીડિત, તેના સગાસંબંધીઓ તથા વ્યાપક સમુદાયના હિતનો પણ સમાવેશ થાય છે અને તેથી હળવાશપૂર્વક એકને બીજાથી અલગ કરી શકાય તેમ નથી. ન્યાયિક રીતે સ્વીકારવામાં આવ્યું છે કે નિષ્પક્ષ વિચારણામાં ભારતના સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૨૦ અને ૨૧ દ્વારા અનુમોદિત નિષ્પક્ષ તપાસનો પણ સમાવેશ થાય છે. જોકે, ગુનાની શોધખોળ અને નિરાકરણ માટેની કાર્યવાહી વચ્ચે સ્પષ્ટપણે નિર્ધારિત સીમારેખાઓ અસ્તિત્વમાં છે, તેમ છતાં જો તપાસ અસરકારક, હેતુસભર, નિષ્પક્ષ અને ન્યાયસંગત ન હોય, તો ન્યાયનો ભંગ થતો અટકાવવા સત્યનો પર્દાફાશ થાય તે માટે, જરૂરી ગણાય તેવા પ્રસંગે, અદાલતો પર વધુ તપાસ અથવા પુનઃતપાસ કરવાનો આદેશ આપવાની ગૌરવપૂર્ણ ફરજ આવે છે. આવા વિષયમાં સમાન અને સર્વવ્યાપક રીતે લાગુ પડે તેવી કોઈ અકબંધ માર્ગદર્શિકાઓ અથવા કડક અને અચલ નિયમો નિર્ધારિત કરી શકાય તેમ નથી અને નિર્ણય સંલગ્ન હકીકતો અને પરિસ્થિતિઓને આધારીત હોવો જોઈએ, જેમાં પ્રભુત્વપૂર્વક ન્યાયના હિતના વિકાસનો આધાર રહેલો હોવો જોઈએ.

૮૦. કોઈપણ ફોજદારી ગુનો સમગ્ર સમાજ વિરુદ્ધનો ગુનો છે, જે રાજ્ય પર, માનવ અધિકારોના સંરક્ષક અને પ્રસારક તેમજ કાયદાના રક્ષક તરીકે, પોતાની પવિત્ર ભૂમિકા જવાબદારીપૂર્વક અને પ્રતિબદ્ધતાપૂર્વક નિભાવવાની

અત્યંત ભારૂપ જવાબદારી મૂકે છે, અને કોઈપણ ત્રુટિ બદલ કાયદાનું પાલન કરનાર નાગરિકસમુદાય પ્રત્યે તે હંમેશા જવાબદાર રહે છે. આગળની તપાસ અથવા પુનઃતપાસ કરવાનો નિર્દેશ આપવા અંગેની બંધારણીય અદાલતોની સત્તા, ન્યાયિક પુનર્વિલોકન કરવાની તેની અધિકારક્ષેત્રનો ગતિશીલ ઘટક છે, જે બંધારણની મૂળભૂત વિશેષતા છે; અને ચદ્દિપ આ સત્તાનો ઉપયોગ યોગ્ય કાળજી અને સાવચેતી સાથે તથા સ્વયં લાદેલ સંચમના માર્ગદર્શન હેઠળ કરવો આવશ્યક છે, તેમ છતાં તેની પૂર્ણતા અને વ્યાપકતાને કોઈપણ વિધાન દ્વારા ન તો નિર્બળ બનાવી શકાય અને ન તો મર્યાદિત કરી શકાય.

૮૧. ફોજદારી ન્યાયશાસ્ત્રમાં “નિષ્પક્ષ અને યોગ્ય તપાસ” આ અભિવ્યક્તિ અંગે આ અદાલતે વિનય ત્યાગી વિરુદ્ધ ઇર્શાદ અલી @ દીપક અને અન્ય (૨૦૧૩) ૫ એસીસી ૭૬૨ માં એવો નિર્ધાર કર્યો હતો કે તેમાં બે અનિવાર્ય તત્વોનો સમાવેશ થાય છે; પ્રથમ, તપાસ પૂર્વગ્રહરહિત, પ્રામાણિક, ન્યાયસંગત અને કાયદા અનુસાર હોવી જોઈએ અને દ્વિતીય, સમગ્ર ભાર સક્ષમ અધિકારક્ષેત્ર ધરાવતી અદાલત સમક્ષ કેસનું સત્ય બહાર લાવવા પર હોવો જોઈએ.

૮૨. તે પહેલાં, એ જ ભાવમાં, સમાજ પરિવર્તન સમુદાય અને અન્ય વિરુદ્ધ કર્ણાટક રાજ્ય અને અન્ય (૨૦૧૨) ૭ એસીસી ૪૦૭ માં એવો નિયમ નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યો હતો કે તપાસનો મૂળભૂત હેતુ કાયદા મુજબ ન્યાયસંગત અને યોગ્ય તપાસ કરીને સત્ય બહાર લાવવાનો અને દોષિતોને દંડિત કરવામાં આવે તે સુનિશ્ચિત કરવાનો છે. તેમાં વધુમાં ધારણ કરવામાં

આવ્યું હતું કે ફોજદારી ન્યાય-પ્રશાસનની પ્રતિવાદી પ્રણાલીમાં ન્યાયસંગત અને યોગ્ય તપાસ સુનિશ્ચિત કરવાની અદાલતની અધિકારિતા તપાસપ્રધાન પ્રણાલીની તુલનામાં ઉચ્ચ દરજ્જાની છે અને અદાલતે એવી સાવચેતી રાખવાની હોય છે કે હિતસંબંધિત અથવા પ્રભાવશાળી વ્યક્તિઓ તપાસને ભટકાવી અથવા કબજે કરીને ન્યાયસંગત તપાસને ગળેઘોટી ન શકે, જેના પરિણામે ગુનેગારો કાયદાની દંડાત્મક પ્રક્રિયાથી બચી જાય. એવો ઘોષિત કરવામાં આવ્યો હતો કે કોઈપણ ત્રુટિ અધિકારિતાની ભૂલમાં પરિણમે છે.

૮૩. પીડિતને ફોજદારી વિચારણાથી પરાયા વ્યક્તિ અથવા સંપૂર્ણ અજાણ્યા તરીકે વર્તન આપવું શક્ય નથી, તે બાબત આ અદાલતે રતિરામ અને અન્ય વિરુદ્ધ મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય (૨૦૧૨) ૪ એસીસી ૫૧૬ માં પુનરોચ્ચાર કરી હતી. તેમાં પ્રતિપાદિત કરવામાં આવ્યું હતું કે, સમયના પ્રવાહ સાથે ફોજદારી ન્યાયશાસ્ત્રે પીડિતવિદ્યા પર ભાર મૂક્યો છે, જે મૂળભૂત રીતે સામાજિક પરિપ્રેક્ષ્યમાં જોવામાં આવે ત્યારે અપરાધી તેમજ પીડિત—બંનેના દૃષ્ટિકોણથી વિચારણાની સમજ છે.

૮૪. આ અદાલતે નેશનલ હ્યુમન રાઈટ્સ કમિશન વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત એન્ડ અધર્સ (૨૦૦૯) ૬ એસસીસી ૭૬૭ માં નિર્વિવાદ રીતે જાહેર કર્યું હતું કે સત્યની શોધ, તપાસ અને સ્થાપના ન્યાયની અદાલતોના મુખ્ય હેતુઓ છે અને વાસ્તવમાં એ જ તેમના અસ્તિત્વનું મૂળ કારણ છે.

૮૫. સત્યનું સર્વોચ્ચ પ્રાધાન્ય ન્યાયની પાયારૂપ બનેલી ન્યાયિક પ્રક્રિયામાં માર્ગદર્શક તારક છે, એવો સિદ્ધાંત આ સર્વોચ્ચ અદાલતે મારિયા માર્ગરીટા

સિક્વેરા ફર્નાન્ડિસ અને અન્ય વિરુદ્ધ ઇરાસ્મો જેક ડી સિક્વેરા (મૃત) તેમના કાનૂની પ્રતિનિધિઓ મારફતે (૨૦૧૨) ૫ એપ્રિલ ૩૭૦ માં યોગ્ય રીતે પ્રતિપાદિત કર્યો હતો. તેમાં એવો નિર્ણય આપવામાં આવ્યો હતો કે સમગ્ર ન્યાયિક તંત્રનું સર્જન માત્ર વાસ્તવિક સત્યને ઓળખવા અને શોધી કાઢવા માટે જ કરવામાં આવ્યું છે અને તમામ સ્તરના ન્યાયમૂર્તિ શ્રીોએ તે સત્યની શોધની યાત્રામાં ગંભીરતાપૂર્વક પોતાને જોડવા પડે. સત્યની શોધ કાયદાનું આદેશ છે અને ખરેખર અદાલતોનું અનિવાર્ય કર્તવ્ય છે, તે બાબત પર ભાર મૂકતાં એવો અવલોકન કરવામાં આવ્યો હતો કે ન્યાયવ્યવસ્થા ત્યારે જ વિશ્વસનીયતા પ્રાપ્ત કરશે જ્યારે લોકોએ એ વિશ્વાસ પામશે કે ન્યાય સત્યના પાયો પર આધારિત છે. રિતેશ તિવારી અને અન્ય વિરુદ્ધ ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્ય અને અન્ય (૨૦૧૦) ૧૦ એપ્રિલ ૬૭૭ માં કરાયેલા આ ઉદ્ઘાટક અવલોકનને, કે પ્રત્યેક વિચારણા એક શોધયાત્રા છે જેમાં સત્ય જ શોધનો વિષય છે, અનુમોદન સાથે ઉલ્લેખ કરતાં, જોન્સ વિરુદ્ધ નેશનલ કોલ બોર્ડ (૧૯૫૭) ૨ ઓલ ઇઆર ૧૫૫ (સીએ) માં લોર્ડ કેનિંગે લખેલો નીચેનો અંશ તેની પુષ્ટિરૂપે ઉદ્ઘૃત કરવામાં આવ્યો હતો:

ન્યાયને અંધ તરીકે દર્શાવવું બહુ સારું લાગે, પરંતુ તેની આંખો પર પટ્ટી બાંધ્યા વિના તે વધુ સારું કાર્ય કરે છે. પક્ષપાત કે પૂર્વગ્રહ પ્રત્યે તો તે નિશ્ચિતપણે અંધ હોવી જોઈએ, પરંતુ સત્ય કઈ દિશામાં છે તે સ્પષ્ટપણે જોઈ શકે તેવી હોવી જોઈએ.

૮૬. વિનોદ કુમાર વિરુદ્ધ પંજાબ રાજ્ય, (૨૦૧૫) ૩ એસ.સી.સી. ૨૨૦ માં સર્વોચ્ચ અદાલતે કરેલી નીચેની ટિપ્પણીઓમાં, નિષ્પક્ષ વિચારણાના પરિપ્રેક્ષ્યમાં સંબંધિત અદાલતે હકીકતો પ્રત્યે અપનાવેલા અસંવેદનશીલ અભિગમ અંગેની વ્યથા અને અસ્વસ્થતાનો એક સ્વર પ્રતિધ્વનિત થાય છે, જે જાગૃત કરનાર ચેતવણીરૂપ છે:

દુઃખદ ઘટનાઓના અનુક્રમનું વર્ણન ન્યાયિક અંતરાત્માને આઘાત પહોંચાડે છે અને મનને એવો પ્રશ્ન ઉઠાવવાની દિશામાં દોરે છે કે: શું કોઈ પણ વિવેકસંપન્ન નીચલી અદાલતના ન્યાયમૂર્તી શ્રી માટે કાયદાકીય આદેશની અવગણના કરવી, "સમયની અનુભવાતી આવશ્યકતાઓ" ને માન્યતા ન આપવી અને ન્યાયની માંગ કરતી સમાજની સામૂહિક પોકાર પ્રત્યે અસંવેદનશીલ રહેવું, અથવા વિચારણાની કલ્પનાને અશોભનીય અને અકારણ દફનાવી દેવી, અને તે રીતે આ તત્ત્વને સંપૂર્ણપણે તજી દેવું કે સંસ્કારી અને સુવ્યવસ્થિત સમાજ કાનૂનના શાસન પર ફાલે-ફૂલે છે, જેમાં આરોપી તેમજ ફરિયાદ પક્ષ બંને માટે "નિષ્પક્ષ વિચારણા" નો સમાવેશ થાય છે, શું યોગ્ય ગણાય?

૮૭. નીચલી અદાલતે મુખ્યત્વે એક સાક્ષીની જિરહ માટે વારંવાર મુલતવી આપતાં કાર્યવાહી મોડું થવાની પરિસ્થિતિની પૃષ્ઠભૂમિમાં આ અવલોકનો કરવામાં આવ્યા હોવા છતાં, તેમાં વ્યક્ત કરાયેલ ચિંતા સર્વવ્યાપક પ્રાસંગિકતા ધરાવે છે અને જાગૃત ધ્યાન તેમજ ઉપચારાત્મક પ્રતિસાદની માંગ કરે છે. આ પ્રશ્ન વાસ્તવમાં કાયદાના શાસન પર આધારિત સમાજના

સુવ્યવસ્થિત અસ્તિત્વ અને આરોપી તેમજ ફરિયાદ પક્ષ માટેના "નિષ્પક્ષ ટ્રાયલ" વચ્ચેના અનિવાર્ય અંતરસંબંધમાંથી ઊભો થાય છે. ટ્રાયલ ચલાવતા સમયે અદાલતનું કર્તવ્ય એ છે કે તે કાયદાના આદેશ, કલ્પનાત્મક નિષ્પક્ષતા અને સર્વોપરી રીતે નોંધ પર લાવવામાં આવેલી સામગ્રીના આધારે સત્ય સુધી પહોંચવાના તેના પવિત્ર દાયિત્વથી સંરક્ષિત રહે, તે બાબતનું પુનરોચ્ચાર કરવામાં આવ્યું હતું.

૮૮. નાગરિકોના જીવન, સ્વતંત્રતા અને સંપત્તિના રક્ષણ માટેની પોલીસની ભૂમિકાનો ઉલ્લેખ કરતાં, જેમાં ગુનાઓની તપાસ તેની સર્વોપરી ફરજોમાંની એક છે, મનોહર લાલ શર્મા વિરુદ્ધ પ્રિન્સિપલ સેક્રેટરી અને અન્ય (૨૦૧૪) ૨ એસ.સી.સી. ૫૩૨ માં આ બાબત ઉપર ભાર મૂકવામાં આવ્યો હતો કે તપાસનો હેતુ અંતે સત્યની શોધ કરવાનો અને ગુનેગારને કાનૂની પકડમાં લાવવાનો છે. “ધ ડ્યૂ પ્રોસેસ ઓફ લો” ના તેમના નિરૂપણમાં લોર્ડ કેનિંગે કરેલા અવલોકનો, પ્રથમ ભારતીય પુનર્મુદ્રણ ૧૯૮૩, પાનું ૧૦૨, નો પાનું ૫૫૩ પર નીચે મુજબ ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો હતો:

અમારી સ્વતંત્રતાઓના સંરક્ષણમાં, પોલીસની અત્યંત મહત્વપૂર્ણ ભૂમિકા છે. સમાજને પોતાની રક્ષા માટે એવી સશક્ત, સુપ્રશિક્ષિત અને સુશિસ્તબદ્ધ પોલીસ દળની જરૂર છે, જેના પર તે વિશ્વાસ મૂકી શકે; અને એટલી પૂરતી સંખ્યામાં, કે તે ગુનો બનતા પહેલાં તેને અટકાવી શકે, અથવા જો તે બને, તો તેની શોધખોળ કરી આરોપીને ન્યાય સમક્ષ હાજર કરી શકે.

પોલીસે, નિસંદેહ, યોગ્ય રીતે વર્તવું જ જોઈએ. તેમણે યોગ્ય આચરણના નિયમોનું પાલન કરવું જ જોઈએ. તેમણે ધમકી કે લાલચ દ્વારા કબૂલાતો ઉઘરાવવી નહીં. તેમણે સત્તા વિના કોઈ વ્યક્તિના ઘરની તપાસ કરવી નહીં. તેમણે પરિસ્થિતિ જેટલો બળપ્રયોગ યોગ્ય ઠરાવે તેનાથી વધુ બળપ્રયોગ કરવો નહીં.

૮૯. ફોજદારી તપાસનો ઘોષિત હેતુ તથા વૈજ્ઞાનિક અને તકનીકી પ્રગતિના આગમનથી તેની અસરકારક સંભાવનાઓનું સ્પષ્ટ સંક્ષેપરૂપ વર્ણન પોલ બી. વેસ્ટન અને કેનેથ એમ. વેલ્સ દ્વારા લખાયેલ ‘ક્રિમિનલ ઇન્વેસ્ટિગેશન – બેસિક પર્સપેક્ટિવ્સ’ ગ્રંથમાં ફોજદારી તપાસના ઇતિહાસ સાથે સંબંધિત પ્રસ્તાવનાત્મક અધ્યાયમાં નિખાલસ રીતે રજૂ કરવામાં આવ્યું છે:

"ફોજદારી તપાસ એ ગેરકાયદેસર કૃત્ય અથવા અવગણનાની પરિસ્થિતિઓનું પુનર્નિર્માણ કરવા તથા તેને અનુસરે તેવી માનસિક અવસ્થાને સમજવા માટે ઉપયોગી વ્યક્તિઓ અને વસ્તુઓની કાયદેસર શોધ છે. તે જાણીતી બાબતોથી અજાણી બાબતો તરફ, સમયમાં પાછળ જઈને કરાતી તપાસ છે, અને તેનો હેતુ ઘટના પછીની કોઈપણ તપાસમાં જેટલી હદે સત્ય શોધી શકાય તેટલી હદે સત્ય નિર્ધારિત કરવાનો છે.

સફળ તપાસો કાયદેસર રીતે તપાસ હેઠળની ઘટનાના સત્ય તથ્યોની શોધમાં નિષ્ઠા, ચોકસાઈ અને પ્રામાણિકતા પર આધારિત હોય છે, તેમજ તપાસના પરિણામોની રજૂઆતમાં સમાન નિષ્ઠા, યથાર્થતા અને નિષ્કપટતા પર આધારિત હોય છે. આધુનિક તપાસકર્તાઓ એવા વ્યક્તિઓ હોય છે, જે

સત્યને અડગપણે પાળે છે અને ઘટનાના સમય અને સ્થળ તેમજ પુરાવાના માપી શકાય એવા પાસાઓ વિશે સંપૂર્ણપણે સ્પષ્ટ હોય છે. તેઓ તેમની સમગ્ર તપાસ દરમિયાન સંપૂર્ણપણે આ વાતને માન્ય રાખીને કાર્ય કરે છે કે નાનામાં નાનો વિરોધાભાસ કે ભૂલ પણ તેમની તપાસમાં વિશ્વાસનો નાશ કરી શકે છે.

વિજ્ઞાનને પરંપરાગત ફોજદારી તપાસની પદ્ધતિઓ સાથે જોડવાથી ફોજદારી તપાસમાં કાર્યક્ષમતાના નવા આયામો ઉપલબ્ધ થાય છે. તપાસમાં નવા દૃષ્ટિકોણો મુખ્યત્વે પરની નિર્ભરતા અને અટકાયત દરમિયાનની પૂછપરછને બાજુએ મૂકી, અપરાધસ્થળનું ભૌતિક પુરાવા માટે કુશળતાપૂર્વક નિરીક્ષણ કરવા તથા શક્ય તેટલા વધુ સાક્ષીઓની શોધ પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરે છે. મૌન પુરાવા અદાલતમાં પોતાની વાત પોતે જ કહે છે, ભલે તે પોતાની જ પ્રદર્શનક્ષમતાથી હોય અથવા તેના વૈજ્ઞાનિક પરીક્ષણ સાથે સંકળાયેલા નિષ્ણાત સાક્ષીની સાક્ષી દ્વારા હોય. આવા પુરાવા, અપરાધની બનેલી તમામ પરિસ્થિતિઓ અંગે સત્ય શોધવાની પોતાની જવાબદારીના વિસ્તરણરૂપે પોલીસે શોધી કાઢેલા અને પૂછપરછ કરેલા સાક્ષીઓની મૌખિક સાક્ષીના સ્થાને અથવા તેના સમર્થનરૂપે કામ આવી શકે છે. અપરાધોના ઉકેલમાં વધતી નિશ્ચિતતા શક્ય છે અને તે અપરાધના મુખ્ય નિવારક પરિબલમાં યોગદાન આપશે — એટલે કે અપરાધી શોધી કાઢવામાં આવશે, ધરપકડ કરવામાં આવશે અને દોષિત ઠેરવવામાં આવશે એવી નિશ્ચિતતા.

૯૦. હકીકતો તરફ પાછા ફરીએ તો, અપીલકર્તાના પતિની જાહેર જનતાની નજર સમક્ષ દિવસદાઢે થયેલી ભયાનક અને ઘૃણાસ્પદ હત્યા વિવાદાસ્પદ નથી. આગ્રેય શસ્ત્રો વડે કરવામાં આવેલા ઘાતકી હુમલા અને તેમનો અંધાધૂંધ ઉપયોગ થવાથી, રાજુ પાલ સાથે અન્ય બે વ્યક્તિઓ પણ ગોળીઓનો ભોગ બન્યા હતા. નોંધો પરથી એવું જણાય છે કે આ ઘટનાથી પણ પૂર્વે તેમના જીવન પર હુમલાના પ્રયાસો કરવામાં આવ્યા હતા, પરંતુ સુરક્ષા રક્ષકોની સમયસર હસ્તક્ષેપને કારણે તેઓ બચી ગયા હતા. વધારાની સુરક્ષા માંગતા તેમના દ્વારા રજૂઆતો કરવામાં આવી હતી, અને તેમની હત્યા પછી અપીલકર્તા તથા રાજુ પાલના પક્ષના ઉચ્ચ પદાધિકારીઓએ, અન્ય લોકો ઉપરાંત, તપાસ સીબીઆઈને સોંપવા માટે રાજ્યના રાજ્યપાલ અને મુખ્યમંત્રી સમક્ષ સતત વિનંતી કરી હતી, તે પણ નોંધો દ્વારા પ્રમાણિત થાય છે.

૯૧. અપીલકર્તા દ્વારા કરાયેલા આક્ષેપોમાં મૃતકના અગાઉના વ્યક્તિગત સુરક્ષા અધિકારીઓ/ગનર્સના દળને ઇરાદાપૂર્વક, વિનાકારણ અને રહસ્યમય રીતે બદલવામાં આવ્યા હોવાનો, ઘટનાસ્થળની નજીક ઉચ્ચ પોલીસ અધિકારીઓની હાજરી હોવાનો, રાજ્ય પોલીસ તરફથી તાત્કાલિકતા સાથે કાર્યવાહી કરવામાં ઉદાસીનતા દાખવવામાં આવી હોવાનો, મૃતદેહનું પોસ્ટમોર્ટમ ઉતાવળમાં કરવામાં આવ્યું હોવાનો અને તે મૃતદેહ અપીલકર્તા અથવા તેના કોઈ સગાસંબંધીઓને સોંપ્યા વગર તેનું અંતિમ સંસ્કાર કરવામાં આવ્યું હોવાનો, તપાસ એજન્સી પર તપાસની દિશાને વિપરીત વાળવા અને

એકત્રિત થયેલ દોષારોપક પુરાવાને ઢાંકવા માટે રાજકીય દબાણ લાદવામાં આવ્યું હોવાનો વગેરેનો સમાવેશ થાય છે. તપાસ અધિકારીઓમાંથી એકે, પોતાની અટકાયત સામે પ્રશ્ન ઉઠાવતી પોતાની રિટ અરજીને પણ સોગંદ ઉપર એવો આક્ષેપ કર્યો હતો કે ચાલુ તપાસ દરમિયાન એકત્રિત થયેલ પુરાવાને અટકાવવા માટે વિભાગના ઉચ્ચ અધિકારીઓ દ્વારા અણધાર્યો અને અયોગ્ય હસ્તક્ષેપ કરવામાં આવ્યો હતો. જો કે આ આક્ષેપોમાંથી કોઈ બાબત પર નિષ્કર્ષાત્મક રીતે કંઈ આધારિત નથી, કારણ કે પ્રતિવાદીઓએ તેનો ઈનકાર કર્યો છે, છતાં હકીકત એ જ રહે છે કે અપીલકર્તાના પતિની બંદૂકધારી હુમલાખોરોના એક જૂથે જાહેર સ્થળે, સંબંધિત સૌના ખુદ્દા દેખાવમાં, નિર્દયતાપૂર્વક હત્યા કરી હતી. આવા ધૃષ્ટ અને વિકટ કૃત્યનો સમાજ પર નિશ્ચિત જ આતંકજનક પ્રભાવ પડ્યો હતો, જેના પરિણામે સમાજના સર્વ વર્ગોમાં આંચકાની લાગણી પ્રસરી હતી અને તેને માધ્યમોમાં વ્યાપક પ્રસાર મળ્યો હતો. આ ઘટના સહજ રીતે એવી નથી કે જેને હળવાશથી ઢાંકી દેવામાં આવે અથવા તુરંત ગણવામાં આવિરુદ્ધ

૯૨. રાજ્ય પોલીસ અને સીબીસીઆઈડી દ્વારા અત્ર સુધી પૂર્ણ કરાયેલ તપાસના આધારે ચાલતી કાર્યવાહી આ અદાલતના આદેશોથી સ્થગિત રહી છે. તેમ છતાં, તે પહેલાં આ અદાલત સમક્ષ રજૂ કરાયેલ સામગ્રી મુજબ, તપાસ એજન્સીએ દર્શાવેલા અનેક પ્રત્યક્ષદર્શી સાક્ષીઓની તપાસ કરવામાં આવી છે. હાલમાં કાર્યવાહી બાકી હોવાથી, અમે તેમની સાક્ષી અંગે કોઈ ટિપ્પણી કરવાથી વિમુખ રહીએ છીએ, એટલું સિવાય કે તેઓ દંડ પ્રક્રિયા

સંહિતાની કલમ ૧૬૧ હેઠળ આપેલા પોતાના નિવેદનોથી પાછા ફર્યા હોવાનું જણાય છે. ગુનો જે રીતે કરવામાં આવ્યો હતો તે જોતા, ઘટનાના કોઈ પ્રત્યક્ષદર્શી ન હોય તે વાત અસમજ્ય છે. તેથી, તપાસ એજન્સી દ્વારા પ્રત્યક્ષદર્શી તરીકે દર્શાવાયેલા વ્યક્તિઓ જો પોલીસ સમક્ષ આપેલા પોતાના વર્ણનથી પાછા ફરે, તો અથવા તો તેઓને ખોટી રીતે પ્રત્યક્ષદર્શી તરીકે રજૂ કરવામાં આવ્યા છે અથવા તો યોગ્ય કે અયોગ્ય કારણોસર તેઓ પોતાના પૂર્વવર્તી વર્ણનથી પાછા ફર્યા છે. આ બંને પરિસ્થિતિઓમાં, અમારા મત મુજબ, તપાસને અક્ષમ, અધૂરી અને અસાવધાન ગણાવી તેમાં ખામી ગણાવવી પડે, જેના અવશ્યભાવી પરિણામરૂપે હાલના કેસમાં ફરિયાદ પક્ષ નિષ્ફળ જાય તેવી સ્થિતિ સર્જાય છે. આવો પરિણામ ન્યાયના વિતરણની પ્રક્રિયામાં મુખ્ય હિતધારક તરીકે રાજ્યચંત્રણા દ્વારા સાક્ષીઓને તેમની સલામતી અને સુરક્ષાનું રક્ષણ અને ભરોસો આપી તેમને નિર્ભયપણે સત્ય કહે તેવી સગવડ પૂરી પાડવામાં થયેલ કરુણ નિષ્ફળતાનું પણ ધોતક છે. અમે તાત્કાલિક ઉમેરવા ઇચ્છીએ છીએ કે આ નિરીક્ષણોનો કોઈ પણ રીતે પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૪ અને ૫ તથા કાર્યવાહી ભોગવી રહેલા અન્ય આરોપિતોની સંડોવણી સૂચવવાનો અર્થ કાઢી શકાય નહીં. પુનરોચ્ચારરૂપે કહેવું જરૂરી છે કે હાલની સ્થિતિએ ગુનામાં તેમની સંડોવણી અંગે કોઈ અનુમાનાત્મક પરિકલ્પનાથી પણ આ નિરીક્ષણો ખૂબ દૂર છે અને ન્યાય વિફળ જવાની શક્યતા અંગેની ચિંતાથી પ્રેરિત છે. જો સંકળાયેલ તપાસ એજન્સીઓ ઘટનાના એવા પ્રત્યક્ષદર્શીઓને ઓળખવામાં અને રજૂ કરવામાં સક્ષમ રહી

નથી, જે દરેક પરિસ્થિતિમાં આ બાબતે પોતાના વર્ણનને અડગ નિષ્ઠા અને સમર્પણપૂર્વક જાળવી રાખે, તો સ્પષ્ટ છે કે ખામી કરવામાં આવેલી તપાસમાં જ છે, અને તે દુર્ભાગ્યે આવી એજન્સીઓની ક્ષમતા, પ્રતિબદ્ધતા અને કાર્યક્ષમતાને પ્રતિકૂળ રીતે પ્રતિબિંબિત કરે છે. આ અદાલતે અગાઉ અપીલકર્તાને તપાસ સીબીઆઈને સોંપવાની રાહત માટે વડી અદાલતનો સંપર્ક કરવાની પરવાનગી આપતા કાર્યવાહી સ્થગિત રાખી હતી, તે હકીકત પોતે જ આ સૂચવે છે કે વડી અદાલત ઉઠાવવામાં આવેલા પ્રશ્નોને સંવેદનશીલ દૃષ્ટિથી જોશે અને તેમને યોગ્ય રીતે સંબોધશે એવી આ અદાલતની અપેક્ષા હતી. કાર્યવાહી બાકી હોવી અને અત્ર સુધી સાક્ષીઓની તપાસ થઈ જવી, તેથી, અમારા અંદાજે આ તબક્કે પણ તપાસ સીબીઆઈને સોંપવાની આવશ્યકતા પર વિચાર કરવા માટે આ અદાલત સમક્ષ કોઈ નિષ્ક્રિય બનાવનાર પરિબળ નથી. પુનરોચ્ચારરૂપે, આ બાબતમાં નિર્ણય ઘટનાસંબંધિત સર્વાંગી તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓના પ્રકાશમાં ન્યાયના હિતથી પ્રેરિત અને પ્રોત્સાહિત થવો જોઈએ. કોઈ અચળ ધોરણ અથવા માર્ગદર્શિકા ન તો ઉપલબ્ધ છે અને ન તો વ્યવહાર્ય છે.

૯૩. વર્તમાન તથ્યપરિસ્થિતિ અમને બે વિકલ્પોમાંથી એક પસંદ કરવાની સ્થિતિમાં મૂકે છે; એટલે કે, ચાલુ રહેલી કાર્યવાહી ને સહજ રીતે તેના અંત તરફ વહેવા દેવી, જેમાં ગુનો દંડ વિના રહી જવાની શક્યતા છે, અથવા વચ્ચે થયેલા વિકાસોથી પ્રેરિત થઈને, મોડું થયું હોવા છતાં, સંકળાયેલા વ્યક્તિઓ કોણ છે તેની પરવા કર્યા વિના, સત્ય બહાર લાવવા માટે તપાસ હાથ

ધરવિરુદ્ધ યથાવત્, દરેક ગુનો સમાજ વિરુદ્ધનો અપરાધ છે અને અક્ષમ્ય છે; તેમ છતાં, જીવનના અમૂલ્ય અધિકારના કેટલાક ભયાનક, ઘૂણાસ્પદ અને દુષ્ટ ભંગ એવા હોય છે કે જે સમાજના સર્વ સંવેદનશીલ અને સમચિત્ત વ્યક્તિઓને દેહ અને આત્મા બંનેમાં સ્તબ્ધ અને આઘાતગ્રસ્ત બનાવી દે છે. આવી ઘટનાઓ, ભલે દૈવકૃપાથી દુર્લભ હોય, છતાં નિઃસંદેહ અસાધારણ રીતે વ્યથાજનક હોય છે, સર્વના રોષભર્યા નિંદાભાવને જન્મ આપે છે અને તેથી તેમના પુનરાવર્તનને અટકાવવા પૂરતા ઉપચારાત્મક ઉપક્રમો માટે અસાધારણ ધ્યાન અપાવવાનું વાજબી બનાવે છે. અમારી સુવિચારિત દષ્ટિએ, ભલે આવી ઘટનાઓ, અન્યથા દૈત્યસમાન અને ભયાવહ હોવા છતાં, રાષ્ટ્રીય અથવા આંતરરાષ્ટ્રીય અસરકારક પરિણામો ઉપજાવતી ન હોય, તો પણ તે નિઃસંદેહ વ્યક્તિગત દુર્ઘટનાઓની સીમાઓને લાંઘી જાય છે અને સમાજના સંસ્કારી અસ્તિત્વ પર પ્રબળ પ્રભાવ પાડે છે. જો આવી પરિસ્થિતિઓમાં સંપૂર્ણ ન્યાય અને માનવ અધિકારોના સંરક્ષણનું કારણ જ તાત્કાલિક પરિસ્થિતિજન્ય આવશ્યકતા હોય, તો ન્યાયના પ્રબળ હિતમાં, વધુ તપાસ અથવા પુનઃતપાસનો આદેશ, નિષ્પક્ષ એજન્સી જેમ કે સી.બી.આઈ. દ્વારા પણ, અનિવાર્ય ઉપાય હોવો જોઈએ.

૯૪. આ દષ્ટિકોણોથી મૂલવણી કરતાં, અમારી દૃઢ માન્યતા છે કે, વાદની કાર્યવાહી બાકી હોવા છતાં, અને સંહિતાની કલમ ૩૧૧ અને ૩૯૧ને પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૬૫ સાથે વાંચતાં નીચલી અદાલતો પાસે રહેલી સત્તા ઉપલબ્ધ હોવા છતાં, પક્ષકારોને ન્યાયના ઈનકાર થવાની કોઈપણ શક્યતા

નકારી કાઢવા માટે અને તેથી પણ વધુ મહત્વપૂર્ણ રીતે, સમગ્ર સમાજમાં વિશ્વાસ પ્રસ્થાપિત અને જાળવી રાખવા માટે, આ ઘટનામાં સી.બી.આઈ.ને નવી સિરેથી તપાસ હાથ ધરવા માટે નિર્દેશ આપવો અત્યંત પ્રબળ અને અનિવાર્ય આવશ્યકતા છે. આ દૃષ્ટિ અમે, પૂર્વનિર્ધારિત રીતે ઘડાયેલા પરિમાણોથી સચેત રહીને, સ્વીકારીએ છીએ, કારણ કે અમારી સમજ મુજબ આ કેસના વિશિષ્ટ તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓમાં કોઈ વિપરીત દૃષ્ટિ સ્વીકારવામાં આવે તો કેસમાં અપરાધ શોધવાની પૂર્ણ થયેલી પ્રક્રિયા સંપૂર્ણપણે નિર્રથક બની જાય અને ન્યાયિક પ્રક્રિયા નિષ્પ્રભ થઈ પડે. ફરીથી ભારપૂર્વક કહેવું હોય તો, કાયદાની અદાલતે સત્ય અને ન્યાયની શોધમાં સક્રિય સહભાગી બનવું જ પડે અને એવો અનિવાર્ય અંત પૂર્વાનુમાનિત હોય, જે ન્યાયના ઉપહાસનો સંકેત આપે, તેવી કાર્યવાહીમાં માત્ર ઔપચારિક વિધિનું પાલન કરનાર તરીકે કાર્ય કરે તેવી તેની પાસેથી અપેક્ષા રાખી શકાય નહીં. ન્યાયતંત્રને એટલી અપેક્ષાપૂર્વક અને શ્રદ્ધાપૂર્વક સોંપવામાં આવેલું ન્યાયનું ધ્યેય ત્યારબાદ માત્ર છેતરામણું ભાસમાન સ્વરૂપ બની રહે અને સર્વસત્તાધિક તથા અગ્રણી બંધારણીય સંસ્થા તરીકેનું તેનું અસ્તિત્વ પણ જનમાનસના મૂલ્યાંકનમાં શંકાસ્પદ બની જાય. ન્યાયતંત્ર જે સજીવ હેતુ માટે અસ્તિત્વમાં છે, તેને ધ્યાનમાં લેતાં, ખરેખર આ એવી કિંમત છે, જે તે કોઈપણ પરિસ્થિતિમાં વહન કરી શકે તેમ નથી.

૯૫. ઉપરોક્ત પરિસ્થિતિના અનુસંધાનમાં, ઉપર જણાવ્યા મુજબ અપીલકર્તાના પતિ રાજુ પાલની હત્યાની ઘટનામાં નવેસરથી તપાસ હાથ

ધરવાનો કાર્યભાર સી.બી.આઈ.ને સોંપવાનો અમે નિઃસંકોચ અભિગમ ધારણ કરીએ છીએ. ચટ્પિ ખાસ કરીને પ્રતિવાદી નં. ૪ અને ૫ તરફથી એવો દાવો કરવામાં આવ્યો છે કે આ ઘટનાનો અપીલકર્તાએ પોતાના રાજકીય લાભ માટે ઉપયોગ કર્યો છે, તથાપિ અમે તેનાથી વિશ્વસ્ત થતા નથી, કારણ કે જાહેર જીવનમાં તેણીએ પ્રાપ્ત કરેલી સિદ્ધિઓ અનેક મહત્વપૂર્ણ તેમજ અમૂર્ત પરિબલોથી ઘડાયેલી હોવી જોઈએ. કોઈપણ દષ્ટિકોણથી જોવામાં આવે તો પણ, અમારી દ્રષ્ટિએ એવો વાદ કોઈ પરિણામકારકતા કે સંબંધિતતા ધરાવતો નથી. તેમ છતાં, અમે આ બાબત સંપૂર્ણ સ્પષ્ટતા સાથે જણાવીએ છીએ કે તપાસ નવેસરથી સી.બી.આઈ.ને સોંપવાનો આ નિર્દેશ, પ્રકરણની અસાધારણ વિશેષતાઓને ધ્યાનમાં રાખીને, જે ઉપસ્થિત તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓથી અત્યંત સ્પષ્ટ રીતે પ્રતિપાદિત થાય છે અને જે અનિવાર્ય રીતે એવો નિર્દેશ આપવાની આવશ્યકતા ઊભી કરે છે, તેના કારણે આપવામાં આવ્યો છે.

૯૬. અમને જાણ છે કે દરમિયાન, દાયકાથી વધુ સમય વીતી ગયો છે. તેમ છતાં, ન્યાયની હાકલ એ માંગ કરે છે કે સમયાંતરના કારણે તેને જે મર્યાદાઓનો સામનો કરવો પડી શકે તે છતાં, સી.બી.આઈ. તેની અસરકારક અને સક્ષમ તપાસ દ્વારા સત્યને ઉજાગર કરવા માટે તમામ સંભવ પ્રયત્નો કરે અને તે જ બાબતનો અહેવાલ શક્ય તેટલી વહેલી તકે, અને શ્રેયસ્કર રીતે આજથી છ મહિનાની અંદર, નીચલી અદાલત સમક્ષ રજૂ કરે. ન્યાયની પ્રબળ હાકલ દેશની અગ્રણી અને પ્રતિષ્ઠિત તપાસ એજન્સી પાસેથી ચથોચિત

પ્રતિસાદની અપેક્ષા રાખે છે. સી.બી.આઈ. દ્વારા અહેવાલ પ્રાપ્ત થયા પછી જ, નીચલી અદાલત કાનૂન અનુસાર તે અંગે આગળ કાર્યવાહી કરશે અને વિલંબ વિના ચલાવેલ કાર્યવાહી પૂર્ણ કરીને, અને વધુમાં વધુ છ મહિનાની અંદર, વિચારણાનો સમાપન કરશે. ચાલુ વિચારણાને સ્થગિત કરતો આંતરિમ આદેશ આથી નિશ્ચિત કરવામાં આવે છે.

૯૭. તેથી, ઉપરોક્ત શરતો મુજબ અપીલ મંજૂર કરવામાં આવે છે.

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદીત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહીં. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.